

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР.

№ 38 (2772)

Пятніца, 19 верасня 1975 г.

Цана 8 кал.

На гэтым здымку вы бачыце ўдарніка камуністычнай працы, камсамолку Зінаіду Сазонаву. Яна — прадавец кнігарні № 10 на Партызанскім праспекце ў Мінску.

У тым, што кніжны магазін ужо выканаў пяцігадовы план па таваразвароту, — немалая заслуга Зінаіды Сазонавай і яе калег.

Фота Ул. КРУКА.

НА ПАРТЫЙНЫМ СХОДЗЕ

1-га кастрычніка пачынаецца новы навучальны год у сістэме партыйнай вучобы. На адкрытым партыйным сходзе пісьменніцкай арганізацыі з дакладам па гэтым пытанню выступіў сакратар партбюро ЦП БССР А. Кулакоўскі.

У новым навучальным годзе будуць працаваць два семінары на тэму: «Навукова-тэхнічная рэвалюцыя і духоўная культура народа» і гурткі бягучай палітыкі ў рэдакцыях часопісаў «Неман», «Польмя», «Беларусь», штодзёніка «Літаратура і мастацтва», у ДOME творчасці ў Каралішчавічах і ў навіклініцы Літфонда БССР. Агульны сход зацвердзіў рэкамендацыі партыйнага бюро аб кіраўніках семінараў і гурткоў. Імі зацверджаны Э. Агняцвет і М. Вінагораў, А. Белашэў, М. Замскі, М. Гроднеў, П. Цуркан і М. Ладуценка.

У заключэнне камуністы абмяняліся думкамі наконт падрыхтоўкі да справаздачна-выбарчага сходу, які адбудзецца 30 верасня г. г.

3 АКОНЧАНА рэстаўрацыя і кансервацыя Холмскіх варот Брэсцкай крэпасці-героя. Калісьці яны былі самымі прыгожымі ў цытадэлі. Мудрагелістыя вежачкі адбіваліся ў водах Мухаўца. У перыяд баёў яны апалены полымем пажарышчаў, чырвоная цэгла ссечана кулямётнымі чаргамі, асколкамі мін і снарадаў. У першыя дні вайны тут ішлі самыя жорсткія сутычкі з ворагам. Шлях фашыстам перагарадзілі пагранічнікі і байцы 84 стралковага палка. Групы воінаў пад кіраўніцтвам камуністаў і камсамольцаў неаднаразова кідаліся ў контратакі. Пад перакрываваемым агнём гітлераўцаў і кансервацыя раўны збытанжыліся і пусціліся наўцёкі.

ЗАСТАНУЦА НАВЕЧНА

Цяпер вароты з вежачкамі сталі такімі ж, як былі да зыходу жорсткіх бітваў у крэпасці.

Умацавана цагляная кладка сцен і вежаў, дахавае крыццё. Яны апрацаваны спецыяльнымі рэчывамі, якія перасцерагаюць гэтую святыню ад разбурэння.

Праведзена кансервацыя руін будынка перад галоў-

ным манументам, дзе размяшчалася ўпраўленне інжынерных войск. Умацаваны сцены і дахавае крыццё тарца калыцавой казармы і паўвежа.

Вялікую гістарычную каштоўнасць маюць руіны калыцавой казармы і былых Брэсцкіх варот, дзе ў казематах размяшчаўся штаб абароны. Тут быў напісан вайодзены пад разбуранымі скляпеннямі казематаў выдому цяпер загад № 1 аб арганізацыі адбору ворагу.

Работы па рэстаўрацыі і кансервацыі руін намячана завяршыць у 1977 годзе. Свяшчэнныя сцены крэпасці-героя застануцца на вечна.

БЕЛТА.

У НАШЫХ ЛІТОЎСКІХ СЯБРОЎ

ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ СТУЖКА

Народны артыст СССР Д. Баніёнс упершыню зняўся ў дакументальнай стужцы «Свет як вялікая сімфонія», якую выпусціла Літоўская кінастудыя. У гэтым каларным фільме, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння М. К. Чурлёніса, вядомы акцёр выступае ў ролі каментатара і кінарэжысёра.

«Што вы ведаеце пра Чурлёніса?». «Чым ён дарагі вам?». Такія пытанні Д. Баніёнс задае людзям розных прафесій, вядомым дзеячам літаратуры і мастацтва.

ВЫСТАУКА У РАЙЦЭНТРЫ

Паміж арганізацыямі і гаспадаркамі Шальчынскага раёна і студэнтамі Вільнюскага мастацкага інстытута ўсталяваліся сяброўскія сувязі. Студэнты другога і чацвёртага курсаў праходзілі ў Шальчынскай творчую практыку. Ім былі створаны ўсе ўмовы для працы. Будучыя мастакі аформілі ў зале аўтобуснай станцыі дэкаратыўнае пано, адлюстраваны на ім жывапісныя куткі раёна.

У раённым цэнтры адкрылася выстаўка работ маладых мастакоў. Наведвальнікі высока ацанілі пейзажы Гражыны Арлоўскайтэ, Валерыя Зубракова, Вітаўтаса Ваначаса і іншых.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА

У краязнаўчым музеі раёнага цэнтры Ушэна адкрыта выстаўка вядомага мастака П. Радзівічуса. На суд сваіх землякоў ён прадставіў больш як 40 карцін. Адначасова на радзіме мастака, у калгасе «Віжуніс» разгорнута яшчэ адна экспазіцыя з 30 карцін. Наведвальнікі выставак з вялікай цікавасцю знаёмяцца з карцінамі «Ранняя вясна», «Новабудойлі вёскі», «Валакамляй» і іншымі.

«РЫСЫ ЭПОХІ»

Рэспубліканскае таварыства фотамастацтва адкрыла традыцыйную выстаўку здымкаў на конкурс газеты «Правда» — «Рысы эпохі». На ёй прадставлены работы прагрэсіўных майстроў фотамастацтва ўсяго свету.

Вялікае ўражанне ў наведвальнікаў пакідаюць партрэты Анджэлы Дэвіс (Балгарыя, А. Цанкоў), Фідэля Кастра (Куба, А. Солас), цыкл фотаздымкаў М. Абнерта.

На выстаўцы дэманструюцца і работы літоўскіх фотамайстроў. Запамінаюцца здымкі Л. Руйкаса і В. Карашкова.

ГАСТРОЛІ ТЭАТРАЎ

У Панявёжысе гасцявалі Дзяржаўны тэатр моладзі Літоўскай ССР, Клайпедскі драматычны тэатр, Дзяржаўны акадэмічны тэатр Літоўскай ССР і Шаўляйскі драматычны тэатр.

Кожны з гэтых калектываў паказаў па некалькі спектакляў.

ВЫСТУПАЕ «САКАЛАС»

На гарадскім аглядзе калектываў мастацкай самадзейнасці ў Вільнюсе, паказальны мужчынскі хор «Сакалас» Міністэрства ўнутраных спраў рэспублікі заняў першае месца.

За сем гадоў свайго існавання хор даў каля двухсот канцэртаў. У рэпертуары хору — творы Чайкоўскага, Рахманінава, Мусаргскага, Глінкі, Гуно, Вердзі, творы літоўскіх кампазітараў.

СЕМІНАР ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ

Тут, у маляўнічым кутку Віцебшчыны на беразе возера Янова, праходзіў сёмы абласны семінар творчай моладзі Прыдзвінскага краю. Каля 80 літаратараў, кампазітараў, мастакоў, артыстаў, кіна- і фотаамагараў сабраліся сюды, каб абмеркаваць надзённыя праблемы творчасці. Сапраўднымі святамі для маладых сталі дні паэзіі, музыкі, выўленчага мастацтва, канцэртныя сустрэчы, праца ў гаспадарках Полацкага раёна, дзе праходзіў семінар.

Вялікую сур'езную размову аб грамадзянскасці, аб вобразе сучасніка, паэтычным майстэрстве вялі на семінары члены абласнога літаратурнага аб'яднання пад кіраўніцтвам паэта Давіда Сімановіча. Былі абмеркаваны

новыя творы Юрася Касцюка (Наваполацк), Эдуарда Зубрыцкага (Верхнядзвінск), Алы Нікіцінай (Віцебск), Навума Гальяровіча і Івана Стадольніка (Полацк).

На семінары прагучалі новыя творы віцебскіх кампазітараў Якава Касаланова, Ніны Усцінавай і Барыса Нацоўскага.

Цікавую выстаўку сваіх работ падрыхтавалі мастакі Фелікс Гумей, Уладзімір Напрыенка, Леанід Мірзаян, Аляксандр Дасужаў.

Семінары творчай моладзі на Віцебшчыне сталі ўжо традыцыйнымі. Іх праводзіць абком камсамола сумесна з абласнымі творчымі арганізацыямі.

С. ГАРАДЗЕЦКІ.

НА ПРЭМІЮ ІМЯ РЫЛЬСКАГА

Штогод на Украіне праводзіцца конкурс на атрыманне прэміі Максіма Рыльскага за лепшы мастацкі пераклад. Сёння вылучаны кандыдатуры Д. Белуса, С. Каўганюка, Б. Алейніка, Д. Паламарчука.

Вядомы ўкраінскі паэт Барыс Алейнік вылучаны рэдакцыйнай рэспубліканскага выдавецтва «Веселка» за пераклады вершаў Валерыя Брусва, Расула Гамзатава, Сайфі Кудана, народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за шматгадовую плённую работу ў садыне выўленчага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесцігоддзем з дня нараджэння скульптару Беларускай Народнай Рэспублікі Павел Кір'явіч знагароджан Ганаровый граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У РЭДАНЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Шчыра дзякую ўсім, хто навішываў мяне з шасцідзесцігоддзем і прысваеннем ганаровага звання — заслужанага работніка культуры БССР.

Янка КАЗЕКА.

ХТО ДУЖЭЙШЫ?

НАТАТКІ З ЧЭМПІЯНАТА СВЕТУ ПА БАРАЦЬБЕ

Сталіца Беларусі сёння ў цэнтры увагі спартыўнай грамадскасці свету. Тут упершыню ў нашай краіне праводзіцца чэмпіянат свету па барацьбе, прычым адрозніваўся ў трох відах: класічнай, вольнай і сама.

У Мінск прыехалі памератца сілай прадстаўнікі 33-х краін свету — больш чым 600 спартсменаў.

На Беларусі здаўна любілі спорт, нават калі яшчэ ён не быў спортам у цяперашнім разуменні. У святы на выган за вёскай часта выходзілі не толькі хлапчуні, але старэйшыя дзядзькі памератца сілай. Пра гэта сведчаць і песні, што жы-

вуць у народзе, і казкі пра асілаў-волату.

Сёння нашу увагу прыцягвае барацьба, таму што яна дае магчымасць для выўлення і развіцця гарманічнага пачатку ў чалавеку.

І вось першыя вынікі. Самыя дужыя па класічнай барацьбе — саветскія спартсмены. В залатых медаль у 10. А самым першым чэмпіёнам свету назвала мінчаніна Уладзіміра Зубкова, які выйшаў пераможцам у спаборніцтве з асілкамі з адзінаццаці краін свету. Яго фінальная схватка з балгарынам Стэфанам Ангелаўым з'явілася самай цікавай на чэмпіянаце і, па агульнай думцы журналіс-

таў, з іх тут акрэдытавана больш як 300, пачынаючы ад асілаў і заканчваючы на вольнай барацьбе.

Дарэчы, самыя неспойныя людзі на чэмпіянаце — журналісты. Балгарыя прыслала каля 20 прадстаўнікоў сваёй прэсы, многа журналістаў з Турцыі, Ірана, Швецыі і іншых краін. У вольнай частцы знаёмяцца з Мінскам, ба многія тут упершыню. І вельмі прыемна, што водгукі пра арганізацыю чэмпіяната, пра наш горад самыя станоўчыя.

МІХАЙ ТРАНКА (Румынія). Я быў больш чым у 40 краінах свету, але тагога прыгожага сучаснага горада, як Мінск, — паверце мне, — нідзе не сустракаў.

ЭРЛАНД ЭРЫКСАН (Швецыя). Вельмі прыемна хадзіць па шырокіх праспектах і вуліцах такога па-сучаснаму маладога Мінска. Шкада, што мала воль-

помінаў беларускай архітэктуры. У час фашысцкай навалы ён быў вельмі папкоджаны. Пасля вайны рэстаўравалі будынак, у якім цяпер размяшчаны Палац піянераў і школьнаў, абласны краязнаўчы музей, планетарый. Зараз заканчваецца рэстаўрацыя каніцы, пабудаванай па праекту дойліды Чырвінскага. Работы вядуцца спецыялістамі навукова-рэстаўрацыйных майстэрняў Мінска.

ПЕРАДАЧЫ ДЗВУХ ТЭЛЕСТУДЫЙ

У час фарміравання Дзіпра пры вывадзілі Гомельшчыны загінуў слаўны сын ясуцкага народа Федар Папоў, якому было прысвоена высокае званне Героя Саветскага Саюза. Ён пахаваў у вёсцы Дзеравіцы Лоеўскага раёна.

Шмат гадоў абмяняюцца дэлегацыямі, сяброўцамі і спаборніцтвам паміж сабой працоўнікі калгаса «Ленінскі сцяг» Лоеўскага раёна і саўгаса імя Ф. К. Папова Кангаліцкага раёна Яўцускай АССР.

Гэтымі днямі ў беларускіх працоўнікоў павялічвалася творчая група Яўцускага тэлебачання, якая з'явілася перадачу пра калгас «Ленінскі сцяг» для паказу гледачам Краіны Поўначы.

Адначасова Гомельскае тэлебачанне паказала перадачу пра саўгас імя Ф. К. Папова, падрыхтаваную тэлежурналістамі Яўцукі.

А. ШЫРОКІ.

ГІГАНТ НАД ДЗВІНОЙ

...увесці ў дзейне новыя магутнасці... на Полацкім хімічным камбінаце.

З Дырэктару XXIV з'езда КПСС на п'яцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады.

Велічна выглядае індустрыяльная панарама Полацкага хімічнага камбіната. На велізарнай плошчы ўзвышаюцца дзесяткі магутных калон, ажурных канструкцый тэхналагічных устаноў, астакады. Некалькі гадоў таму наад тут быў атрыманы першы беларускі поліэтылен, а сёння сотні яго марак і кампазіцый карыстаюцца вялікім попытам мноства спажыўцоў. Прадпрыемства ўжо больш як тры гады з'яўляецца базавым у краіне па выпуску поліэтылену на экспарт. Самі віды прадукцыі прысвоены дзяржаўны Знак якасці.

З кожным годам усё больш прыкметны поспехі калектыву. І яны не прыходзяць самі па сабе, а літаральна куюцца ва ўпарта, напружанай працы, у нястомных творчых пошуках і вядучых спецыялістаў, і радыных рабочых. Яшчэ да пуску першай чаргі хімі-

кі дэталёва вывучылі тэхналагічныя працэсы вытворчасці і на два месяцы раней тэрміну вывелі прадпрыемства на праектную магутнасць, а неўзабаве дабіліся і значнага павелічэння яе.

На камбінаце нястомна шукаюць рэзервы павышэння прадукцыйнасці працы, пільна прыглядаюцца да ўсяго новага, перадавага. Адрозніваюцца пасля пуску тут была ўкаранена саратаўская сістэма бездэфектнай здачы прадукцыі, а неўзабаве прыжыўся і шчэцінскі вопыт па павелічэнню зоны абслугоўвання. Паступова павышалася працоўная актыўнасць рабочых, іх майстэрства. Многія пачалі абслугоўваць па некалькі рабочых месцаў. Моладзь пайшла вучыцца ў вярхні школы, тэхнікумы, інстытуты.

Комплексна тэхналагічны метады стаў магутным стымулам павышэн-

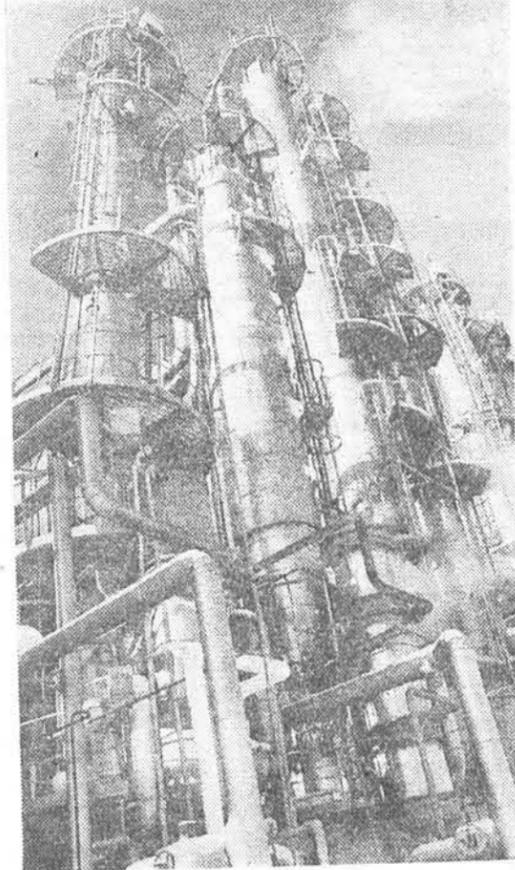
ня рабочага майстэрства, ведаў. Бо калі раней кожны апаратчык або машыніст адказваў за сваё канкрэтнае рабочае месца, сваю зону абслугоўвання, то цяпер ён павінен добра ведаць увесь тэхналагічны рэжым усёй устаноўкі. Павысілася патрабавальнасць і да сябе, і да таварышаў. Кожны ж у адказе за сваю агульную справу, а гэта згуртоўвае калектыв, умацоўвае працоўную дысцыпліну.

З укараненнем новага метаду абслугоўвання абсталявання прадукцыйнасць працы ў цэхах алейнаў і полімерызацый ўзрастае больш чым на 40 працэнтаў, а колькасць абслугоўваючага персоналу скарацілася амаль на 30 працэнтаў.

Няўхільнае павышэнне эфектыўнасці вытворчасці на камбінаце забяспечваецца, у першую чаргу, укараненнем но-

вай тэхнікі, арганізацыйна-тэхнічных мерапрыемстваў, рацыяналізатарскіх прапановаў і вынаходніцтваў, планаў НАП. Вялікая ўвага тут надаецца аўтаматызацыі і механізацыі вытворчых працэсаў і кіраўніцтву прадпрыемствам. Полацкія хімікі ўстанавілі цесную сувязь больш чым з дваццацю навукова-даследчымі інстытутамі і практычнымі арганізацыямі, якія дапамагаюць ім вырашаць складаныя тэхнічныя і навуковыя праблемы.

Даць прадукцыі больш, лепшай якасці пры найменшых затратах — пад такім дэвізам працуюць полацкія хімікі. План сёлета года яны вырашылі выканаць датэрмінова. Зараз тут шырока разгорнута сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXV з'езда КПСС. Узоры працы паказваюць многія рабочыя. Сярод іх — апаратчыкі — камсамольцы Анатоль Шабанаў і Іван Хайро, работніца лабараторыі Ірына Бажуціна і іншыя.

На здымку — агульны выгляд адной з устаноў хімічнага камбіната. Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА. (БЕЛТА).

рэзервы». Старшыня калгаса Р. Адамаў, даярка Г. Бабілева, механізатар В. Ярохін, палывод П. Карпаў гаварылі пра зніжэнне сабекошту сельскагаспадарчай прадукцыі, пра шчыкарыстаныя

часці працоўных. Урачыстым адкрыццём першага тура фестывалю ў вобласці з'явіўся агляд музычна-канцэртных праграм сельскай мастацкай самадзейнасці.

Агляд ярка прадэманстравым, што нараджаецца ў сельскай культуры асветных устаноў.

Абласное ўпраўленне культуры абагуліла вопыт работы Рэчыцкага аддзела культуры на прапагандзе спаборніцтва

сельскі Дом культуры. У пачатку п'яцігоддзі IX у вобласці працавала 94, а сёння — 214. Ва ўмовах канцэнтраванай вытворчасці і стварэння ўзброеных сельскіх цэнтраў СДК — самая перспектыўная ўстанова культуры на вёсцы. Для каардынацыі іх работы, відаць, патрэбны саветы дырэктараў СДК. Сельскія дамы культуры павінны быць у нас своеасаблівым сувязным звяном паміж раённым Домам культуры і сельскім клубам.

Шмат яшчэ ў нас нявыкарыстаных рэзерваў. Пры вялікай колькасці мерапрыемстваў іх узровень не заўсёды адпавядае запатрабаваным сённяшняга дня. Гэта яшчэ раз пацвердзілася пры вывучэнні эфектыўнасці работы некаторых культасветустановаў Гомельскага, Мазырскага, Калінавіцкага і Рагачоўскага раёнаў. На пытанне анкеты «З якой мэтай вы ідзеце ў клуб?» 90 працэнтаў наведвальнікаў адказалі для прагляду фільмаў, 57 — каб набыць самадзейнасці і мастацкай самадзейнасці і толькі 45 працэнтаў наведваюць клубныя і бібліятэчныя масавыя мерапрыемствы, лекцыі і даклады.

Гэта паказвае, як многа яшчэ абавязаны зрабіць работнікі культасветустановаў і аддзелаў культуры, каб кожнае масавае мерапрыемства, што праводзіцца ў клубе, бібліятэцы, было цікавае, змястоўнае, каб яно хвалявала людзей, заклікала да актыўнай дзейнасці.

Добра наладжана работа ў Збароўскім клубе і бібліятэцы Рагачоўскага раёна. Так, нядаўна там сумесна з праўленнем калгаса «Новы шлях» цікава праішоў тэматычны вечар: «У чым нашы

Э. ГЛАДКОВІЧ,
начальнік упраўлення культуры
Гомельскага аблвыканкома

ТВОРЧА, ІНІЦЫЯТЫўНА

У НАС, гамельчан, назапашаны пэўны вопыт работы культуры асветустановаў. І мы яго імгненна выкарыстоўваем у сваёй дзейнасці. За чатыры гады дзесятай п'яцігоддзі ў вобласці адкрыта 65 дзяржаўных клубных устаноў і 261 бібліятэка, 7 дзіцячых музычных школ, 5 паркаў культуры і адпачынку. Значна ўмацавалася матэрыяльна-тэхнічная база культасветустановаў.

Поспех работы клуба і бібліятэкі залежыць ад трывалых сувязей з вытворчасцю, умання аператыўна і дзейна асветліць ход сацыялістычнага спаборніцтва, прапагандаваць перадавыя формы і метады працы. Павучальны вопыт Ровенска-Слабадскай сельскай бібліятэкі Рэчыцкага раёна. Больш чым 20 гадоў узначальвае яе Любоў Фёдаруна Грыцкова. Тут кожны калгаснік — чытач бібліятэкі. Вялікая ўвага надаецца прапагандзе сельскагаспадарчай літаратуры, 12 працэнтаў ад агульнай кнігавыдачы выпадае менавіта на гэтую літаратуру.

Для лепшай прапаганды кнігі выдзелены групы чытачоў: даяркі, свінаркі, механізатары. У бібліятэкаркі сталыя сувязі з кіраўнікамі аграрна-тэхнічных курсаў і гуртка па вывучэнню канкрэтнай эканомікі. Яна не толькі забяспечвае слухачоў і лектараў неабходнай літаратурай, але і сама выступае з аглядамі навінак. Дапамагаюць Любоў Фёдаруна і сакратар парткома тав. Манькоў, і заатэхнік тав. Каваленка, і іншыя.

Добра наладжана работа ў Збароўскім клубе і бібліятэцы Рагачоўскага раёна. Так, нядаўна там сумесна з праўленнем калгаса «Новы шлях» цікава праішоў тэматычны вечар: «У чым нашы

рэзервы. Тут жа на вечары была створана камісія, на якую ўскладзена адказнасць за рэалізацыю пададзеных прапановаў.

Гэтыя прыклады не адзінаковыя. Так у нас працуюць шматлікія ўстановы культуры, і гэтаму ў многім наспрыялі абласныя агляды-конкурсы «Усіммернаму разгортванню і асветленню ходу сацыялістычнага спаборніцтва — нашы веды, умненне і вопыт» і «Бібліятэкі — эканамічнаму ўсенавучу на сяле».

У час уборкі ўраджайна значную ўвагу надавалі культработнікі масава-палітычнай работе сярод хлеба-рабаў. Тут і аператыўна наглядная агітацыя («экраны працоўнага дня», «календары працоўнай славы», «біuletэнні спаборніцтва», «маланкі», «балавыя лісткі»), і тэматычныя паліцы і выставы («Поле кліча на бітву за хлеб», «Гэта вам, работнікі сельскай гаспадаркі», «Ленінскія ідэі сацыялістычнага спаборніцтва ў дзейнасці», і агляды навінак сельскагаспадарчай літаратуры па радыё, і вусныя часопісы («Хлеб ідзе! Мінутай дарэжы!»), «Хлебароб! Намагайся не шкадуць, ураджай — кожны дзень і гадзіну»). І г. д. Актывізавалі работу агітацыйна-мастацкіх брыгад. Іх выступленні надзвычайныя, баявыя. Толькі ў Петрыкаўскім раёне агітбрыгада наладзіла 20 выездаў, а сельскія — больш як 100. У многіх калгасах і саўгасах адбыліся святы ўраджай.

Дзейная падрыхтоўка вядзецца да Усеаюзнага фестывалю самадзейнай твор-

ваў, што народная творчасць стала значнай сілай у культурным жыцці сучаснай вёскі. Паводле яго вынікаў 57 лепшых калектываў і выканаўцаў былі адзначаны дыпламамі рэспубліканскага журы. У час падрыхтоўкі да агляду нарадзілася 256 новых самадзейных гуртоў, Атрад артыстаў-аматараў павялічыўся больш як на тры тысячы чалавек. Лепшыя з іх: хоры Ліпнянскага сельскага клуба Лельчыцкага раёна, Тэльманаўскага сельскага Дома культуры Брагінскага раёна, духавы аркестр М-Аўцюкоўскага Дома культуры Калінавіцкага раёна, танцавальныя калектывы Сеўрукоўскага і Астроўскага СДК Гомельскага і Рагачоўскага раёнаў.

Праведзены абласны конкурс танцавальных калектываў і індывідуальных выканаўцаў на лепшае выкананне беларускага танца, конкурс маладых выканаўцаў ваенна-патрыятычнай песні, чацвёртае традыцыйнае свята духовай музыкі, агляды самадзейных калектываў вышэйшых навучальных устаноў Гомеля, прафтэхвучылішчаў у Рагачове, Рэчыцы і інш.

Сёння на парадку дня — барацьба за палыбленне зместу і ўзабагачэнне форм работы кожнай установы культуры, за павышэнне прафесіянальнага майстэрства і творчай актыўнасці нашых кадраў.

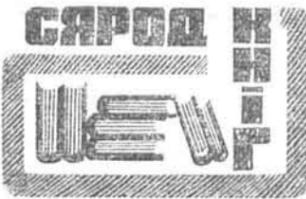
З мэтай палыпшэння культасветработы пры абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна створаны інфармацыйны цэнтр, які пільна сочыць за ўсім новым, перада-

вым, што нараджаецца ў сельскай культуры асветных устаноў. Умела прапагандаюць перадавы вопыт працоўнай сельскай гаспадаркі ўстановы культуры Калінавіцкага раёна. Шмат цікавага з'явілася ў метадычных кабінетах Гомельскага і Буда-Кашалёўскага раённых аддзелаў культуры.

Гэта ўнесла свежы струмень у спаборніцтва паміж культасветустановамі і раёнамі вобласці. Сацыялістычны абавязанасць за паўгоддзе перавыкананы. Сёлета мы працавалі лепш, чым летась. Гэта асабліва прыкметна ва ўстановах культуры Жыткавіцкага, Рагачоўскага і Хойніцкага раёнаў. Больш праведзена лекцый і дакладаў, розных вечароў, вусных часопісаў, канцэртаў і спектакляў. На 14 тысяч павялічылася колькасць чытачоў і на 192 тысячы кнігавыдач у бібліятэках вобласці.

Аднак жыццё штодзень ставіць перад намі новыя патрабаванні і задачы, і мы абавязаны вырашаць іх аператыўна, творча, працаваць з поўнай аддачай сіл.

Возьмем, да прыкладу,

АПОШНІМ часам уважаецца найвышэйшая зацікаўленасць беларускага літаратуразнаўства мінулым, асабліва XIX і пачаткам XX стагоддзя. Ці вымадкаваць такія з'явы? Думаецца, не.

Варта ўспомніць, што пэшта надобнае адбывалася і раней. Маецца на ўвазе рубж 50—60-х гадоў. На працягу чатырох-пяці гадоў выйшлі ў свет фундаментальныя манаграфічныя даследаванні В. Барысені, М. Ларчанкі, Ю. Пшыркова, П. Первіна, А. Адамовіча, В. Івашына. Яны ўзялі навуку аб літаратуры на новую вышыню, адкуль бачацца і далейшыя будучыні і ніяка аглядаецца мінулае, якое можа паслужыць як сучаснаму так і будучаму.

Прайшло дзесяцігоддзе. Новы ўзлёт літаратуразнаўства, новы погляд у гісторыю, новае асэнсаванне надзвычайных літаратурных праблем — кнігі А. Адамовіча, М. Лазарука, М. Грыгчыка, А. Лойкі. Нядаўна з'явілася яшчэ адна манаграфія, можа, найбольш арыгінальная і грунтоўная. Гэта — кніга В. Каваленкі «Выток. Уплывы. Паскоранасць. Развіццё беларускай літаратуры XIX — XX стагоддзяў».

Экскурсы даследчыкаў у мінулае, пэўна, не могуць быць вымадкавымі. Яны вымагаюць надзейных праблемаў грамадскага жыцця, поступам літаратурнага працэсу. Першы даследчы ўздым выклікаўся новымі павявамі ў грамадскай атмасферы сярэдзіны 50-х гадоў, карэктным зрухамі ў ідэянатворчым развіцці літаратуры.

Другі, сучасны, зварот у гісторыю выкліканы сур'ёзнымі зменамі ў рэчаіснасці ў час НТР. Інтэнсіфікацыяй

В. Каваленка, Выток. Уплывы. Паскоранасць. Мінск, «Навука і тэхніка», 1975.

прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці, імкненнем літаратуры да карпатлівага аналізу сацыяльных працэсаў. Літаратуразнаўства адмовілася ад рашчэйнага канонаў, уважліва ацэньвалішы паніраўдзіне, адчувае непаўнату, поўную аднабаковасць колішніх ацэнак, разумення мастацкага станавлення нацыі.

Заняў на сучаснае вытлумачэнне літаратуры мінулага стагоддзя зроблена ўжо ня

ленка не пагаджаецца з такім аднабаковым разуменнем паніраўдзіне. «Паскоранасць, — сшырджак даследчык, — гэта суарэацыйнае літаратуры неспрыяльным грамадскім умовам, сродак дагнаць больш развітыя літаратуры, узавіць унушчанае ў мінулым». Восць чаму колькасці паніраўдзіне не самы важны. Галоўнае — у сутнасці глыбінных грамадска-літаратурных з'яў і працэсаў. І

агульны прыме развіцця сусветнай мастацкай культуры». Аўтарская пасадка зусім слушная.

У В. Каваленкі завядровна паследуючы мэтамакіраванасць. Шырокі кампрамісаў. Але агітатываецца ішы раз, што схема ўсё ж бירו верх над настайшай сапраўднасцю. Сваіма добра, грунтоўна, арыгінальна аналізуюцца творчасці Марыі Каваленкі і у дачыненні да Купалы. Але не ўважваецца чамусці такі біспіраўдзіне факт: на машыбу, шырокі і глыбіні тленту Купала на многа пераўзыходзіў Івашынаўдзіне.

Гэта не адзінаквы факт. Уытлені кнігу, і міўсвой ўспамінаецца купалаўскае: «А беларусы нікога не маюць». Ці ж літаратурна трыба разумень радок вылікага вагта? Купала ішыў верні «Я не маюта», успамінаючы, што ў яго народа цяжкая, драматычная гісторыя, але і багата. Праз ніх-небудзь пшы гадоў ён напіша: «Занімай. Беларусь маладая мая, свой начасны васады між народамі». Даследчык гэта разумее і ў большасці вымадкаў умеа ставіць наву літаратуры ў кантэкст літаратуры сусветнай. Але ж — не заўсёды.

Увогуле ж да выскоў аўтара пельга не прыслушацца. Аналіз твораў беларускіх пісьменнікаў пачатку нашата стагоддзя ён даказаў на сутнасці, што беларусы выходзіць на міжнародную арэну.

В. Каваленка старасца быць падга ж пераканаўчым. А выходзіць ішы раз таі, што за гравасцкасцю фразеалагічных пабудову няянавата ўывіць усю глыбіню даследчыцкай думкі. І ці не таму, каб нейкім чынам скандансаваць сваю думку, аўтар часта, нават надукачліва ўжывае словы — падагульненні: такім чынам, зразумела, сапраўды, эрэнтэ, у рэшце рэшт і ішы.

Кніга В. Каваленкі зноўдзе шырокую зацікаўленасць літаратуразнаўцаў — і не толькі ў нашай рэспубліцы. Яна ўважвае многа актуальных, новых ці сшырэчных праблем.

Такое даследаванне ніяк не можа быць абыдзена крытыкай.

МІХАСЬ ЯРОШ.

З КЛОПАТАМ ПРА РОДНУЮ ЛІТАРАТУРУ

мала. І не толькі заняў — зроблены сур'ёзны зрух у разуменні тых працэсаў, якія ўплываюць на сённяшняю літаратуру. Асэнсаванне іх, працэсаў, як можна меркаваць, знаёмічыцца з манаграфіямі апошняга часу, дае добры плён — літаратуры перш за ўсё.

Вельмі важна адзначыць той факт, што новы погляд бачыцца галоўным чынам у працах «сучаснікаў» (даследчыкаў сённяшняга літаратурнага жыцця) — А. Адамовіча, Р. Барозкіна. Зусім пачала — у Віктара Каваленкі.

А калі ўжо «сучаснікі» пагэбываюцца ў гісторыю, то яны, працяўляючы зайздросную эрудыцыю, не мірацца з акадэмічным спакоем, у іх свой погляд, свая канцэпцыя. Іх працы поўны здаровай палемічнасці, адкрытага перырымання спрыччанасці і кампілятыўнасці.

Палемічнасць працяўляецца ўжо ў трактоўцы В. Каваленка самога тэрміна паскоранасці. Часта разуменне паніраўдзіне паскоранасці звязваецца з паніраўдзіне багаты мастацкіх твораў, з высокім узроўнем пэтытыі. В. Каваленка

больш празамерным, лічыць даследчык, будзе аднесці тэрмін «паскоранасць» да працэсу развіцця менш развітых літаратур.

У В. Каваленкі ёсць моцны саюзнікі — сучасныя даследчыкі, перш за ўсё Д. Гацаў — аўтар кнігі «Ускоренное развитие литературы», які на прыкладзе балгарскай літаратуры паніравае, у чым сутнасць працэсу паскоранасці. В. Каваленка цалкам салідарызуецца з ім (магчыма, нават завадта часта, нібы прыкрываюцца яго аўтарытэтам).

Палемічнасць працяўляецца і пры аналізе творчасці асобных пісьменнікаў, якія стаялі каля вытокаў нашай літаратуры. Аўтар увесь час імкнецца быць доказным, пашыраючы праводзіць свой нуніст погляд. І ўсё ж дзесьці ў пэтым не хочацца пагаджацца з даследчыкам.

Кніга адкрываецца такім сшырджэннем: «Якое б сшырджэце месца ні займала беларуская літаратура ў сусветнай літаратуры, яна з'яўляецца яе састаўной часткай, не натуральным, гістарычна абумоўленым выўлеченнем, якое так або інакш характарызуе праз свае асаблівасці

У СЕРЫЙНЫМ ВЫДАННІ

Чытачам прыйшоўся да спадобы раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі». Асобным выданнем выходзіў ён і ў Маскве. І, восць адбылася яшчэ адна сустрэча з усесаюзным чытачом. Твор папоўніў серыю «Беларускі романы», якую на

рускай мове выпускае рэспубліканскае выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Пераклаў гэты раман Міхаіл Гербачоў. «Непазбежнасць маральнага вырабу» — так называецца артыкул Фёдора Куляшова пра творчасць пісьменніка, змешчаны ў кнізе.

МІНСК — МАЯ СТАЛІЦА

Своеасаблівым запрашэннем у горад-герой Мінск з'яўляецца невялікі каларовы фотальбом, што выйшаў у выдавецтве «Прогресс». Ён папоўніў серыю «Сталіцы саюзных рэспублік», якая выпускаецца ў апошні час.

На здымках, якія выканаў фотамайстар Г. Васюкевіч, бульвары і плошчы горада, яго

найбольш цікавыя архітэктурныя збудаванні. Расказваецца таксама пра працу, вучобу і адпачынак мінчан.

Тэкст пададзены на шасці мовах: беларускай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай.

Аўтар тэксту і складальнік альбома Э. Найдзёнаў.

Э П А С РЭВАЛЮЦЫІ

Творчасць народнага песняра Беларусі Якуба Коласа была, ёсць і будзе невычэрпнай крыніцай для даследчыкаў роднай літаратуры. У апошні час з'явілася нямала прац, у якіх аналізуюцца неймручачы старыя пісьменнікі. Асабліва ўвага ўдзяляецца тым творам, у якіх геныяльны талент Коласа выліўся з асаблівай паўнаці і глыбіняй. Выяшчаны яго тэма з'яўляюцца раманы-трылогія «На ростанях» і пэтыты «Новая зямля» і «Сымон-музыка». Па сваёй мастацкай дасканаласці, шырокі ахопу і філасофскаму асэнсаванню з'яў рэчаіснасці, — гаворыць вядомы выток і даследчык беларускай літаратуры Ю. Пшыркоў, — глыбіні і працінаўдзіне разумення гістарычных задач, што высураў час перад беларусім народам, ішы стаяць побач з лепшымі творамі сусветнай літаратуры».

Таму не вымадкава, што сваю чарговую працу Юліян Сшырэвіч і прысвціў іх вывучэнню. Нядаўна выйшла з друку кніга «Эпас рэвалюцыі. Пэтыты Я. Коласа «Новая зямля» і «Сымон-музыка», трылогія «На ростанях». Даследчык асэнсавана спадчыну народнага песняра ў шырокім плане важнейшых праблем традыцый і наватарства, нацыянальнага і інтэрнацыянальнага. Вялікая ўвага ўдзяляецца і разгляду асаблівасцей метаду і стылю пісьменніка.

Даследаванне набудавана так, што кожнаму з гэтых твораў адводзіцца асобны раздзел пра пэтыты «Новая зямля» — «Народная зямля», пра пэтыты «Сымон-музыка» — «Гімі духоўнай велічы народа», пра трылогію «На ростанях» — «Эпас рэвалюцыі». Вядома, Ю. Пшыркоў імкнецца на-свойму выдзіць да ацэны гэтых выдатных твораў. У той жа час ён спасылаецца і на пашырэчных даследчыкаў: Адамовіча, Лазарука, Майхровіча, Навумейку і ішых. Робіцца гэта дзеля таго, каб пазбавіцца суб'ектыўнасці ў аналізе, а сваё разважанні падмадаваць тлумачэннямі і ацэнкай ішых.

Гэтая кніга ў першую чаргу разлічана на студэнтаў, аспірантаў, і выкладчыкаў універсітэтаў. З цікавасцю яе прачытаюць настайшні і вучні-старшакласнікі. Аднак правільней сказаць, што яна адрасуецца ўсім чытачам, бо ўсё мы любім коласаўскае слова, сшыржэмеся перад неймручым талентам геныя нашай літаратуры.

А. БАДРОУ.

Ю. Пшыркоў. Эпас рэвалюцыі. Пэтыты Я. Коласа «Новая зямля» і «Сымон-музыка», трылогія «На ростанях». Мінск, «Вышэйшая школа», 1975.

Вокладні кніг, выпушчаныя выдавецтвам «Мастацкая літаратура»: А. Бялевіч «Сондам заручоння» (мастан А. Шэвараў), А. Грачанаў «Начная змена» (мастан В. Масцераў), П. Маналь «Дитя да зямлі», М. Пянірат «Буяны» (мастан Б. Забораў).

СУСТРІЧА з першою книжкою Алеси Жука «Асенія халади», што надрукована у квітні 1972 года, привнесла мне шмат радісних хвилин — на-повому починанню глядзень на знаёмых табе людзей, пазнаўняўся прятэй, неадольным жадаўнем глыбей пранікнуць у гэты свет наўсёздэнасці, зазірнуць у іскі-мані, а часам і сучасныя пільні яго «Асенія халады» сталі на-пноваму цэлым, сонечным, прарасным, прыкрасным.

Ціма халады, што асабліва паспяху А. Жук дасягае тады, калі ніша пра людзей, што звязаны са Случчынай, дзе ён застаўся «случаком», разважлівым і засяроджаным, уражэным на пісаных бытавых дэталі і зыходкі і стрыманым у аддзелены сваіх эмоцый, асабліва, калі ніша пра чалавечае каханне.

Гэта ад вучобы у Кузьмы Чорнага, Якіі Скрыгана, тых вабных і таленавітых пісьменнікаў, што дала роднай літаратуры Случчына.

Блізкае і знаёмае на першай кнізе, адкрывае і ў другім томку прозы маладога аўтара — «Паліванне на старых азерах». У лепшых апавяданнях (апавесці, як нам здаецца, напісаны пакуль ніжэй творчых матываў аўтара) выразна звываюцца раней абраны кірунак у асэнсаванні гэту рэчывасці, калі падзеі разгортваюцца не ўшырні, а ў глыбіню, інакш кажучы, пісьменнік, расказваючы пра той ці іншы жыццёвы выпадок, пазнаёмы спыняецца на асобных момантах з біяграфіі героя (героінь), засяроджвае на іх сваю ўвагу, каб перайсці да значных мастацкіх і сацыяльных абагульненняў.

Яго апавяданні вызначаюцца праіктыўнай лірычнасцю і вобразнасцю. Чыста змяшчальны фон, такі дакладны і выразны ў творах А. Жука, ніколі не з'яўляецца для аўтара самамэтаю. Лірычны адступленні, успаміны герояў у найбольш шчасліва і трагічна моманты свайго жыцця дапамагаюць пісьменніку выявіць у характары чалавека тое, што дасць магчымасць меркаваць аб ім як аб індывідуальнасці.

Апавяданне са здавалася б трафарэтным назвай — «Вечар шчасця». Герой яго — ужо малады чалавек. Мае любімую работу, але вольна часта ў «...ясновыя дні пачынала думачка, што ўсё гэта не галоўнае, што самае важнае яго жыццё яшчэ наперадзе. І самая цікавая і патрэбная работа там, і што на-рэй яму пачынаць гэты жыццё, бо праходзіць гады...»

«І яшчэ часам ён думае пра дзяўчыну, якую сустрэў, і якая пакажа яго, і народзіць».

А. Жук. Паліванне на старых азерах. Апавяданні і апавесці. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1975.

яму сніва, і шчы будучы пранісмань...»

Напачатку доўгі сабе ва думцы, дзеянні што халады такога «кананічна» ў біяграфіі чалавек, калі аказваюцца, мабыць, самыя думківа балючыя моманты з ішоўна жыцця Аару малавочна, што з асабістым у Задарожнага не дасціва...»

У творах А. Жука галоўнае — той душэўны настрой, у якім жыццё героя, сустрэканне свае нонан рэалі, добрых сяброў, і настрой гэты ў яшчэ момант пераходзіць у вясёлы, калі мочанія чарасці балючага, чым тое, што было ў нябе рэалі. І ты сам — ужо не сам.

жывенне сую каменішо спіндуу дзівочы. Яны гавораць пра свае справы, і часам гэтыя размова выдзены дзень размова, бо патрэбны ж не маўляць».

Вечар шчасця... Толькі да-чатына апаваданне за кніжку, прынасяе радумець, той надзеяе, які ўстаў А. Жук у пачатку твора. Не, пачаток не атрымаўся. Яно было рэалі, калі Задарожнага, беспэкачотна, у буджанні дзятлі ад рэалі слу-хаві, слонак Месаніа талі дзе яго на бейні пазнае і не-дзічотні адарылася яшчэ прятэжасці».

У апавяданнях А. Жука ці

Білао гэта адразу ж ранішо. Напачатку адчуваць, што і захаванне прыгажосцю края-відна у Асаўна асаблівае. Гля-дзеш ён на свет і людзей з нейкай аглядкай, як бы пры-мерваючыся, а што з гэтага можна атрымаць. Ці не таму шчыер, ва ўглыбай тарадской кватэры ён адчувае сабе са-мачасна менавіта, а пачаўшы-так аб асеніях прысвадх — боль душы, што яшчэ імкне-на да нейкага невыразнага аб-наўлення, і не болей».

Надобнага не скажаш пра Валюшніна, героя апавядання, якое даю назву ўсёй кнізе. У яго таксама ў жыцці атрымаў-

ліасці адчуваць здалёку».

Самастойнае жыццё для го-роя твора толькі пачынаецца. Тут свае клопаты і турботы: і падрыхтоўка да заняткаў, і ўзаемаадносіны з дырэктарам, у якога малады настаўнік ква-таруе, і, нарэшце, каханне да яго дачкі — студэнткі, чыстае, харошае».

Сюжэт, як бачым, шмат у чым традыцыйны, ёсць тут і не-каторыя халадзныя вобразы вясковых настаўнікаў. Але, урэшце, пра гэта пачынаецца за-бываць, калі сонні за разві-цём вобраза Аляксандра Пят-роўна. Прысхваў ён у вёску са шчырым жадаўнем працаваць. Аднак атрымаўся так, што ма-ладаму настаўніку хутка нача-ла маладасць «шчыра» іспра-кметнае жыццё, калі нябе нішто не турбуе і не апрамувае тур-баванні ішчых. Жыві, як табе хочаша...»

Адкуль такая пасіўнасць? Ві-дзана дырэктар, чалавек уво-гуле неаблаі, але са сваёй «практычнай» філасофіяй. Вельмі правільна пра яго ска-заў аднавіаскоў: «Добры ты чалавек, Васіль Аляксеевіч, а сшыну жыццё скалену, дачка ў нябе... Чалавек без свае зям-лі ў сэрцы — як гэты вёнер у полі: усім ад яго холадна...» У ішчых месцы думка гэтая вы-казана яшчэ больш катэгарыч-на: «Халеў, каб і дасці люблі не зямно, а тое, што яна дае».

Малады настаўнік толькі і запамінае вёсню, сустрэчы з Раяй, дачкой дырэктара (тут ён вельмі падобны на Асаўна з апавядання «Асінавыя прыса-ды»), Станаўлення ж яго, як маладога сшынавіста, не ад-былося. Безумоўна, у пачатку пасіўнасці шчыраваты і ён сам, але ж не менш значны «пры-клад» старэйшага таварыша, дырэктара...»

А. Жук узнімае некаторыя важныя маральныя праблемы часу — вернасць грамадзянска-му абавязку, роднай зямлі, не-сумняйнасць мяшчанства з сацыялізмам і свайго жыцця. Ён вы-крывае душэўную спінанасць, маральную ануштошанасць, са-цыяльную абыякавасць».

Вяртаецца аўтар і да міну-лай ваіны (апавяданне «Гарна-вы дым» і апавесць «Чыгуны»). Праўда, тут ён можа самастой-на. Знаёмая сюжэтныя халы, часам трафарэтным павароты чалавечых лёсаў — гэта ідзе не ад жыцця, а ад літаратуры. Адчуваецца, што А. Жук імк-нецца паширыць тэматычны абегі сваіх твораў, але сшына найбольшага поспеху дасягае там, дзе ніша пра тое, што добра ведае».

...У нас у кожнага былі ў жыцці свае прасяды. Асінавыя, абдыленыя ці густыя асінавыя. Памятаем мы іх? А калі памятаем, то ці жыве ў сэрцы ва ўсёй ваўнаце і харавеце не-паўторнасць імгнення, калі па-новаму зірнуць на свет? Такое навіна заставаў у памяці на-заўсёды».

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ПРА ЧАС, ПРА СУЧАСНІКА

ВЕРНАСЦЬ ЗЯМЛІ

Ты нейкі ішчы, непадобны на ранаўнага. Прыходзіць гэкі дзень і ў жыцці каласіста ін-жынера Задарожнага.

Вось ён, пачатак апавадання, у якім адразу ўстаўляюцца стіль маладога ішчыніка: «Зіма так і не задалася. Прагнутаўся глыбокі і ранні снег толькі да Новага года, потым заважжыла, быццам на поўдні — то мокры снег, то дождж, і як рэдкае нісаче — снежныя, чыстыя і звонкія марозныя дні. І ўспамінаюцца яны, як успамінаюцца чалавеку кароткае прамінулае ішчаче: быццам недзе далёка-далёка вобдзіск невага сонечнага пра-мешчыка».

І так дзень за днём, з туманам, з нахмурым ніжым небам, неўпрыкмет, без якікае вады і сонечных, выштаных тугім непавацім ветрыкам дзень і прыйшла вясна».

У такіх вясновыя дні Зада-рожны глядзіць на сабе як бы збоку, і мы яго разумеем. Ён адчувае, што ёсць нешта ў жыцці больш галоўнае, чым проста работа. Што ж гэта? «Цяпер вольна захачаўся яму пабачыць, як пачынуць слонкі. Паспрабуй, скажы каму, як дзятлішца інжынер!»

Але, мабыць, тут нешта большае, чым жадаўне паслу-хаць слонка. Проста чалавеку захачаўся звичайнага ішчача. А яно ж кожны раз праяўля-ецца на-свойму. Вольна ў гэтыя дні вясновага абуджэння За-дарожны думае пра тое, што сапраўды і нявага было б па-думаш пра далейшае жыц-цё, не быць жа заўсёды адзі-ночкі. Ён едзе ў горад, хопі і ведае, што там няма ў яго перапачаваць, але ж хочацца адначасна ад наўсёздэнасці сшыраў. Задарожны сустрэкае былую аднакурэніцу, што не-калі плакала перад гэкім экзэмам. Прайшоў час, і не пазнае ў гэтай настэлавай

то чалавек прываджае да баню ў вёску, ці то загля-вае гуды на дарозе ў адначы-нак, ён абавязкова ўспоміць мінулае. Прырода ў творах пісьменніка — спосабаўна барометр, на пачынаюцца яго-лі лёгкія можа распачаць, што та чалавек перад табой, чым жыве ён, які яго духоўны свет і маральныя запатрабаваці. Тут малады аўтар ідзе ад асе-ных традыцый нашай літарату-ры, калі пачынаў у творах не-выступае проста фонам, праз які відзець асноўнае дзеянне, а ішчэ вельмі сувязую і эма-цыянальнаму напружыку».

У апавяданні «Асінавыя пры-савы» ёсць невазікі зніжд. Асаўна, які ў гады абшчына-нісця, патаўсенеў, успамінае снад студэнтства і наездку ў вёску. Там ён сустрэкаўся з дзівочынай, што кахала яго:

«Сам жа ў вёсцы рос, а та-кія ночы, здаецца, ніколі і не-былі. Месці высюці, светлы, пачынаў і ішчаны, быццам расікаўся месцянае святло белым лёгкім туманам, і быццам не на зямлі ты, а па-дне возера з бедаю пачыно-лілю падою, у якой не шалах-чунца ні лавонья-кусты, ні вы-сокія, зарослыя дэлем, межы!»

А яна вадзіла мне накат вёскі, як на зачараваным пар-стве, дансраўна пачавалася. Па-віла раз паказваць і старыя ішчкі прысавы, невадома на-му асінавыя, абшчыла за шыю, быццам хачела ўтрымацца...»

Шчыт тут сказана. Асаўна, што здраўдзі марам свайго юнацтва, перад намі навідаво-ку. Ён яшчэ як быццам і не-распраўдзі да канца той меркі чалавечнасці, што дазваляе не абмінюць прыгожае, ураціца ім. Але адначасова нехта не-заўважыць і ішчача: духоўнай беднасці героя, яго маральнай ануштошанасці: «ўцік у горад, яшчэ паўгода баўся, што знойдзе мне гэтай дзятлішца».

СЛОВА БЯРЭ ЧЫТАЧ

Анатоль Шаўня, якога дагэ-туль мы ведалі як перакладчы-ка, выдаў кнігу вершаў «Па-водка». У яго ўвайшлі творы, што пісаліся ў розныя гады, ад-нак адразу відавочна, што паміж сабой яны аб'яднаны адзі-най думкай. Стрыжнем прахо-дзіць праз увесь зборнік тэма: час і грамадзянская актыў-насць сучасніка, сувязь для сённяшняга з учарашнім.

У вершы «Вечны закон», якім адкрываецца кніга, выразна від-на адносіны аўтара да тых, пра каго ён піша: «У людзей майго веку ёсць галоўны за-кон: покуль жыць чалавек — сэрца б'ецца, як звон». Душэў-ны неспакой, чалавечая і гра-

А. Шаўня. Паводка. Вершы, Мінск, «Мастацкая літаратура», 1975.

Шчырасць і інтанацыя

мадзянская актыўнасць — вольна што найбольш характарызуе на-шага сучасніка, які часам прай-шоў у яго ўвайшлі творы, што пісаліся ў розныя гады, ад-нак адразу відавочна, што паміж сабой яны аб'яднаны адзі-най думкай. Стрыжнем прахо-дзіць праз увесь зборнік тэма: час і грамадзянская актыў-насць сучасніка, сувязь для сённяшняга з учарашнім.

То смяюцца з люгася учынку хвацікага, То шугаюць у сённяшні дзень напраткі і спяваюць да ночы ля вогнішча брацкага Дарагія, свіны мае дабрані. Коль, Вані З вучонымі званнямі, Брыгадзіры, старшыні, міністры

З легендай-жыццём, Усе такія звычайныя сёння побач з намі... Гэта з верна «Сустрэча вестэрнаў». Некалькі дакладных штрыхоў, а адразу відзець ка-лектыўны партрэт вестэрнаў. Выразна напісаны і вершы «Спадчына», «Памяць», «Мала-

досць і ішчы. А. Шаўня ўмее прыкмятаць добрае ў людзях, больш таго, ягоны лірычны герой гэтай да-брыней, актыўнасцю з задаваль-неннем дзеліцца з ішчымі. Гэта — прызнанне, якое ідзе ад душы, гэта — споведзь нашга сучасніка:

У маладосці не лічыў сяброў і сустрэч, А лі прайдуць гады, заўважаш, што сяброўства — така патрэбная рэч... І старонкі былога гартаеш. Паогул, лірычны герой А. Шаўня ўмее бачыць прыго-жае ў жыцці, умее ім заха-плываць: Поўня ўпала ў ваду — што за гора! Шэлт і ускрын растуў у ранішнім хоры. І хвалюецца, гайдаецца лодна — Ці ў рэчцы, ці ў сэрцы паводна?

Апошнія радкі з верна, што даў назву ўсёй кнізе. Сапраў-ды, сказана хароша, светла. Шчырасць лірычных інтанацый, ненаероднасць, а за ўсім гэтым акрэслены, ёмісты вобраз лет-няга вечара, дзе, здаецца, ас-ветлены месцячым святлом не-толькі ваколіды, а і сэрцы са-міх закаханых».

У вершах, прысвечаных пры-родзе, часта тонка адчувае яе ўмны, заўважае «тую перша-роднасць, непадробнасць, што заўсёды радуе сэрца». Настрой прыроды сугучны настрою лі-рычнага героя: «Уваходзіць, бы ў храм, у сядзішчы бор. Шаты хвой сгогадовыя пльывуць над табой. І застылі ў бліскотках асеніяй расы вясны».

А яшчэ: «І паслухай, як ліха ступае па росах вёсень», «Бы-ццам недзе працісца стары клэ-бесін». Вобразы тут зрокавыя, адчуваецца такос, бы глядзіш на малыя мастака».

Не паўтаряецца А. Шаўня і ў вершах пра каханне. Тут

таксама ў яго ёсць нікавія за-ходкі.

Былі ў нас і радасці, і добрыя спатанні, Чаму ж мы сталі ў сталасці, Лі вольнае ранне? Сцвярджаем з новай сілаю: Сэрца не старэе, А сонейна астылае — Свеціцца, ды не грэе.

Творчача заяўка А. Шаўня-паэта была ўдалая. Што тычыцца аўтарскіх працаў, дык яны ў многім падобныя на недагады ўсёх, хто сшырае свае сілы ў літаратуры. У збор-нік трапіла некалькі слабых вершаў, напрыклад, «Будуць зноўку зніць каняжы...» Не заўсёды дакладна вядз вяр-жае сваю думку, абцяжарвае яе ўскладненымі параўнання-мі:

Усё у табе дарагое, адзінае — Шчодрыя вусны, чулыя руні... Нытце, быццам яўбаі МАЦІ-РАДЗІМЕ (падарэслена мной. — М. Д.) Я б за цябе аддаў без прыкуці, За шчырыя вусны, мілыя руні... Мікола ДУБОУСКІ.

вья. І столькі набіралася, што паміць ужо не ўтрымавае, губляе. І тады я проста бягом кінуўся дахаты і схваціў аловак...
— А як была створана песня? Як вершы трапілі да кампазітара Ісака Ісакавіча Любаня?
— Вельмі проста. З Ісакам Любанам я знаёмы з 1925 года. Мы разам вучыліся ў Беларускай музычным тэхнікуме. Толькі ён ішоў раней і скончыў тэхнікум у 1928, а я—ў 1930 годзе. Студэнцкія гады здружылі нас на ўсё жыццё. Разам з Ісакам Ісакавічам мы стварылі многа песень: «Бывайце здаро-

ва, і столькі набіралася, што паміць ужо не ўтрымавае, губляе. І тады я проста бягом кінуўся дахаты і схваціў аловак...»
Вось такім быў дэбют песні. А перад тым здарылася такое. Певы да Любаня зайтала Ларыса Пампееўна і напросіла новую песню. Але Любан быў не ў гумора над удзяльным індэўнай індэўкай.
— Нічога няма!—кінуў ён Александроўскай.
— Шкада,— шчыра панкавала спявачка.— Але ж ты навінен плабшчыц, што навіннен песню для мяне, а, Ісак!
— Абыццо!—адказаў Любан.

не проста падлеткам, а едакмі ў хатах, а таму і мусілі вельмі рыва лабіваць пра дзяцінства і выконваць работу дарослых.
Вось такім было наша дзяцінства...
А музыку мы любілі. Надалася, што ў нескучнае прыезджале музыканты: ні то на вяселле, ці то на хрэсьбіна, ці на свята... Дык я, нягледзячы на стомленасць, на тое, што ранкам мне зноў пале-кала пасвіць свіншэй, усю ноч слухаў музыкаў, як зачараваны...
У 1910 годзе мне бацькі напісалі батракамі да пана ў Ся-

рмліваць стывіцца!
— Што вам асабліва запаміналася з тых студэнцкіх гадоў?
— Музычны тэхнікум знаходзіўся на вуліцы Кірава ў трохнавірховым будынку, над дахам якога шапацеў вялікі ясен. Якім пасураць уваходу. Гэта ясен, мы кіталі кожны дзень і лічалі яго студэнтам. Калі яго прызначалі спатканні, яму шчыра адкрывалі свае сэрцы... І калі пасля вайны я даведаўся, што гэты ясен немцы спіжвалі, мне было шкада, нібыта я згубіў пешта дарагое і роднае...
На ўсё жыццё мне запаміналася мая першая стывендэя. Я атрымаў дзесяць рублёў! Ніколі не трымаў у сваіх руках столькі грошай і яшчэ доўга не верыў таму, што яны належалі мне. Не верыў, бо не мог зразумець таго, што мне не толькі вучыць задарма, але яшчэ і грошы павялічылі... І вось тады, трымаючы ў руках першую сваю стывендэю і столькі грошай, колькі я не атрымліваў ад кулака за ўсё лета, калі пасвіў яго свіншэй, я падумаў: «Чым жа я магу табе аддзячыць, мая любячая Савецкая ўлада? Толькі сумленнай вучобай і безадкорнай працай на тваю карысць!»

Адам РУСАК:

«ПЕСНЮ ЛЮБЛЮ З ДЗЯЦІНСТВА»

Гутарка спецыяльнага карэспандэнта штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» П. ШАУЦОВА з паэтам-песеннікам, заслужаным дзеячам культуры БССР А. Г. РУСАКОМ

АДАМ РУСАК нарадзіўся не проста ў беднай, а ў дротнай, абдзіцелай сям'і, якая не мела нават сваёй хаціны і тузілася ў чужой. Як гаворыць сам Адам Герасімавіч, яго бацька Герасім Сямёнавіч і маці Мірыя Ігнатаўна (дзявочае прозвішча Ждановіч) былі зусім непісьменныя і беззямельныя. «Жылі мы бедна. Бацька займаўся сталярным рамством, маці хадзіла да кулакоў і паноў у заробкі на паловай работы...»

Не выпадкова такі ж лёс спаткаў і малага Адама. З васьмі год ён пайшоў «на свой хлеб», стаўшы сніпапасам кулака Адама Зыньковіча. І гэты ў той час, калі на сваіх здольнасцях, на сваёму таленту бацька мог бы выбіцца ў людзі і забяспечыць сям'ю ўсім патрэбным. Ды гэтым пераважкім царам, злавеснае самаўладства, што душыла любое праяўленне народнага таленту.

Адаму Герасімавічу ідзе семдзесят другі год. У такім узросце чалавек часцей аглядае пройдзены шлях, падсумоўвае, успамінае. Гэта і паказала маё першае пытанне:

— Як унік верш «Бывайце здаровы»?

— Было гэта так. Набліжаўся новы, 1936 год. У той час я працаваў артыстам аркестра Малага акадэмічнага опернага тэатра ў Ленінградзе. Туды я трапіў на конкурс, яшчэ будучы студэнтам Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі, якую скончыў у 1934 годзе. Неяк так здарылася што з год я не быў у бацькоў, і яны пісалі, каб абавязкова Новы год сустраць разам з ім. І мне пашчасціла — узяў адпачынак і паехаў у Пясочнае. Калі ўжо збіраўся ў Ленінград, маці напросіла, каб я напісаў, як даеду, і на дарогу надавала столькі індэўных прысмакаў і ласункаў, што ледзьве змясціў іх мой чамадан.

Бацькоў я любіў з усёй сьцюдэскай прычотнаю, і ніколі не было ў майм жыцці даражэйшых за іх людзей. Я да гэтага часу не магу сабе дараваць таго, што не пабачыў матулю ў апошні год яе жыцця, перад яе смерцю, а намерла яна 20 красавіка 1949 года...

Гэта было потым, а ў той час, як толькі вярнуўся ў Ленінград на сваю кватэру на вуліцы 4-ай Савецкай, адразу ўзяўся за п'ёмю бацькам. Напісаў хутка і быў у такім гумора, што скончыў вершам:

Бывайце здарова,
Жывіце багата,
Ужо ж я прыехаў
Да свае хаты.
У нашым клягасе
Шырокае поле,
Няхай жа для шчасця
Цвіце ваша доля!

Напісаў гэта, забіў на пошту і адправіў пісьмо. Пайшоў на гораду, каб пацітацца з ім, пакалівацца Неўскаму, які помніць Пушкіна і Лермантава, Гогаля і Шчадрына, Няжрасава і Кальцова, Бялінскага і Чарнішэўскага... Хаджу, люблюся горадам, а ў галаве ўвесь час стаіць вершы, якія толькі што напісаў бацькам. І радок за радком напластоўваюцца по-

вья, «Толькі з табою», «Не шукай» і іншыя. А з песняй «Бывайце здаровы» выйшла так.

У той час Ісак Ісакавіч з патхоннем працаваў над песенным цыклам пра беларускую калгасную вёску. Былі ўжо напісаны песні на вершы Петруся Броўкі, Пятра Глебкі і іншых паэтаў, і цыкл у цэлым быў гатовы, але не хапала такой песні, якая б стала завяршальнай. Якраз, як у той прымаўні, дзе на лаўца і звер бязьміць, закончыўшы верш, і прыбег да сябра, каб падзяліцца сваёй творчай радасцю. Любан пачытаў верш і адразу сказаў:

— Дай яго мне! Гэта тое, што я шукаў! «Бывайце здаровы» стануць завяршальнай песняй майго цыкла, а мне хочацца, каб заключная песня была падвышай радаснай, светлай, лірычнай!

Любан працаваў вельмі настойліва. Не адразу песня далася. Было шмат пераробак, шмат варыянтаў. Але нарэшце яму здалося, што песня атрымалася. Вырашыў перш-наперш паказаць сваёму настаўніку Мікалаю Ільчу Аладаву. Аладаў прагледзеў ноты, потым настаўніў іх на шопітр піяніна, праіграў і задумаўся.

— Ну, што? — не вытрымаў Любан.— Як?

— Што ж, песня ёсць, ды не такая, якую мы маем права ад цябе патрабаваць. Ты можаш напісаць лепш, мой любі Любан!

Любан так разгубіўся, што тут жа, на пачатку Аладава, парваў ноты і шпурнуў у скрыню са смеццем...

Кампазітар надоўга адклаў працу над песняй і, здавалася, забыў пра яе... Міналі дні, тыдні, месяцы... І вось у чэрвені 1937 года Ісак Любан быў запрошаны для ўдзелу ў рабоце XVI з'езда Кампартыі Беларусі, які праходзіў у Мінску з 10 па 19 чэрвеня 1937 года.

Дэлегатам XVI з'езда КП(б) Беларусі давалі канцэрты майстры мастацтваў Беларусі. 15 чэрвеня на канцэрце выступіла папулярная спявачка Ларыса Пампееўна Александроўскай. Калі ў зале заціхлі воплескі, якімі прысутныя віталі яе выхад на сцэну, вядучы абвясціў:

— «Бывайце здарова, жыцце багата!»... песня кампазітара Ісака Любаня. Выконвае Ларыса Пампееўна Александроўскай!

Пазней мне Любан расказаў: «Што гэта?.. Ці не сон?.. Ці не здалося мне?..—думаў я і адчуў, як ад хвалявання камянем, сціскаецца сэрца. А Ларыса Пампееўна ўжо спявала. І, як заўсёды, спявала добра. А я быў, як у чадзе. Песня ме-

— Тады добра! Ну, дык бывай!
— Бывай!

Ларыса Пампееўна пайшла, але, праходзячы каля раіля, убачыла нейкія ноты. Узяла ў рукі, паглядзела і вопытным вокам адразу ацаніла, што гэта песня. І, нічога не сказаўшы Ісаку Ісакавічу, ціха сунула ноты ў рыдзюльчык і пайшла...

Гэта былі ноты песні «Бывайце здарова, жыцце багата» — толькі першы куплет. Але сцявачка падала «лімаўскаю» публікацыю 9 студзеня 1937 года. Такім чынам, песня цалкам апынулася ў руках Ларысы Пампееўны. Яна вывучыла словы, адрэцэпіравала песню і выкачала яе перад дэлегатамі XVI з'езда КП(б)Б. Такі дэбют аказаўся шчаслівым. Песню падхваліла ўся Беларусь. Гасці партыйнага з'езда з братніх рэспублік, Масквы і Ленінграда павезлі яе з сабой. Неўзабаве яна ўвайшла ў рэпертуар Леаніда Уцева і папулярна пачала набываць характар народнай песні. Толькі зрэдку далейшыя цікавіліся калгаснікам з Капыльшчыны Адамам Русаком, ды не магі яго знайсці там, што само сабой зразумела. Такага калгасніка не было. Быў артыст Адам Русак і жыў ён у Ленінградзе, а не ў Пясочным...

— Што вы лічыце галоўным у сваёй творчасці?

— Галоўным лічу песню. Песню любю з дзяцінства. І, здаецца, яна ўвайшла ў мяне з матчыным малаком. Але сапраўдным песеннікам мяне зрабіла толькі наша родная Савецкая ўлада, наша вялікая партыя камуністаў, якой сёння, напярэдадні XXV з'езда КПСС, я гавару сваё самае гарачае дзякуй і прыношу пікі сьнягоўні паклон.

— Калі можна, некалькі слоў пра сваё дзяцінства.

— Дзяцінства маё праходзіла ў чужой хаце, бо я і нарадзіўся ў чужой хаце. Маё жыццё, знаёмства з музыкай пачалося на выганах, пашах, лугах, палях. Я слухаў песні птушак, гоман лесу, цвігат сосен з дубамі і рабіў дудкі з лавоўвай кары. На гэтых дудках спрабаваў паўтарыць надслуханае ў самой прыродзе, прынесенае парывам ветру ці чутае ў подыху навалышчы. А потым браўся і за бацькаву скрыпку: прасяньскую, немудрагелістую, але галасістую. Здаралася, што скрыпку браў з сабой, калі павіў свіншэй, і тады паслухаць мяне нярэдка збіралася некалькі дзятва, хоць за гэта даставалася і слухачам, і самому музыку. Гэтыя пяці-васьмігадовыя хлопчыкі і дзяўчыныкі былі

мэнавічкі майбтак. Там, у Сямёнавічах, у пайшоў у школу, а потым працягаў вучобу ў Пясочным і ў 1914 годзе скончыў пачатковую школу. Калі б не Вялікі Кастрычнік, дык на гэтым і скончылася б мая павука. А мае бацькі і таму былі рады, што яны, непісьменныя, змоглі даць сыну хоць пачатковую адукацыю. Я ж марыў пра бацьнае. Я марыў пра вялікую музыку, пра вялікую вучобу!

У 1922 годзе, калі сціхла павала парожай інтэрвенцыі, я пехатой падаўся ў Мінск з надзеяй вучыцца музыцы. Але музычнай пачатковай установы не знайшоў. Усё, што змог, гэта некалькі разоў пабываў у тэатры, каб там паслухаць музыку. І тут мне паказалі, што я магу наступіць у будаўнічы тэхнікум, які ў гэты час адчыніўся. Я паслухаўся нарады. Але вучыцца не змог, бо не хапала ведаў. Не мог я адолець матэматыкі. Ледзь-ледзь асілаў я ў пачатковай школе, а тут патрабавалі ведаў амаль што за гімназію. І я вымушаны быў вярнуцца ў Пясочнае...

У пачатку 1925 года даведаўся, што ў Мінску адкрыўся Дзяржаўны музычны тэхнікум. Як толькі над палямі завіталі жаўрукі, я зноў пехатой падаўся ў сталіцу рэспублікі. І на гэты раз мне вельмі шанавалі!

Прышоў я ў тэхнікум з бацькавай скрыпкай і трапіў да Мікалая Ільча Аладава і музыказнаўцы А. Бясемертнага. Яны паслухалі мяне, маю ігру на скрыпцы і вырашылі, што музычны здольнасці ў мяне ёсць, толькі вучыцца трэба не на класу скрыпкі, а на класу валторны.

— А скрыпку, даражэнкі,— зазначыў Мікалаі Ільч,—вы і так ведаеце: згода?

— Згода!—нашэрдаў я...

Былі мы, студэнты, хто ў чым: хто ў кашушку, хто ў сьціты, хто ў кашулі і амаль усе ў лапцях, а той-сёй нават і босы. Нотнай граматы ніхто з нас не ведаў, хачь сабраліся з усёй Беларусі. Скажам, Ісак Любан прыйшоў з Чэрыкава, скрыпач Фёлар Раменчык—са Слуцкіна, Ларыса Александроўскай была мінчанкай, Соф'я Друкер—з Копысі і г. д. Але нас аб'ядноўвала вялікая любоў да музыкі, да мастацтва. І былі мы, як гаворыцца, прадстаўнікамі самых глыбокіх пластоў народа, прадстаўнікамі індэўнай галоты, «хлоны, бідла», як паны называлі сялян—і воль нечаканае шчасце: нам дазволена вучыцца ў сталіцы! І не проста вучыцца, а вучыцца бясплатна, ды яшчэ за гэта ат-

Гэта гучала клятвай. Клятвай Радзіме, партыі, Савецкаму ўраду. І гэтай клятве я аддаю ўсё сваё жыццё. І калі мае песні надабаюцца народу, калі іх з ахвотаю спяваюць, і заўсёды шчаслівы, бо ведаю, што з песняй і жывецца, і працуецца веселей, і алён працы найбольшы!

— А як далей вы вучыліся?

— Тэхнікум закончыў у 1930 годзе. У той час у Беларусі не было кансерваторыі. Яна адкрылася ў Мінску толькі праз два гады. А ў той час-мы, выпускнікі музычнага тэхнікума, хто жадаў далей працягваць вучобу, раз'ехаліся хто ў Маскву, хто ў Ленінград. Я паехаў у Ленінград, дзе пачаў вучыцца ў класе прафесара М. Н. Буяноўскага. Займаўся адразу на класу валторны і скрыпкі...

— А калі вы пачалі пісаць вершы?

— Вершы пачаў пісаць будучы студэнтам музычнага тэхнікума. Першы напісаў восенню 1925 года—ён быў прысвечаны нашаму прыгожаму ясеню, які губляе сваю лістоту і не можа абараніцца ад ветру...

Свае першыя вершы я саромеўся паказваць таварышам. Але ж яны дазначалі і часта прасілі пачытаць, і нават давалі заданне пісаць у насеннюю газету ці яшчэ з якой нагоды.

Запомніўся такі выпадак. Мы рыхтавалі літаратурны вечар. На ім меўся быць Якуб Колас. Арганізатары вечара напросілі мяне напісаць верш, прысвечаны Якубу Коласу. Я адмовіўся, бо не мог сабе ўявіць, што магу вітаць Якуба Коласа. І тады мае таварышы патрабавалі больш настойліва і нават выказалі пагрозу, што мае палодзіны абмяркуюць на сходы. Што рабіць? Відаць, такі мой лёс... Згадзіўся. Напісаў верш. І яго ўхвалілі. І не толькі ўхвалілі, а даручылі прачытаць яго Якубу Коласу і перадаць рукапіс яму ў рукі.

Не помню, як чытаў, бо страшэнна саромеўся і хваляваўся. Прачытаў, аддаў верш Якубу Коласу, а сам кінуўся на вуліцу. Мне здавалася, што воль цяпер паэт смяецца з маёй нескладухі, і ад гэтага ледзь не плакаў...

Не ведаю, колькі і дзе гуляў, туляўся, і не помню ўжо, хто мяне прывёў у інтэрнат. Сябры суціталі, гаварылі, што вельмі добры, а я не верыў і нават знішчыў чарнік. І толькі праз дваццаць гадоў аднавіў. Гэта верш «Неман крыніцай паў цябе чыстай...»

І ведаеце, што больш за ўсё мяне турбавала? Тое, што дапесняра я звяртаў на «ты». Мне здавалася, што гэта петакутоўна...

Леанід ДАЙНЕКА

ПАД СВЯТЛОМ ЗОРАПАДАЎ

Ёй не здраджваць ніколі,
Браць заўжды за аснову
Вернасць чорнаму полю,
Вернасць светламу слову.

Не ціхаю, не лугавою —
Расою на крылах ракет.

У пошуках сваёй слязы —
Слёз пралівалі акіяны.

Я выйду ў дарогу зэрана,
Як хваля усхліпне ў трысці.
Маланкамі неба ўзарана,
Ды мне не па небе ісці.

Сярод людзей, такіх прывычных,
Што ці гараць, ці толькі тлеюць,
Ты для мяне, як шрыфт гатычны—
Ледзь-ледзь той шрыфт я разумею.

Дык добрым словам памяні,
Вядзі мяне хутчэй ад дому.
Бо клічуць новыя агні,
Бо ўжо гудуць аэрадромы.

Прамяністых вясёлак салют...
Мудры бусел над рэчкаю
ходзіць...
Мне здаецца—я жыў ужо тут
У якімсьці далёкім стагоддзі.

Я слаўлю дарогу, якая
Заўсёды вядзе да людзей,
Дарогу, якая яднае
З сягонняшнім заўтрашні дзень.

Хаджу наўкола і ўздыхаю.
Жыву маўклівы, задумёны.
І думаю: ці прачытаю
Неразумелыя пісьмёны?

І як бы цяжка ні было,
Твайму я пакланюся сцягу,
Тваё бяссмертнае святло
Развагу дасць і дасць адвагу.

Мне здаецца, што бачыў ужо
Пад высокага неба блакітам
І вось гэты зацішны лужок,
І вось гэтых чмялёў басавітых.
Быў галодным і стомленым свет,
Мы схаваліся ля вадапою.
І глядзёў я, як мамантаў след
Запаўняецца рыжай вадою.

Грымяць над зямлёй ураганы,
Гараць штармавыя агні,
Бяссмертныя вочы каханай
Глядзяць на мяне з вышыні.

Бывай, паэзія! Бывай,
Маіх вясновых мараў поле,
Бывай, заліты сонцам край,
Што не забудзецца ніколі.

Там, дзе поле мяжуе з лугам,
Там, дзе жыта гамоніць з травой,
Палымнее на кветках спакой,
Некрануты ні серпам, ні плугам.

Чакае сустрэч мяне многа
З вятрамі, з грамамі, з людзьмі.
Дарога, дарога, дарога,
Хутчэй маё сэрца вазьмі.

Ты мела голас салаўя.
Ты ў бой дывізіі вадзіла.
У колькіх ты, такіх як я,
Нанова сэрца нарадзіла.

Там задумна стаяць васількі.
Хіліць колас чало залатое.
Там аблокі пльвучу над зямлёю,
Нетаропкія, як вякі.

Пад святлом зорападаў
У жыцці хуткапльнным
Найвялікшая радасць —
Быць зямлі сваёй сынам,

Змагацца, не ведаць спакою!
Такі ўжо і век наш, і свет.
Згарым мы і станем расою,

Раслі мы ўгору, як лясы
І як спякотныя барханы.

І зямля разам з імі пльве.
Цішыня... Галава ідзе кругам...
Спіць дзяўчына на ціхай траве
Там, дзе поле мяжуе з лугам.

Як бы там ні было, а гэты верш садзейнічаў майму стагнаўсенню як паэта. Побач з музыкай, я пачаў уважліва вывучаць літаратуру і больш сур'ёзна ставіцца да ўласнай творчасці.

— Якія яшчэ кампазітары, апрача І. Любаня, пісалі песні на вашы вершы?

— Іх многа. Нават цяжка пералічыць. Гэта — Уладзімір Алоўнікаў, які напісаў музыку на «Крынічаньку», «Салігорскую рانیцу», «Лясную песню», «Прывітальную». «Песню аб Радзіме», «Беларусь — Радзіма» і другія; Юрый Семіянка — аўтар музыкі да песні «Не за воцы чорныя», «Лініце, плахі вольныя», «Маці дачку аддавала», «Маці», «Ты прыйдзеш ка мяне», «Дняпро», «Я люблю бязродку», «Сустрэча», «Песня аб Маладзечна», «З другам», «Сініца», «Ходзіць дзеўчына па воду», «Не глядзі на другіх». Назву Ігара Лучанка, аўтара «Балады пра Мінск», «Я нікому цябе не аддам», «Стаяць над Нёманам дубы», «Дзе ты, зорка мая прамяністая?», Георгія Вагнера — «А у нас дзвучыць», «Прамінула лета», «Ціхі вечар», «За мір!», «Кажуць людзі...»; Івана Кузняцова — «Мама», «Віцебскія тачыхі», «У паход», «Слаўея, народ беларускі!», «Каньцельскія дудары», «Застольная», «Наш родны Ленін», «Салігорскія прыпеўкі», «Маскве; Аліксея Туранкова — «Клавіянае жыта», «Прыйдзі, мой любі»; Рыгора Пукста — «Дзвухатка», «Слова Леніна», «Заспявала радасць»; Пятра Падкавырава — «Песня пра лён», «На мяне не заглядвайся»... Пісалі музыку Я. Цікоцін, А. Палонскі, Л. Абелёвіч, Д. Лукас, Г. Цітовіч, Г. Анчыкаў, Д. Камініскі, М. Корсак, М. Шумілін, М. Наско, А. Шыльцёўскі і многія іншыя.

— Ці можаце вы сказаць,

колькі песень створана на вашы вершы?

— Гэтага я не падлічваю, але мне здаецца, што іх колькасць пераваліла ўжо за сотню, калі не ўлічваць песень, створаных самадзейнымі кампазітарамі (гэтыя песні проста не паддаюцца ўліку, у сваёй картатэцы я захоўваю звесткі толькі пра выданыя песні).

— Як нараджаюцца песні? Мне здаецца, што кожная мае сваю біяграфію.

— Вы не памыліцеся. Кожны твор мае сваю гісторыю, і гісторыя гэтыя розныя. Я гаварыў ужо вам, як была створана песня «Бывайце здаровы, жыццё багата». А вось яшчэ прыклад. У песні «Малінаўка, дзе ў час вайны жылі мае бацькі, у іх хаце размяшчалася партызанскі шпіталь. Мая маці была галоўнай медыцынскай сестрай і санітаркай гэтага невялікага шпіталю, а бацька і брат партызанамі. Пра свае баявыя справы яны мне вельмі хораша апавядалі пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Іх апавяданне настолькі было паэтычным, трапяткім, змястоўным і маляўнічым, што само сабой нарадзілася патхасне, і я напісаў сваю «Лясную песню», а на музыку яе паклаў Уладзімір Алоўнікаў.

— Якія вашы песні выйшлі за межы нашай краіны?

— Не магу без належнай падрыхтоўкі адказаць на гэтае пытанне. Ведаю, што мае песні «Бывайце здаровы», «Толькі з табою», «Лясная песня», «Не шукай» і некаторыя іншыя сьпяваюць у Балгарыі, Чэхаславакіі, Польшчы, на Кубе, і нават у Егіпце. Злучаных Штатах Амерыкі, Канадзе, Італіі, Бельгіі, Галандыі, Францыі... У Польшчы, Чэхаславакіі і Балгарыі іх выконваюць на беларускай мове.

— А калі адбыўся першы канцэрт, у якім вы ўдзельніча-

лі як прафесіянальны музыкант?

— Праграма музычнага тэхнікума прадуладжвала выступленні студэнтаў на прадыярэствах і будоўлях, ва ўстановах і арганізацыях. І мы часта выступалі з канцэртамі. Толькі афіцыйна гэта адбылася на другім ці нават на трэцім годзе навучання. А са мной здарылася інакш.

У час прыемных іспытаў мяне паслухаў дырыжор сімфанічнага аркестра Беларускага радыё. Граў я на скрыпцы нядрэнна, і дырыжор вырашыў пазнаёміць з маёй музыкай слухачоў радыё. Мне было дазволена сыграць полечку ў суіра-віджэні аркестра. А ў час рэпетыцыі я падрыхтаваў дзве полечкі і сыграў іх, здаецца, у лістападзе 1925 года. Потым выступаў часцей, а з пачатку 1928 года стаў штатным аркестрантам Беларускага радыё.

— Раскажыце, калі ласка, аб цікавых сустрэчах.

— Цікавай была сустрэча з чэшскім скрыпачом Янам Кубелікам у 1926 годзе, калі ён прыязджаў у Мінск і ў нашым тэхнікуме далаў канцэрт. На ўсё жыццё ў памяці захавалася сустрэча з Максімам Горкім у Негарэлім, калі ён вяртаўся з Італіі Яго сустрэкала моладзь. І калі поезд спыніўся і Максім Горкі вышаў у тэмбур, стаў на прыступку, да яго кінуліся студэнты, падлапілі на рукі і перанеслі ў вагон пасада, што спецыяльна быў прысланы з Масквы... Паверце, я з таго часу адчуваю поцёк яго рукі — і добрае: «Дзякуй, сябры! Дзякуй, таварышы!»

Хвалюючай была і сустрэча з Уладзімірам Маякоўскім у 1927 годзе. Сустрэкаўся з Аляксандрам Фадзеевым, Аляксандрам Твардоўскім, Міхаілам Шоллахам, сбраваў з Дзмітрыем Шастаковічам, калі гэты выдатны кампазітар працаваў у Малым тэатры ў Ленінградзе. Памятнымі засталіся сустрэчы

з праслаўленым палкаводцам Тухачэўскім, які вельмі любіў наведваць наш тэатр і заўсёды сядзеў не ў ложы, а ў першым радзе партэра, над самым аркестрам. Міхаіл Мікалаевіч быў незвычайна таленавіты і цікавы чалавек. І самае дзіўнае было тое, што камандуючы войскамі Ленінградскай ваеннай акругі не толькі выдатна іграў на скрыпцы, але сам майстраваў скрыпкі. Тухачэўскі меў, як у нас кажуць, выключны прафесіянальны музычны слых. У час антрактаў ці пасля спектакляў ён часта заходзіў за кулісы, у пакой адпачынку аркестра і дзіліся сваімі ўражаннямі, рабіў заўвагі ці проста гутарыў з намі, а потым паіскаў нам рукі і дзякаваў за гасціннасць...

На ўсё жыццё запамініліся сустрэчы з Сяргеем Міронавічам Кіравым. З ім мне даводзілася сустрэкацца не толькі ў тэатры, але проста на вуліцы, а ён любіў хадзіць па Ленінградзе. Так здарылася, што мне давялося быць удзельнікам жальбынай працэсіі, праводзіць С. М. Кірава ў яго апошні шлях. Аркестр нашага тэатра іграў тады ў Таўрычаскім палацы.

Давялося мне працаваць пад кіраўніцтвам выдатнага савецкага музыканта, дырыжора, народнага артыста СССР Самуіла Самсуева, які быў мастацкім кіраўніком Ленінградскага Малого опернага тэатра і прымаў мяне на працу ў тэатр. Сбраваў я з Янкам Купалам і Якубам Коласам, вельмі рады, што і сёння з'яўляюся сучаснікам Кандрата Крапіны, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Івана Шамякіна, Івана Мележа, Пімена Панчанкі, Івана Навуменкі, Васілі Быкава... Ды хіба ж усіх пералічыць, хто заваяваў права называцца гонарам Беларусі!

— Адам Герасімавіч, ходзіць чутка, што вы часам падказваеце кампазітарам матыў песні.

— Вы, можа, чыталі ў Генадзі Цітовіча, што ў маіх вершах мелодыя ўнутрана прысутнічае. Скажу вам, працуючы над сваімі вершамі, я сам падчас напіваў. Гэта дапамагае не збівацца з рытму і вывараць рыфму, гарманічны лад строфы. Матывы неабязкова кожны раз новыя, могуць быць і шырока вядомыя. Але здарэцца, што ўнікае і новая мелодыя. І тады я гавару кампазітару, што пэўна верні воль пад такую, напрыклад, мелодыю. І, здарэцца, кампазітары прыслухоўваюцца. Так, напрыклад, сумесна з кампазітарам Іванам Кузняцовым ствараліся песні «Суседка» і «Каньцельскія дудары», з Генадзем Цітовічам — «Калгасны вальс». Але гэта зусім не значыць, што я слаўтар музыкі. Кампазітарам яшчэ доўга прыходзіцца песьні шукаць, пакуль матыв, падказаны мной, разальцецца ў шырокае меладичнае палатно.

— І апошняе: вашы нажаданні калектыву і чытачам што-тыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

— Пажадні мае: «Так трываць!» Цяперашняя «Літаратура і мастацтва» стала цікавай газетай. Яна імкнецца друкаваць не толькі самі творы, але даваць глыбокі аналіз творчасці пісьменнікаў. У гэтым сэнсе не магу не назваць такіх матэрыялаў, як артыкулы Віктара Каваленкі, урывак з новага рамана Івана Чыгіршанава; змястоўнымі атрымліваюцца настаяныя рубрыкі «Апавяданне, год 1975», паэтычныя падборкі, агляды і рэцэнзіі на кнігі. Цікавымі матэрыяламі пачала радаваць шаснацатая паласа — «Сустрэчы, пошукі, знаходкі». Толькі воль «Парнаскія ўсешкі» не часта пам усміхаюцца. А ўвогуле, мне падабаецца наш сённяшні «ЛіМ», жадаю калектыву яшчэ лепшага творчага плёну, а чытачам — новых сустрэч з цікавымі матэрыяламі.

К Алі глядзім на гаму фарбаў, што сабраў і замацаваў для нашчадкаў гэты мастак, то адчуваеш пранізлівы блакіт, нібы выхалены ім з нябёсаў, з галактыкі, аднекуль з недасягалых вышынь. Калі слухаш яго музыку, трапяткую і маштабную, поўную загадкавых інтанацый і, разам з тым, амаль ілюстрацыйную ў пэўных фрагментах, то табе зноў жа здаецца, быццам аўтар валодаў чароўным сыхкам і чуў галасы мора і зямлі, нябёсаў і пейзажаў далёкіх-далёкіх вышынь. Так, ён — фантастычны, гэты Чурленіс! Сакраны з дзівосных фарбаў і гукаў.

Фантастычны? Ці можна сцвярджаць гэта канчаткова і зусім упэўнена?

Не, сказаўшы — фантастычны, я толькі прыблізна перадаю сваё адчуванне пафасу яго творчасці, багата яго музыкі і яго карцін, акрыленасці яго яра і пэндля. Магчыма, са мной пагодзіцца не кожны, таму пачасціла разглядаць у арыгінале малюнк і карціны, слухаць у выкананні літоўскіх артыстаў музыку Мікалоюса Чурленіса. І таго, хто са мной не пагодзіцца, я га-тоў зразумець. Бо і сапраўды, вярта толькі прыслухацца да музычнага мора, па-сімпанічнаму паўнагучна і шырока перададзенага гэтым кампазітарам, і многія з нас скажучы: гэта — Балтыка. Яшчэ дакладней — гэта Паланга і Клайпэда. Гэта ўзбярэжжа, калі на ім нікога няма, толькі сляды людзей засталіся на дзюлах, толькі сьвяты жвалі кідаюцца на гэты пясок, каб усё тут перайначыць, змясці сляды, перагар-

даеце тое, аб чым праспявала вам музыка, убачыце і той злілены агеньчык, што прабіваецца на балтыйскіх дзюнах пасля шторму. Як і той злілены агеньчык, што не гасне на вышальных соснаў паблізу той жа Клайпеды або Вільнюса. Як злілены агеньчык у вачах стрыманай прыгажосці жанчыні на ціхіх вуліцах Каўнаса ці Панявежыса...

Значыць, ён — зямны мастак, зямны музыкант?

Так, Мікалоюс Чурленіс — сын сваёй зямлі. Ён — літвец. Ён — наш сусед. Мабыць, яшчэ і таму мы так хораша разумеем сэнс яго каліровай

на яго пэўных кампазіцыях яго зле на праўну фарбы, без якой свет быў бы бледнейшы. На праўну — моцнага і жывога. На праўну — характэрна!

Зноў і зноў слухаю яго музыку. Прамовішны імгненна рабля крокі на бруку вільнюскіх вулак, бачу скуру Гедыміна, чую шэпат лавы над Віліяй. А музыка кліча мяне кудысьці далей і вышэй, паўздагон за марай аб свабодным палёце чалавека над планетай і сярод планет. І знаёмая фарбы планеты Зямля не губляюцца ў іх гу-

маюць ніякага дачынення да нашых зямных спраў і толькі падказваюць нам, што прыгажосць заўсёды і ўсюды — гэта парадак, гэта сістэма, гэта сіметрыя, гэта... Задзі-як? Адкажыць немагчыма. Па аўтар і ставіць, відаць, мотай абудзіць у нас дапытлівую думку, жадаючы спасцігнуць штосьці і разгадаць, далачынушыся да яго амаль свабодных ад «задумы» імправізацый. Думаю, што ўсё ж нейкая «стаяна Чурленіса» ёсць. Таму чалавек, аднойчы пабачыўшы тыя ж «Знакі Задзьяка», вяртаецца потым да іх яшчэ і яшчэ. Паслухаўшы сімпанічную паэму «У лесе», прыгадвае яе і ў зусім утульным пакоі гарадской кватэры, і на ўлошні прыроды. Паэзія жыцця!

Мастак Мікалоюс Чурленіс дорыць нам яскравыя эмацыянальныя ўражанні. Ён папярэе наша ўважэнне аб спеце і яго харакце. Ён вучыць больш уважліва ўглядацца ў наваколлія краівады і ў далёкае святло галактыкі, прыслухоўвацца да гоману хваб і грукату ракет на старце ў Байкануры. Таму мы маем права лічыць яго нашым сучаснікам. Старадавым цыпер, але — сучаснікам вялікай эры завабў касмічнай прасторы яго бліжэйшай зямлянамі.

Так думаеш пра Мікалоюса Чурленіса ў гадавіну яго нараджэння, якая адзначаецца ўсім савецкім народам.

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР.

ПЯВУЧАЯ СТРУНА

пучы горы пяску, зламаць дрэвы, засыпаць хмызняк... Заўтра з раіцы, калі вы апынецца тут, паўрад ці пазнаеце знаёмыя мясціны. Берат будзе той — і зусім не той. Мора зробіць яго іншым. Мора Балтыйскае. А берат — Літва. Вас абрадуе і зачаруе зеляніна, што будзе прабівацца праз пясок дзюнаў, праз гэтае чыстае золата літоўскага ўзбярэжжа. Як само жыццё! Як штосьці, што ніколі не здаецца перад навалам стыхіі. Як характэрна, якому не бывае скопу.

Гэта — у музыцы сімпанічнага ападыяна «Мора».

Паглядзіце на зеляніну на карцінах Чурленіса-жывапісца. І вы адразу ж у ёй адга-

дзі і мелодыйнай мовы... Больш таго: калі я заўважаю на яго палітры гарачае золата сонца, перада мною чамусьці паўстае Нёман, там, непадалёк ад Гродна і Друскенікаў, дзе так доўга жоўтае лісце пераходзіць у бронзу і золата восені ўзбярэжных дуброў. Відаць, думаючы аб космасе. Імкнучыся замацаваць фарбамі сваё бачанне характэрна фантастычнага, Мікалоюс Чурленіс не мог пазбавіцца ўражанняў Прышманскага краю. Таму з яго пэндля так натуральна і арганічна ападала кропля знаёмага нам усім золата гродзенскіх і друскенікаўскіх лясоў. Ён не мог не падарыць свету зіхацення такога зямнога золата. І там,

навым эквіваленце, і мора застаецца морам, толькі ўсё адкрываецца перада мною ў больш інтэнсіўным гучанні і спалучэнні колераў.

Затрымліваю свой позірк на славутых «Знаках Задзьяка». Гэта — не замалеўка вучонага, гэта зноў жа фантазія (жыццё, але — фантазія!) мастака. Аб чым ён думаў, калі са свайго творчага ўяўлення пераносіў у жывапісны твор гэтую задуму? Быў ён фаталістам і верыў у тое, што на нас, людзей зямлі, уздзеіваюць зоркі і іх размяшчэнне ў космасе? А можа — наадварот: яму бачыліся ў гэтым зорным небе гармоніі характэрна, якія не

ДОЙЛІД «ПАЛАЦА НАРОДА»

Ніколі яшчэ, здаецца, мастацкая інтэлігенцыя тагачаснай Расіі не была так далёка ад народа, як сто гадоў назад. Нават тыя, хто, здавалася б, прысвяціў сваю творчасць гартным, бачылі бяспраўе і галечу, але не ведалі толкам ні духоўных спадзяванняў, ні культуры народа. Трэба было ўсвядоміць народную творчасць і ўзабагаціць прафесіянальнае мастацтва, узняць поўнай меркай з забытай крыніцы, якую называем фальклорам.

Менавіта тады з'явіўся Чурленіс — вялікі сын літоўскага народа.

Знешне ён быў непрыкметны: кволы, худы, сярэдняга росту, светлыя валасы, сумныя вочы. Пры жыцці не падта зведваў лаўры славы. Нямногія разгледзелі ў ім пераўтваральніка жывапісу. Гэтыя нямногія ўлавілі і назаўсёды запамінілі яго позірк — позірк прароцы.

22 верасня Мікалоюсу Канстанцінасу Чурленісу споўнілася 60 гадоў — калі б лёс дараваў яму даўгажыццё. Але ад смерці мастака нас аддзяляюць шэсцьдзесят чатыры гады дваццатага стагоддзя — стагоддзя фантастычнага феерверку напрамак і стыль у мастацтве. Падзеі веку зацвердзілі імя Чурленіса і яго спадчыну як каштоўны здабытак мастацтва.

І пры жыцці, і ў першыя гады пасля ранняй смерці сваёй ён здаваўся адзінокам і выпадковым, хоць і чужоўным госьцем гэтага складанага свету. «Чурленіс, мне думаецца, перш за ўсё — адзінока чалавек. Адзінока ён па-

свайму становішчу ў сучаснай культуры» — так сцвярджаў адзіна мастацкі крытык у тыя гады. Можна быць, ён і меў рацыю. Затое цыпер Чурленіса ведае кожны, хто цягнецца да мастацтва. Яго фантазіі асацыяруюцца з адкрыццямі Врубеля, з шуканнямі таленавітых дойлідцаў, з назіраннямі паларнікаў, астраномаў і касманаўтаў — літоўскі мастак за паўстагоддзя да Юрыя Гагарына натхніўся рамантычнай космасу. Пра Чурленіса мала сказаць, што ён сучасны — ён прадказаў будучы шляхі манументальнага жывапісу.

Як магло здарыцца, што сын мнагадзетнага правінцыяльнага музыканта адкрыў невядомы духоўны свет, які і сёння зведаны не больш, чым паверхня Месяца, да якога цягнуцца прагныя погляды юных і мудрых думкі старэйшых?

Яго радзіма — Друскенікай, літоўскі гарадок, неймаверна багаты зелянінай, пранізаны сонцам, дэснай ціннае і вярчэрнім званам.

Дом быў утульны, прасторны. Распачвалася за яго сям'я дзесяцігоддзі. Летам нястача прымушала здаваць у наймы частку дома, але для мастака знайоўся пакойчык, дзе «ледзь размяшчаўся ложак, стол, мальберт, крэсла і табурэтка для палітры і фарбаў». У гэтым пакойчыку і адбылося стварэнне новага свету.

У дружнай сям'і паварот да народнага ўкладу жыцця адбыўся дзюкучы Мікалоюсу Канстанцінасу. Маці,

бацька (яны абодва перажылі сына-мастак), браты і сёстры ўслед за ім пацягнуліся да паўзабытай дзедаўскай культуры.

Чурленіс звярнуўся да літоўцаў праз газету.

«Народнае мастацтва мае асабліва вялікае значэнне для культурнага развіцця кожнага народа. Яно з'яўляецца першай праўдай імкнення да прыгажосці, першай праўдай духоўных інтарэсаў, першай праўдай творчасці...»

Чурленіс напісаў лясныя свае карціны тады, калі выраслаў «усё сваё мінулае і будучы працы прысвяціць Літве».

Пакажыце незнаёмаму з жывапісам, але чуламу цаніцелю альбом Чурленіса і прапаўчыце вызначыць памеры работ. Работы хутчэй за ўсё будуць успрыняты як гіганцкія, таму што ў іх увабалежны не столькі рэальнасць, колькі мара мастака. Чурленіс пісаў на паперы, па памеру блізкай да ватманскага аркуша, марачы пра роспісы неабсяжнага «Палаца Народа». Гэты палац казачна мільгае ў карцінах Чурленіса, — такіх, як «Казка пра замак» або «Ахвяра».

У канцы яго нядоўгаса творчага шляху з'явіліся «Знакі Задзьяка». Занятая штодзённымі клопатамі, многія сучаснікі Чурленіса глядзелі ў зямлю, мастак клікаў іх паглядзець у неба.

Апошні, дванаццаты аркуш: «Сонца ўступае ў знак Казярога». Паміж марскім бяздоннем і зорчай безданню — скала, на ёй гіганцкі казёл, яго адбітак дасягае дна, яго рогі перасекла хма-

ра. Каб стварыць гэты вобраз, трэба было пачуць зорныя міфы біблейскіх і геме-раўскіх пастухоў, прасякнучы да духам астралагічных здагадаў часу.

Чурленіс пагарджаў плоскім практыцызмам у мастацтве. Але чарнавой работай не грэбаваў.

У Вільнюсе на яго плечы зваліся цяжар выставачных клопатаў.

«Чаму людзі не глядзяць? Чаму не напружваюць сваю душу?» — скардзіўся Чурленіс, адмаўляючыся на выстаўныя славесна тлумачыць свае карціны. І меў рацыю. Усякая работа Чурленіса стане зразумелай, калі мы, не сніваючыся, прыгледзімся да яе і ўсвядомім у поўнай меры яе назву, калі мы «ўслухаемся» ў жывапіс. Цяпер многія бачаць і чуюць. Як бы ўзрадаваўся Чурленіс новым гледчам, пераступаючы парог каўнаскага музея, дзе шчасліва сабралы амаль усе ўцалелыя яго творы!

Ці магчыма ўявіць культуру літоўскага народа без жывапісу Мікалоюса Канстанцінаса Чурленіса таксама, як культуру фінскага народа — без «Калевалы», дацкага — без казак Ганса Крысціана Андэрсена, нарвежскага — без мелодый Эдварда Грыга...

Час — суддзя нетаропкі, але яго канчатковы прысуд перагляду не вымагае. Яшчэ і цяпер далёка не ясна, чым жа менавіта абавязана чалавечтву Мікалоюсу Канстанцінасу Чурленісу, якія туманнасці і галактыкі будуць названы яго імем.

Календар адзначыў толькі першае імгненне неўміручай яго славы.

КІРМІ ЗЕЛЯНОМ,
мастацтвазнаўца.

РАДКІ З ПІСЕМ

У гастрольную паездку па краіне накіраваўся калектыў эстрадна-музычнага рэзю Гомельскай абласной філармоніі «Музыкі». На працягу трох з палавінай месяцаў гомельскія артысты будуць выступаць у Чэлябінску, Уфе, Усць-Камэнгорску, Аліма-Аце, Саміпалацінску і іншых гарадах нашай Радзімы. За гэты час адбудзецца больш як 70 канцэртаў.

І. АНАТОЛЬЕВ.

Нядаўна ў Калінкавіцкай бібліятэцы была праведзена канферэнцыя чытачоў па раманы Юрыя Бондарава «Гарачы снег». У ёй прыняло ўдзел больш як 50 актыўных чытачоў. Цікава прайшла канферэнцыя і па ападыяна Міхаіла Шалахава «Лёс чалавека». Рыхтуецца абмеркаванне рамана Івана Шамякіна «Снежныя зімы».

Ю. ПОЛЯК.

Цікавая кніжная выстаўка арганізавана ў чытальнай зале Слуцкай гарадской бібліятэкі імя Н. К. Крупскай. Выстаўка складаецца з раздзелаў: «Нам кніга будаваць і жыць дапамагае», «У страі атакуючых», «Аб подзвігах, аб мужнасці, аб славе», «Кнігі, якія абшлі ўвесь свет».

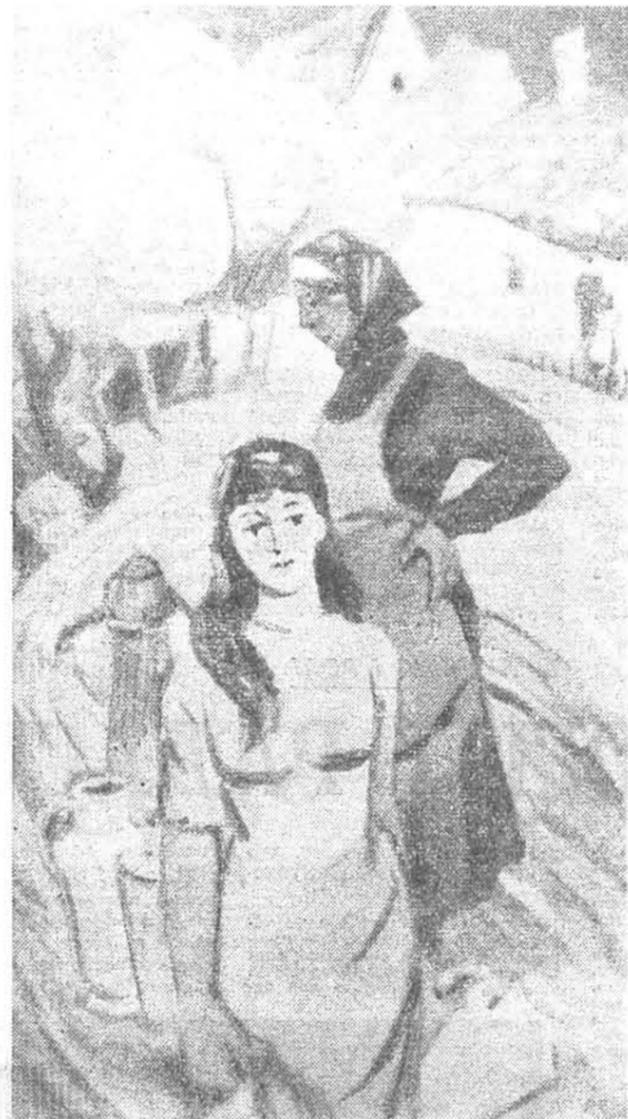
А. ГАНЧАРОВ.

Вакальна-інструментальны ансамбль Тульскай філармоніі выступіў з канцэртаў у Гомельскім Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна і іншых гарадах вобласці.

Аматыры эстраднай музыкі чакаюць вядомую спявачку, заслужаную артыстку РСФСР Маю Крысталінскую, якая неўзабаве прыедзе да нас.

А. ЖЫЖНЕВСКІ.

МАРШРУТЫ ДРУЖБЫ

Р. Кудрэвіч. Перад вечарам.

Будапешт, Прага, Лондан, Венецыя, Калькута... Такая свасаблівая геаграфія гэтай выстаікі. На ёй дэманструюцца работы беларускіх мастакоў, створаныя ў час паездкі за рубеж.

Венгерскія матывы пераважаюць у серыі жывапісных работ Р. Кудрэвіч. Гэта серыя самая вялікая ў экспазіцыі.

З «Будапешцкімі замалёўкамі» знаёміць нас А. Рыбчынскі. Дом у Гаге, дзе жыў Рэмбрант, адлюстраванай Н. Воранай. А В. Варсоўкі запрашае паглядзець месцы, дзе прайшла жыццё вялікага Шэкспіра.

На выстаіцы, якая экспануецца ў Саюзе мастакоў БССР, мы зноў сустрэліся з графічнымі малюнкамі Г. Паплаўскага, які прадставіў некалькі партрэтаў індусаў. Яго герою, нібы добрых знаёмых, пазнаеш адразу. І па манеры выканання, і па трапіснасці характарыстык.

Узбагацілі выстаіку і акварэльныя партрэты З. Літвінавай, якія яна прывезла з Румыніі. У гэтых работах этнаграфічны характарыстыкі людзей удала спалучаюцца з дэкаратыўнасцю твораў.

Па гарадах ФРГ гледа-

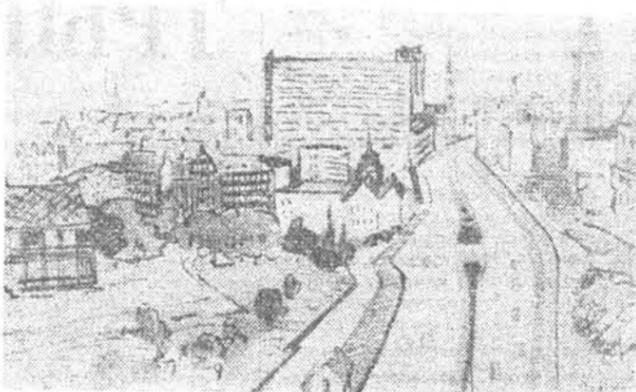
ча запрашаюць афорты Ул. Садзіна. Невялічкія, але дакладныя на малюнку, яны даюць уяўленне аб памятных мясцінах, звязаных з імёнамі Гейнэ і Дзюрэра.

Нібы працягваюць маршрут на захад праз Гамбург у Галандыю, затым у Аўстрыю акварэлі Ю. Пучынскага і Г. Ціхановіча.

Прадставілі свае работы на выстаіку Я. Красоўскі, І. Капялян, Ул. Гоманай.

Гледачу, напэўна, будзе цікава адправіцца ў гэце невядомыя падарожжа разам з мастакамі.

Р. ДЗМІТРЬЕВА.

Ю. Пучынскі. Гамбург.

Ул. Садзін. Нюрнберг. Дом Дзюрэра.

Г. Паплаўскі. Самбу Натх-Лаха — інжынер-кераміст з Калькуты.

ВЕРНІСАЖ У МАГІЛЁВЕ

«Вясенняя араторыя», «Берагі Батумі», «Адзінокі парус» — гэтыя і многія іншыя жывапісныя палотны і графічныя лісты заслужанага дзеяча мастацтваў БССР П. Масленікава прадстаўлены на яго персанальнай

выстаіцы, якая адкрылася ў Магілёве.

У экспазіцыі — творы мастака, створаныя за апошнія некалькі гадоў. Многія з іх нарадзіліся ў час падарожжаў П. Масленікава па рэспубліцы і краіне.

Справа ў тым, што экслібрыс — гэта знак, які ў сціслай, афарыстычнай форме сімвалізуе прафесію, захапленні ўладальніка, асаблівасці яго бібліятэкі. Стварыць кніжны знак, бездакорны ва ўсіх адносінах, нялёгка. Нярэдка мастакі шмат што страчаюць па прычыне свайго «шматслоўя», ствараючы экслібрысы-ілюстрацыі (некаторыя экслібрысы М. Шамрылы, Ю. Баранава і інш.) Такія экслібрысы, уагуле нярэдка дэкарыруючы плоскасць форзаца, усё ж не з'яўляюцца кніжнымі знакамі ў поўным сэнсе гэтага слова. З другога боку, імкнучыся да лаканічнасці, мастакі нярэдка ствараюць экслібрысы, якія не сімвалізуюць, а даволі прамалінейна і спрошчана ўказваюць на прафесію ці захапленне ўладальніка (некаторыя экслібрысы М. Гугіна, Г. Грака, П. Герасімовіча і інш.).

В. Шматава і шэрагу экслібрысаў П. Герасімовіча, які ўключыў у свае гравыоры элементы слупчых паясоў ці фрагменты твораў беларускіх мастакоў, на выстаіцы мы не сустрэнем больш ніводнага кніжнага знака, які б тэматычна быў звязаны з нашай рэспублікай.

Завяршаючы агляд работ, прадстаўленых на выстаіцы «Беларускі кніжны знак — 1974», трэба адзначыць, што ў цэлым узровень майстэрства беларускіх мастакоў экслібрыса расце. На выстаіцы нямала работ, якія з'яўляюцца значным набывкам мастацтва беларускага экслібрыса. Да іх ліку можна аднесці кніжныя знакі, выкананыя М. Лазавым, А. Кашкурэвічам, А. Зайцавым, асобныя мініяцюры Я. Красоўскага, Г. Ціхановіча, Г. Грака, М. Шамрылы. Цікавыя дзіцячыя экслібрысы прадставілі віцебскія мастакі Ю. Баранай і В. Дурай.

Выстаіка экслібрысаў, выкананых мастакамі Беларусі на працягу аднаго года, праводзіцца ўжо ў другі раз. Гэтыя выстаікі карыстаюцца поспехам і ў мастакоў, і ў гледачоў, а таму трэба спадзявацца, што працягненне падобных выставак стане добрай традыцыяй.

М. МІНКЕВІЧ,

старшыня секцыі экслібрыса Беларускага рэспубліканскага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі.

КНІЖНЫ ЗНАК — 74

У памешканні Фундаментальнай бібліятэкі імя Я. Коласа Акадэміі навук БССР адбылася чарговая выстаіка кніжнага знака. На ёй экспанаваліся работы беларускіх мастакоў, выкананыя на працягу 1974 года.

Сярод удзельнікаў выстаікі — мастакі, чые работы набылі шырокую вядомасць яшчэ ў нашай краіне, так і за яе межамі. Гэта Я. Красоўскі, Г. Ціхановіч, М. Лазавы, М. Шамрыла. Побач экслібрысы мастакоў, пакуль менш вядомых: Ю. Баранава, Г. Говара, Г. Грака, В. Дурай, Я. Куліка, М. Селешчука. Прыемна, што пасля некаторага пералынку мастацтвам кніжнага знака зноў за-

цікавіўся вядомы графік А. Кашкурэвіч.

Выстаіка «Беларускі кніжны знак — 1974» сведчыць у першую чаргу аб тым, што мастакі-экслібрысты нашай рэспублікі валодаюць вялікім арсеналам тэхнічных сродкаў. Тут экспануюцца кніжныя знакі, выкананыя ў лінаграфіі, ксілаграфіі, літаграфіі, шаўкаграфіі і ў самых разнастайных відах тэхнікі глыбокага друку. Шэраг гравыораў выкананы ў два і нават тры колеры. Пошукі тэхнічнага рашэння экслібрыса вядуцца ў апошнія гады даволі ўпарта і асабліва мастакамі сярэдняга і малодшага пакаленняў. Минулы год у гэтых адносінах аказаўся бадай што найбольш паказальны,

аб чым і сведчыць выстаіка. М. Селяшчук упершыню ў нашай рэспубліцы выканаў экслібрысы ў тэхніцы каларовай шаўкаграфіі (да трох колераў). Г. Ціхановіч шэраг сваіх экслібрысаў стварыў у тэхніцы, якую, бадай, можна назваць каларовым рэльефным аформам-манатыпіяй. М. Лазавы выканаў кніжны знак для «Скарыніяны» В. Шматава ў старажытнай і вельмі кніжнай манеры падоўжнай ксілаграфіі. Значных поспехаў дабіліся мастакі, што працуюць у тэхніцы гравыораў на мяккім пластыку, якая па традыцыі завецца лінаграфіяй, але дзякуючы большай мяккасці і пластычнасці матэрыялу дазваляе выконваць гравыоры, якія па сваёй выразнасці набліжаюцца да ксілаграфіі.

На фоне гэтых тэхнічных дасягненняў таорчыя здабыткі беларускіх мастакоў экслібрыса выглядаюць больш сціпла.

кладна раскрыць атмасферу часу.
Галіна Маркіна і Зінаіда Канпелька рыхтуюць галоўную ролю ў драме «Матухна Кураж і яе дзеці» Б. Брэхта, перакладзеную на беларускую мову пэтам Г. Бураўкіным. Вядома, мы не будзем падкрэсліваць пэўную «переклічку» матываў і тэматыкі твораў нямецкага пісьменніка-антыфашыста і бела-

С. КАЗІМІРОЎСКИ: «Звяртаемся да Коласавых вобразаў»

Адбыўся сход трупы Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. Пачаліся рэпетыцыі новых спектакляў сезона 1975/76 гг. Трупы адчувае некалькі па-творчы напружанай і адказнай работа чаканне, якія цікавыя задумкі будзе яна ажыццяўляць. Пра іх і скажы карэспандэнту штогодніка «Літэратура і мастацтва» галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеян мастацтваў БССР С. Казіміроўскі:

— Да значнальнай падзеі ў жыцці нашага грамадства — XXV з'езда КПСС — мы падрыхтуем спектакль па вядомай і папулярнай у свой час п'есе Якуба Коласа «Вайна вайне». Гісторыка-рэвалюцыйная тэматыка на сцэне заўсёды мае важнае значэнне, бо зноў і зноў адкрывае перад новымі пакаленнямі глядачоў веліч таго, што зрабілі рабочыя і сяляне ў незабыўным семнаццацім годзе, калі большавікі на чале з У. І. Леніным паклікалі народ на штурм царызму. Як вядома, з прэм'еры спектакля, 1937 года прайшло амаль сорак гадоў. І гэта вельмі цікава для тэатра—зноў звярнуцца да вобразаў Якуба Коласа, да яго слова, разгэтуць старонкі, дзе так сакавіта і маляўніча адлюстраваны падзеі народнага жыцця на такім важным гістарычным рубяжы.

Сам аўтар шмат працаваў над п'есай. Дараўняў, перапісваў асобныя акты і мясціны, уводзіў новыя персанажы. Таму і нам, відаць, нельга механічна пераносіць на сцэну пэўную рэдакцыю тэксту. Ды і наогул цяпер прынята шукаць сучасны варыянт п'есы, каб ён адпавядаў патрабаванням сённяшняга дня (напрыклад, стала амаль абавязковым іграць спектакль у дзвюх частках!). Таму пастановачная група і абдумвае план будучага тэатральнага відовішча, зыходзячы з таго, што было ў аснове творчых шуканняў Якуба Коласа, калі ён пісаў і дэпрацоўваў п'есу. Зразумела, тэатр беражліва ставіцца да непаўторнага характа народнай мовы, якая так яркава характарызуе і станоўчыя, і адмоўныя персанажы «Вайны вайне». Нам хочацца перадаць выдатнае бытавое праўдападобства кожнай дэталі, прадугледжанай аўтарам, каб да-

рускага савецкага пісьменніка, але аднолькава страсны выкрывальны пафас іх у адрас падпальшчыкаў вайны — гэта таксама арыентуе трупы на творчы роздум аб сутнасці вайнічага гуманізму, аб прыродзе рэальнага і вобразнага паказу складаных з'яў рэчаіснасці.

Прыцягнула нешу ўвагу свай філасофскай накіраванасцю ў асэнсаванні сучасных праблем п'еса «Апошняя інстанцыя» М. Матукоўскага. Пасля яго дасціпнай камедыі «Амністыя», якая, дарэчы, ігралася і коласавымі з поспехам, калектыву цікава паглыбіцца ў «клімат» зусім адметнага драматургічнага матэрыялу таго ж аўтара. Камедыюную галіну нашага рэпертуару сёлета папоўніць твора В. Шукшына «Энергічныя людзі» ў перакладзе з рускай мовы Н. Гілевіча.

Прыемна адзначыць, што ў гэтым годзе Дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа запрасяў да сябе выхаванцаў Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Маладыя актёры В. Войчанка, В. Лабарка, Ю. Засядацель, І. Нікалаеў уводзіць у ранейшы рэпертуар і атрымліваюць ролі ў названых намі п'есах новай афішы.

Восень будучага 1976 года будзе асаблівай для калектыву. Спаўняецца 50 гадоў з дня адкрыцця ў Віцебску Другога БДТ, які вядомы цяпер як трупа коласавых. Тэатр пачынае рыхтавацца да гэтай значнальнай у яго гісторыі даты, разумеючы адказныя задачы, што стаяць перад савецкім сцэнічным мастацтвам.

Першым спектаклем сезона па традыцыі будзе наш заўсёды малады і яскравы «Несцерка».

Народны артыст ССРСР Фёдар Шманаў і заслужаная артыстка БССР Галіна Маркіна ў ролях Івана Антанюка і Надзі ў спектаклі «Снежныя зімы» паводле рамана І. Шамкіна.

Фота С. КОХАНА.

ДАЎНЯ прыхільнікі трупы купалаўцаў з цікавасцю сочаць за зменай акцёрскіх пакаленняў на галоўнай драматычнай сцэне рэспублікі. Вядома, часта нам здаецца, што «раней» усё было лепшым і больш хваляючым, чым «цяпер». Гэта асабліваць эмацыянальнай памяці. Калі ж гаварыць аб'ектыўна, то эстафета перадаецца ў надзейныя рукі, і многія актёры, што нясуць цяпер адказнасць за аблічча тэатра, маюць права называцца творчымі нашчадкамі Ул. Крыловіча і Б. Платонава, Г. Глебава і К. Міронавай, Ул. Дзядзюшкі і Г. Грыгоніса, Ул. Уладзімерскага і М. Зорава.

Як вядома, па старой традыцыі лічыцца, што многае ў тэатры залежыць ад таго, наколькі яскравай з'яўляецца актрыса на ролі «маладых гераній». Так павялося: толькі вы назвеце,

іце асяроддзе і жанравыя асаблівасці рамантычнай легенды вымагалі ад кожнага выканаўцы нетрадыцыйных для нашай сцэны, наогул прыёмаў ігры. Тут амаль не было паняраўнікаў, бо грузінская п'еса «Я. Бабуля, Іліко і Іларыён» усё ж узбагачала палітру купалаўцаў не тым, што магло быць скарыстаным у банікрскім паэтычным творы.

Сярод найбольш удалых акцёрскіх работ—выступленне А. Ельшэвіч. У яе Зубаржат дзівосна спалучыліся прыгожая страць і стрыманы тэмперамент; яна ўмее цалкам «засланіцца» ад свету і раптам адкрыта заявіць пра свае пачуцці. А якая красамоўная пластыка! Ледзь прыкметны рух рукі, паварот галавы (неякі збоку і знізу адначасова), крок назад — і перад намі мастацкі сігнал унутранай дынамікі эмоцый.

даваць багацце хваляванняў і роздуму сваіх персанажаў у хвіліны маўчання, у паўзах, праз статыку і нерухомасць. Усё больш выразнымі робяцца вочы актрысы: у іх то з'явіцца шыржаны пошук электрычнымі агеньчыкамі-ўспышкамі, то самаправарка стрымлівае зрэх позірку, то гучыць унутраны спеў душы (радасць або драматычна, але—спеў!). І думка аўтара перадаецца праз рампу ў залу, хоць актрыса маўчыць...

І найбольш удалая ў рэпертуары А. Ельшэвіч ролі Юлія ў драме «Апошні шанц» В. Быкава таксама пабудавана пераважна на гэтай выключна каштоўнай здольнасці актрысы.

Наогул мастацтва мімікі і пантамімы па-ранейшаму ўваходзіць у арсенал выразных сродкаў драматычнага актёра. Яны толькі набылі савецкабывае характар, бо на працягу дзесяцігоддзяў імённе тэатра да

АКЦЕРЫ І РОЛІ

ТРЫВОГІ І РАДАСЦІ

напрыклад, «Навальніцу», «Паўлінку» або «Рамза і Джульету», ніхто ў вас не спытае, а ці мае трупа ў сваім складзе Барыса або Якіма Сароку, нават Рамза, але абавязкова прагучыць пытанне: хто будзе іграць Кацярыну, Паўлінку, Джульету, Паўтарою, магчыма, гэта і беспадстаўна, ды так скаралася. Прыгадаецца, як мы раўніва сачылі за зменай Л. Рызэцкай, Р. Кашэльнікавай і І. Ждановіч, калі іх ролі пераходзілі да Л. Драздовай, З. Браваарскай, Т. Алксеевай, Г. Арловай, а ад гэтых актрыс — да Г. Талкачовай, М. Захаравіч, Л. Давідовіч... Больш сталыя па волі выконвалі ролі адпаведныя іх узросту, пакідалі сцэну (В. Галіна, І. Ждановіч), і мы сумавалі па былых бліскучых выступленнях зорак сцэны, прывыкаючы да новых індывідуальнасцей, да новых талентаў. Малады ж глядач, які нядаўна стаў рэгулярным наведвальнікам Акадэмічнага тэатра імя Якія Купалы, радаваўся і радуецца ансамблю выканаўцаў, уласціваму лепшым работам калектыву, і для яго тое, што робяць у бягучым рэпертуары, скажам, А. Доўгаліца В. Кліменка, А. Ельшэвіч або Г. Бальчэўская, з'яўляецца зусім арганічным і заканамерным у творчым складзе сённяшніх удзельнікаў спектакля.

Гэта прыемная з'ява. Яна сведчыць аб тым, што ў калектыве створана атмасфера добразычлівасці, што майстры па-творчы клапоціцца пра заўтрашні дзень тэатра. Мабыць, ніхто з цяперашніх актёраў першага рада не скажа, што ён сам і толькі сам здабываў сабе месца ў рэпертуары. Парады, заўвагі, сардэчныя гутаркі, сцэнічныя паказы Л. Рахленкі, Л. Рызэцкай, С. Станюты, З. Стэмы, С. Бірылы, Л. Шымко, зрэшты, іх у лепшым сэнсе гэтага слова сапраўды артыстычныя навадзіны ў жыцці і ў тэатры ўплываюць на паводзіны новых купалаўцаў. Дух высокай патрабавальнасці да сябе, адказнасці за кожны выхад на сцэну ў галоўнай ці другараднай ролі—вось што застаецца залогам стабільнага па ўзроўню творчага складу актёраў гэтай трупы.

Актрыса Ала Ельшэвіч, пра якую мне хочацца сказаць, спачатку і звярнула маю асабіста ўвагу ў якасці выканаўцы адзіядных ролей «Трыбунал»—іна сярод тых, хто ў праграмы спектакля названы «плакальшчыцы»; «Лесвіна славы» — сярод «шансанетак»... І зусім нечакана захавала мяне яе Зубаржат у трагедыі «У ноч зацьмення месяца» М. Карыма. Штосці самабытнае ў шчодрых праявах тэмпераменту адкрылася ў маладой актрысе. Абставіны і бытавыя аксесуары, нацыяналь-

які пагражае кожнаму, хто перашкадае гэтай Зубаржат.

«Актрыса!—сказаў я сабе тады.—Купалаўска!» Мне прыгадаліся на тым спектаклі ролі І. Ждановіч у тансама, умоўна канучы, «эзатычных» для бе-

жыццёвага праўдападобства ўносіла свае карэктывы ў знешнія прыёмы ігры артыстаў. Міміка і пантаміма сталі менш «заўважнымі» для вока глядача, яны падначальваюцца патрабаванням натуральнасці. Некаторыя выканаўцы наогул не

А. Ельшэвіч у ролі Юлі («Апошні шанц»).

ларускага тэатра п'есах («Глыбокія каранні», напрыклад, або «Нора», дзе артыстка тонка перадавала нюансы паводзін амерыканкі і скандынаўскаю стрыманасцю нарвежкі). Вядома, што ў тэатры лягчай за ўсё іграць «самога сябе» ў прапанаваных п'есах абставінах. Навяўнасць актёрскіх якасцей у чалавене правяралася розным пераключэннем яго тэмпераменту і знешніх паводзін у драматургічны матэрыял далей ад нас па часу або адметны па нацыянальнай спецыфіцы. Пасрэднясць у такім выпадку звяртаецца да штампаў: талент выяўляе здольнасць фантазіраваць і жыць потым на сцэне ў нафантазіраваным свеце. Акурат гэта і адчулі мы ў Зубаржат А. Ельшэвіч.

Потым былі ў яе яшчэ дзве работы, якія замацавалі такое ўражанне і забяспечылі ёй сталае месца ў амплуа «маладой гераніі»,—Алеу ў «Працягу» Д. Валеева і Майка ў «Вясёлым трагедзе» Б. Васільева Рухавая і экспансіўная, яна і тут дэманструе сваё ўменне пера-

клапоціцца пра іх: іграюць «як у жыцці».

Дык вось у А. Ельшэвіч рэжысёр В. Раеўскі знайшоў выдатную, на мой погляд, выканаўцу ролі Юлія. Аўтар п'есы, што ідзе ў купалаўцаў, накінуў гэтай герані вельмі сціслы тэкст. Амаль на працягу ўсяго спектакля Юліка маўчыць. Але — як маўчыць А. Ельшэвіч у вобразе!

Камсамолка, нядаўнія вучаніца савецкай школы, патрыётка, якая і не данускае думкі аб каштэтыцы перад «доктарам» Маёрам і начальнікам паліцыі Келідзювым... Кожны, хто разам з ёй трапіў у якасці заложніка ў змрочнае скляпенне, тав або Івакіі—прымерваецца і шукае камірамісу, у крайнім выпадку, спадзяецца выжыць ці хоць бы намерці не так пакутліва. Толькі Мацей трымаецца з нейкай хрысці-

янской верой, што нашчадкі, маўляў, пасля разбярэцца ва ўсім і кожнаму аддадуць належнае, і таму трэба цягнуць. З юнацкім максімізмам Юлька ў вытананні А. Ельшэвіч адваргае кампрамісныя варыянты выйсця са становішча. Яна не ведае яшчэ, што трэба рабіць ім ўсім і кожнаму з іх, але за тое ведае, чаго нелья, што злучыць рабіць. Пенахісані! Ёсць гэта і ў самой постаці дзяўчыны. Актрыса не байца ў нечым паўтарыць позу Зои Касмадзеянскай на помніку пад Масквой, бо і такая асацыяцыя ўваходзіць у яе творчую задумку. Хай Юлька толькі наблізілася да подзвігу, хай акванты не так многа страдзілі з-за яе дзеянняў, сам факт існавання на зямлі Юлькі-камсамолкі ўжо небяспека для гітлераўцаў і іх намаганняў! Дзе-ля сцвярдзення гэтай думкі так старанна збірае ў адно дэталі сцэнічных паводзін гераіні актрыса. І яе маўчанне разам з дакладнай і ачытаючай пластыкай (хаця і тут, здаецца, яна амаль статуарная), па-музычнаму кажучы, выдатна «інструментавана» ў кожнае імгненне, калі Юлька выяўляе свая волю і рашучасць.

У адным варыянце п'есы В. Быкава Юлька з'яўляецца дачной кіраўніца падполля Цясленні. Мабіць, пры такой выканаўцы ролі, як А. Ельшэвіч, таную суб'якты вярта было б захавана, бо актрыса праносіць праз усе зрухі думкі і эмоцыі гераіні адчуванне духоўнай вернасці ідэалам бацькоў, урокам бацькоў, прыкладу бацькоў. Калі яна знікае, калі яна гіне, светлае «сонца» яшчэ доўга гарыць на сцэне. І з'яўляецца адчуванне ўзрушальнае, ілюзія таго, што мы бачылі смеда выкананую тэатральную фрэску з абліччам сапраўднай гераіні вайны.

...Ала Ельшэвіч яшчэ толькі замацоўваецца ў амплуа «маладой гераіні». Мне падалося, што яна празмерна недатычна арыентавана менавіта на гэтую мэту. Калі глядзіш некалькі спектакляў запар з яе ўдзелам, насцярожвае такая акалічнасць: ці не стане стрыманая манера ігры аднастайнай? Гэта можа здарыцца. Таму, відаць, ёй вярта выправіцца ў плаванне на больш штармавых хвалях ролей вострахарактарных. Я помню, як «вырвалася», з аднастайнасці, скажам, Г. Талкачова, сыграўшы характарную ролю Лізы Хрэнавай у «Традыцыйным зборы» В. Розава. Хаця рабіць прагнозы, — занятак для «чалавека са стараным» не надта прыдатны, я хачу закончыць нагаданнем А. Ельшэвіч не замыкацца ў межах амплуа, нават калі гэта і прыносіць ёй поспех.

Іван ЛІСНЕУСКИ.

СЦЭНІЧНАЯ кампазіцыя паводле твора пазіі — гэта асаблівы від драматургіі і асаблівы спосаб мастацкага асваення і адлюстравання рэчаіснасці. Складзеная на аснове вершаў аднаго або некалькіх паэтаў, часам у спалучэнні з фрагментамі прозы, публіцыстыкі, дакументаў эпохі, паэтычная кампазіцыя, як правіла, ствараецца ўнутры самога творчага калектыву, зыходзячы з яго імкненняў і задум. Гэты від сцэнічнага мастацтва ў вялікай ступені нясе на сабе адбітак індывідуальнасцей, светаадчування стваральні-

ца, што і жыццядаснасць, і лірыка, так уласцівыя юнацтву, пастаўлены вайною ў не натуральныя, антычалавечыя, трагічныя абставіны. Адсюль пераважна драматычны характар дзеяння, рэзкія кантрасты ў кампазіцыйным вырашэнні. У той час, як маладыя байцы Гутараць і тануюць, каб сарэцца ў прыфрантавым лесе, мараць аб каханні, успамінаючы сваіх сябровак, — глядзяч адчувае, што ўсё гэта, нібы на вулкане. У кожную хвіліну можа пачацца абстрэл, пачуюцца выбухі бомбаў, кулямётных чэргі. Паказ вайны ва ўсёй яе суровай праўдзе падкрэслівае мужнасць, стойкасць і гераізм саўвечнага воіна.

Прыкладам могуць служыць лепшыя эпізоды спектакля. Вось «Пераправа», дзе байцы, седзячы ў сцэнічных люках, якія ў дадзены момант служаць ім «лодкамі» (а ў іншых сценах могуць стаць акасамі, дотамі і г. д.), робяць умоўныя рухі, як бы плывуць. Выток гэтых рухаў у народна-ігравой, фальклорнай стыліі старажытных прадстаўленняў і абрадаў. Да яе вытокаў, безумоўна, можна звярнуцца ў кампазіцыі на паэме А. Твардоўскага, напісанай у ніжарасійскай традыцыі, што ўвабрала ў сябе элементы народнай творчасці.

заванья» прадметы іх сну: лёгкія чародкі балетападобных «жызелей» з распушчанымі валасамі...

Ілюдала, на наш погляд, і пантаміма, што папярэднічае эпізоду рашэння Цёркіна. Артыст стаіць перад акасам, куды яго герой загнаў фашыста, і цаліцца ў таго з вінтоўкай. Раптам дзеянне сьвіняецца. Чамусьці перарываецца моцны і дакладны верш Твардоўскага, і пачынаецца зацігнутая пантаміма, ніяк не апраўданая логіка дзеяння, наогул тармазіць яго развіццё.

Наадварот, у прыгаданай раней сцэне рукапашнага бою інтэрмедый-пантаміма пакідае моцнае ўражанне. Пасля сміротнай сутычкі з ворагам надыходзіць кароткая перадышка. Цёркін закурвае. Ён думае, што фашыст забіты. І вось — на кантрасту да папярэдняй жудаснай сцэны — узнікае лірыка ці то ўспамінаў, ці то мары. Гучыць вальс. Артыст задумлена чытае лірычнае адступленне аўтара пра каханне, пра жанчыну. На сцэне з'яўляюцца абедзве групы дзейных асоб: мужчынская і жаночая. Яны павольна, папарна набліжаюцца адзін да аднаго. Пачынаецца павольны танец...

У ансамблі выдзяляюцца двое: юнак, магчыма, нядаўні студэнт (В. Саладзілаў) і дзяўчына з добрым голасам, якой даручаюцца сольныя партыі ў інтэрмедый (Л. Зайцава); яны глядзяць адзін на аднаго з супрацьлеглых бакоў сцэны, павольна набліжаюцца, уключаюцца ў агульны рытм танца, спяваюць і чытаюць вершы. Так рэалізуюцца паэтычны драматызм пэўнага эпізоду вайны, які стаў эпізодам мастацкага твора — паэмы і спектакля. Наогул прызначэнне інтэрмедый (уключаючы сюды пантаміму, танец, спевы і чытанне вершаў) — гэта стварыць настрой, душэўную атмасферу, раскрыць унутранае жыццё маладога саўвечнага чалавека. Калі глядзіш на юнакаў і дзяўчыт, слухаш і лірычную мелодыю вальса, думаеш менавіта аб гэтым. І ніхто не судзіць тое, што адбываецца на сцэне, з нейкімі канкрэтнымі, часцей за ўсё навязанымі артысту і аўтару перажываннямі.

Дарэчы, вярта адзначаць багата музычнай партытуры твора, якая мае вельмі вялікае значэнне ў спектаклі. Праблема садружнасці верша з песняй, музыкай, хараграфіяй у цэлым вырашана удала. Дэкарацыйнае і светлае афармленне зроблена лананічна і выразна. Вопыт, ужо набыты ў паэтычных паказах, тут выяўляецца ў самабытнай, арыгінальнай форме. Паэтычны спектакль не можа быць «абстаноўчаным», у яго дэкарацыя немагчыма жыццёвая праўдападобнасць.

На сцэне — збудаванне, якое напамінае трубы аргана — юнусападобныя, тонкія, пакрытыя алюмініем і цынкам. Падобна ледзяшам у сталакітавых і сталакітавых пячорах, яны вырастаюць з падлогі сцэны і спускаюцца з каласнікоў. Па ходу дзеяння мянцэцца асвятленне, з серабрыстых яны становяцца крывава-чырвонымі або апалена-чорнымі. Гэта і ствалы гармат, і дрэвы, і штыкі — у залежнасці ад акалічнасцей. Так тэатр уяўляе на гледача не толькі праз слова, але і з дапамогаю цэлага комплексу вобразных сродкаў. Акцёру дапамагаюць музыка, афармленне, светлавыя і шумавыя эфекты.

Увесь спектакль «Васіль Цёркін» успрымаецца як адзінае цэлае, завершанае сцэнічнае відовішча. Асобныя прадкі і агрэкі не змяняюць гэтага ўражання. Яны — прыкметы яшчэ нывырашанае праблемы, якія наўстаюць на нялёгкім шляху развіцця сцэнічнай кампазіцыі ў вершах. Вартасці ж гэтага спектакля — яшчэ адзін доказ існуючага ў нашай дні саюза тэатра і пазіі, саюза, які ўжо трывала замацаваўся ў тэатры.

Я. ДУБНОВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

НА МОВЕ СЦЭНЫ

«ВАСІЛІЙ ЦЁРКІН» НА СЦЭНЕ РУСКАГА ТЭАТРА БССР ІМЯ М. ГОРКАГА.

каў, адлюстроўвае іх максімальную актыўнасць у адносінах да матэрыялу мастацтва і жыцця.

Аўтар і рэжысёр сцэнічнай кампазіцыі на паэме А. Твардоўскага ў Мінску — Б. Луцэнка, афарміцелі — мастак Ю. Тур і кампазітар А. Рапанскі, выканаўцы — моладзь трупы — кожны сваімі сродкамі расказвае пра лёс маладога пакалення, якое вынесла на сваіх плячах увесь цяжар вайны. Пакалення, якое прайшло праз яе пекла і перамагло, вытрымаўшы ўсе суровыя выпрабаванні. Маладыя мастакі знайшлі ў паэме найбагацейшы матэрыял для адлюстравання таго, што перш за ўсё цікавіла іх у шматграннай і шматпланавай тэматыцы гэтага твора аб Айчынай вайне і саўвечкім салдаце. Герой спектакля — моладзь. Гэта аднагодкі выканаўцаў сённяшняга спектакля: байцы-франтавікі і іх сяброўкі, што заставаліся ў тыле. Асноўная сюжэтная лінія, пабудаваная на эпізодах паэмы, — ператварэнне «неабстралянага», наўнага юнака ў дасведчанага салдата, у народнага месціўца, байца арміі, якая выратавала свет ад фашызму.

Спектакль свеціцца то лірыка-драматычнымі, то ўзрушана-трагедыйнымі праменнямі. У кампазіцыі, зразумела, ёсць і вясёлыя, жартоўныя сцэны, якія раскрываюць бадзёрнасць, духоўнае здароўе і аптымізм маладых байцоў. Гэта і ігравыя сцэны прывалаў з гармонікам, частушкамі і танцамі, і бытавыя эпізоды салдацкага абеду, лезні, мыцця бізны, якія суправаджаюцца смехам і жартамі. Мноства лірычных сцен. Аднак у спектаклі падкрэсліваец-

Тэатралізацыя паэтычнага твора, пераклад вершаў і паэтычных вобразаў на мову сцэны мае свае традыцыі ў саўвечкім сцэнічным мастацтве. Тэатр паэты — адметны тэатр. У яго свой творчы лёс. Прыгавяецца дзейнасць Ул. Яхантава, заснавальніка мастацтва сцэнічнай кампазіцыі. Яго творчасць развілася на мяжы тэатральнага мастацтва і літаратурнай эстрады ў спецыфічных умовах і формах так званых «тэатра аднаго акцёра». Сёння яго традыцыі жывыя, яны ўзбагачаюць сучаснае мастацтва і на эстрадзе, і ў драматычным тэатры. У галіне паэтычнай кампазіцыі шмат працуе Ю. Любімаў, галоўны рэжысёр Маскоўскага тэатра драмы і камедыі на Таганцы. Ва ўсім цыкле паэтычных прадстаўленняў гэтага тэатра, у яго ўнутранай эвалюцыі, у тых адкрыццях, што рабіліся там на шляху распрацоўкі складанай стылістыкі паэтычнай кампазіцыі, у цяжкасцях, якія з'яўляліся з кожным новым спектаклем, ёсць адчувальныя агульныя законы аднаго з напрамкаў сённяшняга тэатра.

Спектакль Б. Луцэнка — у рэчывы гэтых пошукаў і гэтага напрамку. Тэатралізуючы паэму, рэжысёр ставіць перад акцёрамі вельмі складаныя задачы, якія вымагаюць часам віртуознага майстэрства. Вершы чытаюцца нахаду, набягу, у працэсе складаных рухаў на сцэнічнай пляцоўцы. Аднак жэст і рух не зніжаюць верш, не служаць толькі бытавой ілюстрацыяй да паэтычнай мовы. У сцэнічных паводзінах выканаўцаў «Васіль Цёркіна» шмат умоўнага, метафарычнага. Пантаміма, як і песня, адыгрывае вялікую ролю ў сцэнічнай кампазіцыі.

Інсцэніроўка вершаванага твора мае сэнс толькі ў тым выпадку, калі рэжысёр і выканаўцы падначальваюць асноўныя кампаненты спектакля вершу, яго рытмічнай і вобразнай структуры. Паэтычны спектакль не церпіць не толькі люстэркавага бытавізму, дэталёвай жыццёскай праўдападобнасці ў мізансценах і афармленні, але і празмернай псіхалагічнай акцёрскай ігры. Верш на сцэне павінен гучаць у поўную сілу, вызначаючы адмысловы характар пантамімы і сцэнічнага руху.

У пастаноўцы Б. Луцэнка акцёры ў цэлым спраўляюцца з чытаннем вершаў. Думка паэта, як правіла, даходзіць да гледача. Амаль адсутнічае скордаворка і манотнасць у вымаўленні верша, што з'яўляецца вельмі адчувальным выдаткам большасці паэтычных прадстаўленняў. Папрок у гэтых адносінах можна зрабіць толькі зрэдку (напрыклад, у камедыійным эпізодзе «У лазні» акцёры так захапляюцца іграю, што літаральна заглушаюць тэкст аўтара). А як пераканаўча пастаўлена і іграецца сцэна рукапашнага бою Цёркіна (артыст Я. Любіцаў) з немцам (артыст Д. Мазураў) Усё тут робіцца на грані магчымага: малейшы націск — і паэтычная ўмоўнасць можа перайсці ў натуралізм. Выканаўцы і рэжысёр дэманструюць добры густ і пачуццёвы меры.

Спрэчны момант у гэтай, паўтараю, вельмі удалай сцэне — тая паўза, у час якой Цёркін сядзе на немца, думаючы, што той ужо мёртвы. Аднак і гэта нам здаецца апраўданым усім кантэкстам сітуацыі, унутранай экспрэсіяй артыста, які выступае ад імя Цёркіна. Артыстычная ігра ў гэтым эпізодзе не перакрэслівае верш, а, наадварот, падкрэслівае яго сілу сцэнічнымі сродкамі. Гэта, вядома, не азначае, што маладым артыстам не трэба далей удасканальваць сваю паэтычную мову.

Звычайна пры тэатралізацыі паэмы А. Твардоўскага так званыя «ігравыя» эпізоды перамяжваюцца са сцэнамі, у якіх галоўны кампанент — слова. У Мінску тэатралізацыя ўступае ў садружнасць не так з майстэрствам мастацкага слова, як з песняй і пантамімай. У хорах, танцах і пантаміме ўдзельнічаюць дзве групы — мужчынская (байцы) і жаночая (іх сяброўкі). У музычна-хараграфічнай частцы спектакля ёсць і свае прадкі; і, наадварот, цікавыя знаходкі. Некаторыя эпізоды грашаць прымітывунай ілюстрацыйнасцю, якая стала ўжо штампам паэтычных прадстаўленняў. Не паспеюць маладыя байцы «заснуць» на прывале, як ужо чакаеш, што зараз з'явіцца «матэрыялі-

Добра працуюць і адпачываюць дзяўчаты з Магілёўскага завода штучнага валакна імя В. Куйбышава. Вось яны на рэпетыцыі новага танцавальнага нумару ў ансамблі заводскага Палаца культуры.
Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

НАШ ПОСТУП І МАЦНЕЕ, І МУЖНЕЕ

У мартирологу пісьменніцкай народнай пачынаюць і дні Вялікай Айчыннай вайны на зямлі беларускай, адным з першых імяў імя сына Кабарды Алі Шагенцукаў.

19 верасня гэтага года Алі Ахадавіч Шагенцукаў свайніцца б 75 гадоў. Парадзіўся ён у сьле Старай Краснай Баканецкага раёна і рос і спяваў бацьку, сора. Можа, таму ён з асаблівым імкненнем цвёрда і адназначна да пазнання. Ён стаў адным з пачынальнікаў кабардзінскай савецкай літаратуры і пакінуў багату спадчыну — пазмы, вершы, песьні, раманы і вернакі, аповяданні, нарысы, тэатральныя п'есы і карэспандэнцыі. Яго творы — гэта яркія карціны жыцця дарэвалюцыйнай і новай, сацыялістычнай, Кабарды.

Алі Шагенцукаў быў настаўнікам, журналістам, краініком пісьменніцкай арганізацыі Кабарды, разам з вучнёўцамі-літвістамі ўдзельнічаў у распрацоўцы новага кабардзінскага алфавіта. У 1939 годзе за выдатныя заслугі ў справе стварэння і развіцця кабардзінскага нацыянальнага мастацтва яму было прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў Кабардына-Балкарскай АССР. У цяжкія дні Вялікай Айчыннай вайны Алі Шагенцукаў разам з тэатральнай вядомай гурткай найшоў на фронт. Аднак бацькаў біяграфія пазста каротка: ён трапіў у фашысцкі палон і 29 лістапада 1941 года быў закатаваны ў Бабруйскім канцэлагеру.

Намчы аб верным сыне Кабарды Алі Шагенцукава імянаваўся на нашай зямлі. Яго імя носіць бібліятэка № 7 г. Бабруйска. Беларускія пісьменнікі працуюць над перакладамі яго твораў. Сёння яго працаў перабраў у вершы паэты.

Алексей ГАРДЗІНКА.

Наш дзень першымай,
Ляці туды птушкі,
Там дзеці — без ласкі,
Дзяцей тых пагушкай.
Вясёлым прадвеснем
Мы май сустрэнем.
Звіняць нашы песьні
Над радасным краем.
1940.

ЗАПАВЕТ

Рака ў нсцяргенні
Па сцілах каменных
Струменіць пад ценем
Дрэў задуменных.

Сярод снежнагор'я
Звіняць без спачынку...
У сіні прасторнай
Пльывуць аблачкіны,

Пльывуць яны роўна,
Нібы не крапае
У сне іх спакойным
Спякота зямная.

Адны толькі хвалі
Стагоддзямі б'юцца,
То зойдуцца жалем,
То смежам зальюцца.

Адвагай бушуе
Рака векавою,
Гасцям прапануе
Пітво залатое.

Скажы мне, адкрыкся,
Хвілінаю млоці,—
Са мной падзяліся
Сваёй маладосцю.

Рака, бласпяўляю
Я тую хвіліну,
Калі сваёй хваляй
Ты поіш даліну!

Тут кветкі балююць
Пад веснім паевам,
Тут птушкі чаруюць,
Вызвоньваюць спевам.

У час непазбежны
Куток адшукайце,—
У даліне ўзбярэжнай
Мяне пахавайце.
1940.

Пераклад Р. БАРАВІКОВА.

Алі ШАГЕНЦУКАЎ

ЛЕНІН

Ты нам прынёс святанне ў ззянні новым.
Ад нас руку нядолі ты адвёў,
Сваім гарачым, палымным словам
У заўтра наша светлае павёў.

Развееў зло раз'юшанай завеі,
Радзіму ўперад ты вядзеш сваю,
І ўсе народы, што дасюль гібелі,
Злучыў ты ў адзіную сям'ю.

Прад намі мара яваў паўстала,
Ты селяў зерне і яно ўзышло.
Крыніцай жыццядворнай праца стала,
Гадоў наступных бачыцца святло.

Зацвердзіў на зямлі і ў ясным небе
Ты песьню вольнай працы назавуць.
Для нас няма іншае патрэбы,
Як заповіт твой несці праз гады.

Наш поступ і мацнее, і мужнее,
Жывуць народы клопатам адным,
І сталявару, сававоду, жнеі
Ты стаў, як бацька, вечно дарагі.

І я хачу прызнацца ў гэтым вершы,
Іду я шляхам Ленінскіх сцяжын,
Развеець буру ўстану самы першы,
За праўду, за святло яго вышыняў!
1924.

САТАНЭЙ

Радасна мне і балюча,
З сернай, хіба, параўнаць
Тую дзяўчыну, што кручы,
Горы гатова абняць;
Добра ёй песьняй гаючай
Жаль векавы разганяць.

Позіркам шчасным акіне
Рэдны прастор Кабарды:
— Цемрадзь навекі хай згіне!
Буйна квітнець, сады!

Хопіць нам жыць па старыцы,
Родныя людзі мае.
Праца сястры кабардзінкі
Сонцам над намі ўстае —
Дзеці ідуць па сцяжынцы,
Школа ім веда дае.

Нават сівою Баксану
Радасна, што Сатанэй
Іных выводзіць з туману,
Ява паўстала з надзей;
Сёстры, нібы да цюльпану,
Ціснуцца да Сатанэй.

Матчыны слёзы нядолі
Доўга цяклі па гарах.
Дочкі сказалі: даволі!

Могчы іх крылаў размах.
Сэрцам на подзвігі здольны,
Пройдуць яны праз гады,
Поступам лёгкім і вольным,
Дочкі маёй Кабарды!
1924.

ПОЗІРКАМ ПІЛЬНЫМ

Я позіркам пільным
Узіраўся нярэдка,
Дзе горы прыхільна
Росквеццілі кветкі,
Лугі прада мною
У ззянні святання.
З чароўнай вясною
Люблю я спатканні.
Усё ў ёй так міла,
Усё так цікава.
Траву напала —
Травінка, як пава.
Зара над гарамі
Сцяжком пунсавее,
Дні лепшыя — з намі
У майскай завеі.
Удзячны бясконца
Мы нашаму маю,
За свята, за сонца,
За тое, што маем.
Яго паважаюць
Не толькі шчасліўцы,—
Май прагна чакаюць
І вязні ў цямяці.

Больш як тры дзесяцігоддзі аддзяляюць нас ад векапомных часоў Вялікай Айчыннай... Многія, вельмі многія ўдзельнікі тых суровых падзей не дайшлі да светлага Дня Перамогі. Але памяць аб іх будзе жыць вечно.

У гэтым нарысе мне хацелася расказаць пра баявыя справы маіх землякоў, якія ў цяжкую для Радзімы часіну муніа біліся з ворагамі.

Аўтар.

ВЕКАПОМНАЕ

АПАЛЕННЫМІ СЦЕЖКАМІ

ВАЛОДЗЯ ПОУХ

Яго бацьку Вікенція Поуха выбралі старшынёй перамога ў нашай вёсцы, каля са. Калі пачалася вайна, яго сям'ю Валодзь было толькі насяняцца. Неўзабаве нашу мясцовасць занялі акупанты, і бацьку кінулі ў фашысцкую турму, адкуль ён ужо не вярнуўся. Успамінаюцца дзве сустрэчы з сям'яй.
...Ішоў я на хутар да свайго сёбра. Мучэліца — свету не відаць. Рантам лую:
— Стой! Стой, гавару! А гэта ты... Ну, здароў! — конік моцна нацягнуў паводок. — А то я думаю, што хто-небудзь чуўкі...
— Я не пачуў адроз'я твайго голасу, — апраўдваўся я, — вецер гудзе, як шалёны... Валодзік, вазьмі і мяне ў партызаны. Паглядзіш, я не пабаяюся фашыстаў.
— Малы ты яшчэ, не вытрыпаш, — адказаў конік, расціраючы далонню памерзлае вуха, — у партызанах, вельмі, як цяжка. Падраці трохкі, а потым... Над вясну прыходзіць тады лягчай будзе. Прышла вясна. Красавіцкім ранкам мы зноў сустрэліся. Валодзь вясёлы, радасны. Наша размова была кароткай, бо партызані сьвітаўся. Скажуць мне толькі, накіраваць трохкі і памчаў на дарозе ў бок лесу.
Праз некаторы час пачуліся стрэлы — вінтавачныя, аўтаматычныя, кудамётныя... Потым я даведаўся, што Валодзь схаў

наведань хворую маці і сестрычак, ды натрыкнуўся на варажую засаду. Цяжка паранены ў жывот, пачаў адыходзіць у лес, але страшны прытомнасць, фашысты не рызыкнулі ісці па яго следу. Партызаны надабралі хутаране, хачелі даламаціць, але... было позна. Ён памёр у страшэнных пакутах, не дараўніўся да партызанскага лагера.
У той жа дзень карнікі схватлі яшчэ адну ачуняўшую маці і старэйшую сястру Алесю. Маці закатавалі ў турме, а сястру кінулі ў канцэлагер.
Імя Уладзіміра Вікенціевіча Поуха высечана на гранітным абеліску, што ўстаноўлена на радзіме юнака — у Старым Сяле.

СУСТРЭЧЫ З КАМБРЫГАМ

Павел Іванавіч Булак нарадзіўся і вырас у вёсцы Восграва на Зэльвеншчыне. Юнацтва яго прайшло ў нізюдскіх турмах, у барацьбе за волю і шчасце прыгнечанага народа былой Заходняй Беларусі. Пасля вызвалення з Чырвонай Арміяй Павел Іванавіч працаваў сакратаром Галынкаўскага сельсавета. Пачалася вайна, і былі надвольчык стаў у вяртачмагароў сувроды фашысцкай навалай.
...Даўно хадзілі чуткі, што Павел Іванавіч Булак з групай падзейных таварышаў найшоў у лес. Спачатку іх было чалавек пяць-шэсць, потым гру-

па, атрад і, нарэшце, слаўная бригада Шэрамогаз, якую і ўзначаліў яе арганізатар.
Пачынаючы з сорака другога года, партызаны рязгалі варажыя сарніцы ў Галыны. Силькоўчыне, Восграве, Дзярэчыне. Ліцелі над адном варажыя зналоны, знішчаліся камунікацыі.
Але атрада ўсяго гэтага выкарыстоўвалася яшчэ адна магутная зброя — прапагандаісцкае слова: нашоўныя газеты і лістоўкі, наведанні Саўінфармбюро.
...У той дзень з раніцы стаяла спякота. Рантам пучы — на дарозе гудзе машына. Надумалася, едучы карнікі. Ажно бачым, грузавая машына з чырвоным сцягам спынілася над ліпамі, пасураць хаты Алеся Шылы. Прыбегла туды шмат вясюльцяў, пераважна жанчын.
З кабіны вылез невысокі, каржакаваты мужчына ў запыленай гімнасцёрцы, перанігнутай рамянем, з загарэлым тварам. Усмехаюцца:
— Дзень добры, кабеткі!
— Дзень добры, — адказалі яму жанчыны стрымана і трохі пасярожана.
— То як вам тут жыццёна-вядзецца пры новай уладзе? — падкрэслена іранічна пытаюцца камбрыг.
— Не дай божа, — азваўся Марыля Шыла.
— Дык вось, кабеткі, завіталі мы да вас, каб пагаварыць пра вашыя справы... Вы, мабыць, ведаеце, што немцы забілі і лад Масквой, і над Ста-

лінградом. А дзямі іх добра надушавалі над Курскам. Фронт набліжаецца да Беларусі. Так што хутка з фашыстамі будзе скончана. Заклікаем вас, таварышы, нікіх там варажых ворагу не плаціць. Хавайце ўсё: збрэжа, жывёлу, вопратку. А мужчыны навіны ісці да нас, партызан. Усе разам мы і перагрызем фашысту горла, задумым гэту сволач. — Камандзір выніў з кішні гімнасцёркі гадзіннік з ланцужком, паглядзеў, колькі часу, потым, зяртаючыся да прысутных, дадаў: — Забыўся назваеміцца. Маё прозвішча...
— Булак, — сказала бабка Юля, — вы ў Галыны сакратаром Савета былі.
— Правільна. Сакратаром. А цяпер, бачыце, вайна зрабіла мяне партызанскім камандзірам.
Булак гаварыў яшчэ аб нечым, ды нам, хлопцям, не ўсё было зразумела. Нас зацікавіла, чаму да аўтамабіля нейкі канцёл прымацаваны, у іных жа машынах няма катлоў...
Калі я ўважліва разглядаў аўтамабіль, нехта крануў мяне за вуха. Я навірнуў галаву: побач са мной стаяў Булак і ўсмехаўся.
— Няк не ўлімаш, што гэта за інтуковіна? — кінуў ён на машыну. — Яна, брат, заміст бензіну, дровы есць. Ды і дзе нам таго бензіну набрацца... Называецца яна — генератарная...
...Генератарная, надымаючы на гэцінцы пил, намчала-

ся ў бок Зэльвы. Горда лунаў над ёю чырвоны партызанскі сцяг. Ва многіх сельсаветах, вёсках, раёнах, зонах гаспадарылі народныя месціны. Кожны дзень набліжаў час перамогі над акупантамі.
Вызваленне прышло праз год. Памятаю, у той дзень я пасвіў каровы. Бачу з боку Галыны на Зэльву ямчыць машына, за ёй другая.
Паданой да мяне наш сусед Стась Краснікі. Закруціў самярэтку, выскр крацінам агонь з краціны і, выхнаючы дыгаркай, сказаў:
— Тылавікі ідуць. Кажуць, уся Слонішская шана абозам забіта. Пакаціўся немцы туды, адкуль прышоў. Нашы самалёты варажыя ўмячалі на Баранавіч бамбілі. Кажуць, да Берліна даятаюць...
...Усю ноч стралялі гарматы, гулі самалёты. Нямескія войскі запалілі ўсю нашу вёску.
Як і ў сорака першым, мы схаваліся ў мур, на гэты раз — сеткі Броні. На адзін бок нямескія навіны, на другі — савецкія. Наша сховішча, такім чынам, ашшулася паміж двух агнёў.
Як перасталі страляць, я падлаўнаў да дзвярэй, каб паглядзець, што там робіцца. Бачу ў шчыліну, як на зямлі гусеніца сьнедзена, маленькія колы бягуць па ёй, ляскаць забіваць вушы. Хапалася за няжыкую жалезную засоўку... Але хтосьні інтургануў дзверы адтуль, з вонкавага боку. Дзверы адчыніліся, і на парозе, як

НЕ ТОЛЬКІ ВІДОВІШЧА, НЕ ТОЛЬКІ ВЕЧАР АДПАЧЫНКУ

НАРОДНЫ тэатр — не проста самадзейнае тэатральнае прадпрыемства. Гэта шматлікая творчая, эстэтычная і этычная арганізацыя людзей. Адсюль задача станаўлення самадзейнага актёра — фарміраванне асобы з высокім пачуццём грамадзянскага і грамадскага абавязку, з развітай інтэлектуальнай свядомасцю.

Паказальным у гэтых адносінах з'яўляецца народны тэатр Слонімскага раёна. Дома культуры, які ўначалевае рэжысёр асадуна работнік культуры БССР Мікалай Варваневіч. У яго працяглы арганізаваны пачаткі арганізацыі. Работа над мовай пачынаецца з вывучэння жыва-на-гістарычных умоў, у якіх знаходзіцца герой п'есы, найбольш характэрных момантаў часу напісання драматычнага твора. Значэння рэжысёр працягвае ўдзельнічаць у спектаклях літаратуры, а вывучаючы не актёра-аматара ўзбагачаюць сабе дадатковымі тэатральнымі ведамі.

Вось, да прыкладу, адна з апошніх работ народнага тэатра, камедыя П. Вінікіна «Ляўкіна смешца». Тут рэжысёр таксама як і раней размеркаваў ролю з удзелам індывідуальных якасцей кожнага ўдзельніка. Галоўнага героя, сапраўднага вайска Калініна выканаў рабочы-вадараводчык Аляксандр Рыжкоў. Актёра-аматара не трэба было вышукваць нейкіх асаблівых рысак характару пераважае, ён сыграў самага сябе. У выніку вобраз атрымаўся ірадыі, шчыры і пераканаўчы. Свайх сучаснікаў Кузю, Галіну, Андрэя ўдала накіравалі са свайго боку фабрыкі «Тэкстыльчык» Уладзімір Салтуцаў, інструктар РДК Ніна Курчук і дырэктар РДК Анатоль Цярэнін. Песні створаныя вобразамі заклочаюць у агульнасць інтарэсаў, поглядаў, настрою герояў п'есы і выканаўцаў. У гэтым спектаклі рэжысёр не шукаў знешніх напачатковых эфектаў, не захпляўся вонкава малюбнічымі мізансцэнамі і, на

верны погляд на асобы, прымаючы асаблівым аб сабе не заўважыў, адлюстравіў у поўнае распрацаванае самадзейнае актёраў, азначыў у спектаклі. І ў той жа час ён — душа і патхніцель гэтай цікавай настаноўкі.

Становіцца на сваёй сцэне творы А. Астроўскага, М. Горкага, Я. Купалы, У. Гадубка, К. Крапіва, калектыву тэатра настаяніна дзе ім арыгінальна інтэрпрэтацыя, адкрываючы тым самым новае філасофскае глыбіні драматычнай мінулага. Гэта стала магчымым дзякуючы таму, што мінулае, адноўленае ў п'есах, не проста праўдліва адлюстравана ў спектаклях, але асэнсавана, з пазіцыі сённяшняга дня супастаўлена з сучаснай рэчаіснасцю.

Так працягваюць з калектывамі і рэжысёраў Мазырскага (заслужаны работнік культуры БССР М. Колас), Бабруйскага (заслужаны работнік культуры БССР Б. Шурч), Палаца культуры Мінскага трактарнага завода (заслужаны работнік культуры БССР А. Біляеў), Баранавіцкага (М. Вячкіна), Рагачоўскага (А. Сіпкоўскі). Усе яны ставяць перад сабою галоўную задачу дзейнасці народных тэатраў — адкрываць і раскрываць як мага больш яркіх актёрскіх індывідуальнасцей. Ші рэжысёрская задума, ші бачанне вобраза будучага спектакля, ші правільнае разуменне жыццёвай з'явы не могуць быць паўнацэнна пададзены, калі самадзейны калектыв будзе аднастайным, шчырым.

А які павучальны вонг пазнаеце Баранавіцкі гарадскі народны тэатр драмы! Ім кіруе Марыя Вячкіна — чалавек, які наладае высокімі арганіза-

тарскія і творчыя якасці. Дня і стала энтузістам стварэння пры тэатры спецыяльнай студыі, якая рыхтуе новых актёрскіх кадры. Не жаль, такая студыя пакуль што з'яўляецца адной у рэспубліцы.

Да збору абітурыентаў у студыю былі прыняты актёры і рэжысёры Грэцкага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі, які з'яўляецца шэфам баранавіцкага аматараў сцэны.

Сярод тых, хто прыйшоў у студыю, былі людзі з прыродным талентам, якія марылі як мага хутчэй «затэчыць» на сцэну, паказаць сябе глядачу. Былі і менш здольныя, але з вялікім жаданнем авалодаць сапраўдным майстэрствам актёра. І нарэшце, іхнуліся сюды людзі абсалютна пазбаўленыя актёрскіх здольнасцей. Трэба было да кожнага знайсці падыход, знайсці не толькі, што і як павялічыць чытае на існуючым экзэмпляры, а што яго прывяло ў тэатральную студыю, што ён за асоба пагоў.

Юнакі і дзяўчаты атрымліваюць у студыі тэатральныя і практычныя веды пра тэатр, пра гісторыю мастацтваў, вучацца майстэрству актёра і рэжысёра. Многія былі студэнтамі сталі сёння студэнтамі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, навуковымі культурна-асветніцкімі арганізацыямі. Многія, некалькі выадкова наставілі ў аматарскую студыю, сёння з'яўляюцца гонарам народнага тэатра.

Гэты прыклад сведчыць аб тым, што студыя можа існаваць толькі пры стабільным тэатры, дзе ён срабтыкаваны рэжысёр-педагог. Ну, і, зразумела, адпаведнае памяшканне для заняткаў. Аб якой жа студыі можа ісці гаворка ў тым жа Слоніме, калі там сёння няма магчымасці нармальна праводзіць рэжысёрскія заняткі? Між тым, ва ўсіх самадзейных калектывах рэспублікі назіраецца прыток моладзі. Побач з вопытнымі самадзейнымі актёрамі заўсёды ёсць навікі. Яны, натуральна, не маюць ші навыхаў, ші спецыяльных ведаў, а набываюць іх у час заняткаў у студыі, ў рабоце над ролямі. Вось у гэтым працэсе і выхоўваюцца пэўныя грамадзянскія якасці чалавека, перш за ўсё — адчувальнасць калектывнай адказнасці, разуменне высакіх этычных норм палодзі.

Тут надвычайную важную ролю адыгрывае аўтарытэт кіраўніка-рэжысёра. Без такой асобы нават самыя сапраўдныя энтузіасты, людзі, для якіх лёс народнага тэатра не аб'явава, не могуць быць згуртаванымі.

У такім становішчы знаходзіцца Жлобінскі народны тэатр. Некалькі гадоў назад у калектыву прыйшоў цікавы рэжысёр, выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута — Вольга Міхальчанка. З першых дзён свайго работы яна заваявала аўтарытэт у калектыве вялікай працаздольнасцю і высокімі ведамі. З яе прыходам рэпертуар паноўніўся вельмі цікавымі спектаклямі. Па рабоце рэжысёра адчувалася, што яна імкнецца стварыць мабільны творчы калектыв, клопавіцца і пра сённяшні дзень, і пра будучыню яго. Але атрымалася так, што ў раёне не змаглі забяспечыць адзінага такога спецыяліста жыллем і на гэтай прычыне В. Міхальчанка пакінула тэатр.

Неабходна заўважыць, што ў Жлобіне пагоў аб'явава адносіцца да лесу народнага тэатра. Рэжымі гасцямі (нават на-прэм'ерных спектаклях) бываюць у тэатры прадстаўнікі камсамольскіх і прафсаюзных арганізацый горада. Жлобіне —

горад з 30-тысячным насельніцтвам, дзе так многа таленавітых людзей, якія жадаюць аддаваць увесь вольны час самадзейнаму сцэне. І яны маюць асадуна аматараў сцэны. Сярод іх Мікалай Кудрашоў — мантажёр, цяпер на пенсіі, Уладзімір Маханкоў (работнік страхавой інспекцыі), Валерый Раманенка (работнік раснай электрастанцыі), Любоў Гурачэўская (настаяніца) і Эма Зракава (метадыст РДК). Здаецца, ёсць усё, каб працягнуць наспяхова, метадычна, творча. Але найшоў рэжысёр, і тэатр фактычна спыніў сваё існаванне. Шкада, што ў раёне недастаткова значэння тэатральнага калектыву, які б мог са-дзейнічаць арганізацыі пазачасных мерапрыемстваў па культурнаму выхаванню насельніцтва.

Для таго, каб выхоўваць, пучыць іных, рэжысёру неабходна настаяні вучыцца самому, павышаць свой творчы ўзровень. Ва ўсякай прафесіі не вучыцца — значыць, адстаць, страціць кваліфікацыю. У мастацтве не вучыцца — значыць, страціць права працаваць у ім.

Які ж формы існуюць для рэжысёрскай вучобы і павышэння кваліфікацыі? Рэспубліканскі Дом народнай творчасці настаяні праводзіць семінары-паралы. У мінулым такіх семінары прынеслі вялікую карысць, таму што ў іх рабоце прымалі ўдзел не толькі спецыялісты-прафесіяналы мінскіх тэатраў, але і будыцца дзевы тэатраў Мазыры і Ленінграда. У апошнія гады такіх запрашэнні не ажыццяўляюцца і адпаведна семінары сталі мала цікавымі і мала карыснымі. Ды і сам метада правядзення іх сёння посьці фармальна характар. Кіраўнікі самадзейных калектываў выслухоўваюць масу лекцый (часам не цікавых), ходзяць па спектаклі і ўсё. А задача ж падобных семінараў не толькі тэарэтычна-назвавальная, а практычнае павышэнне рэжысёрскай кваліфікацыі.

Відаць, такіх заняткі трэба праводзіць на базе якога-небудзь моцнага народнага тэат-

ра, з прагладам яго спектакляў, а затым дасканала вучыцца вартамі і педагогамі той або іншай рэжысёрскай трактоўкі. Не пашкодзіла б рэжысёрам і самім павеліць заняткі на тэатры пачынаючы з першых, сярэдніх і вышэйшых класаў. А як узбагачаюць зноў на рэжысёрскую фантазію! Не сабрэж жа, што многія даўно забылі, як усё гэта робіцца, а сваім выхаваннем наказваюць тым прыкладам, што засвойвалі некалі ў час на-вучання.

Безумоўна, усё гэтыя пытанні залежаць ад рэжысёраў, а не ад адміністрацыйных і метадычных арганізацый, якія складваюць праграмы вучобы. У гэтым плане Беларускае тэатральнае аб'яднанне магло б таксама аказаць вялікую дапамогу. Не ўвайшло яно ў практыку БТА запрашэнне рэжысёраў народных тэатраў у творчы камандзіроўкі і на стажыроўкі ў прафесіянальны тэатры. Неабходнасць у гэтым ёсць.

У фарміраванні асобы рэжысёра самадзейнага тэатра значэнне мае і вучэбны працэс у інстытутскіх аўдыторыях. Выпускнікі аддзялення культурна-асветнай работы Беларускага дзяржаўнага тэатральна-ма-

стацкага інстытута атрымліваюць высокую прафесіянальную веда. Ды пакуль педагогі не дамагліся, каб іх выхаванні адказна ставіліся да даручанага ім участка работы. Часта нішто бывае, што малады рэжысёр, учарашні выпускнік ВДУ, прыязджае на кіраванне ў народны тэатр, але праз некаторы час пакідае яго. Так, напрыклад, настаяні выпускніца тэатральнага інстытута Таццяна Кандараненка. Брагіскі народны тэатр яноўга быў для не калектывам, які яна кіравала: пасхала... не маючы на тое прычыні і права. Так адбылося і з выпускніком таго ж інстытута Аляксандрам Сярыдо-павым. Ён быў накіраваны ў Амінскі народны тэатр, але ў выніку слабай прафесіянальнай надрыхтоўкі пранаваць кіраўніком калектыву не змог.

Слёга адкрыў свае дзверы Мінскі інстытут культуры. Першы пабо студэнтаў паказаў, як многа маладых людзей імкнецца прысвяціць сваё жыццё рабоце ў галіне культуры. Цяпер сирава да педагогамі і за адміністрацыйнымі арганамі, якія адказваюць за надрыхтоўку сталых кадараў для самадзейных калектываў.

Юрый СОХАР.

з замлі вырае вусаты чырво-армсец — спанцель, запалены, толькі вочы і зубы блішчачы, але жывы, бадзёры, вясёлы.

Людзі кіннулі да яго, пачалі абдымаць і нававаць. Пыталіся аб нечым. Але яму ші з-трымлівацца, ші адказаць на іх пытанні не было часу. Бо па-стунеліне працягвалася. Чырвоная Армія імкліва ішла наперад, на Захад!

ПАВЕЛ ІВАНАВІЧ — СТАРШЫНЯ РВК

Пад канец верасня сорак чвэрцістага і шой у Зэльву. Ёму сонечны, цёплы дзень «ба-бінага лета». У месце, непадалёк ад Зэльвы, раптам чуо: «Ба-бах-х! Ба-бах-х!» Аж уздрыгнуў і ад нечаканага стрэлу.

Адкуль і што ўзялося, думаю. Азірнуўся. Вачу з горкі фурманка коціцца, надскокваюць вола на старых карэнях, што перасякалі каляны.

— Ого, дык гэта ж Булак... Фурманка спынілася ў двух ці трох метрах ад мяне.

— Сядай, хланец, — пранаваў Павел Іванавіч і, гасцячы на маю перанучасць, да-даў: — Сядай, сядай...

І я саджуся побач з партызанскім камбрыгам. На яго грудзях — мноства ордэнаў. Кажу яму:

— А я вас ведаю... Вы ў наш «вёску» на «генератары» прыязджалі.

— І я цябе трохкі памятаю, — зазірнуў мне ў вочы Булак, — усё пра канца данытаўся. Казалі, — у партызаны прасіўся.

— Ага.

— Вайна скончылася, а тоі табе б давалася настраляць... Ён тузануў лейку. — Но, мілая, пайшла! — Груканела, надскоквала на лесной дарозе фурманка. — У раён на якой патрэбе дабіраешся?

— Хачу чаравікі які куніць. Чатыры гады гумавыя харакі цягаў. Абрывілі...

Назіраю на Паўла Іванавіча і сам сабе не веру, што сяджу побач з партызанскім камбрыгам.

Прайшоў цыгнік, схавався за мостам. Мы пераехалі пераезд. Паказалася Зэльва. Заблшчэла на сонцы Зальвінка.

— Павел Іванавіч, — адважыўся я спытаць, — а ў каго гэта вы стралялі сёння?

— Ого, які ты цікавы! — скасавурыўся Булак. — Бандыг на мяне кіннуўся... Ды не, жартую, хланец. Гэта шуляк наўерку хачеў загрысці. Прамагнуўся я са сваім адным вокам.

Тут толькі я заўважыў, што ў камбрыга адно вока — нікляное.

— Табе вучыцца трэба. На шафэра ші токара, — сказаў Булак, надганяючы капы.

Мы праінулі адзін драўляны мосцік, потым другі. Нарэшце ўехалі ў Зэльву — цэнтр нашага раёна.

У той дзень старшыня райвыканкома Павел Іванавіч Булак даў распараджэнне, каб мне ў райспажыўсаюзе прадалі чаравікі, бо ў той час іх вельмі не хапала...

...Пераанальны пенсіянер П. І. Булак у апошні час жыў у Дзярэчыне, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны са сваімі баявымі таварышамі знішчыў варажы гарнізон. Там і памёр, там і пахаваны — а відлікай панавай былы партызанскі ваяжак, партыйны і савецкі работнік.

А Старае Сяло, якое з'яўляецца месцам анісаных у гэтым нарысе падзей, цяпер — цэнтр калгаса імя Будзёнскага, пазнавальна змянілася за гады Савецкай улады, як і змяніліся людзі, што ў ім жылі.

Алесь МАЦКЕВІЧ.

Добра ведаюць на Брэстчыне майстра народнай творчасці Веру Ільінічну Гаўрыліон. Яе вырабы з залацістай салоні дэманстраваліся на абласных, усеаюзных і міжнародных выстаўках. Яны заўсёды вылучаюцца арыгінальнасцю, дасцігнасцю і прыгажосцю. На здымку, які даслаў у рэдакцыю В. Герман, ён бачыць Веру Ільінічну Гаўрыліон са сваімі ллянымі.

ЛЕС. Яго гасцінаець сапраўды казачная Ціхім шлохам ліс-тоты ён запрашае над свае шаты старых і малых. Адных у зялёным доме цягне на роздум, філасофію, яны чарпаюць тут жыццёвую мудрасць. Другія, бываючы ў піянерскіх летніх лагерах з пэтычнымі назвамі «Лясная казка», «Бярозы», «Сосны», «Зялёная дубрава», сустракаюць столькі цікавага, захапляючага, што не могуць дачкацца: калі зноў іх пакліча зялёны шум.

Лес... Тут кожны можа збочыць з дарогі і знайсці сабе пад векавымі дрэвамі прытулак. Схавацца ад спе-кі ці навальнічнага дажджу. Назбіраць кошык грыбоў, збаночак ягад, букет лясных кветак.

Нідзе вочы так не адпачы-ваюць, як у лесе, нідзе не бачаць такога характава, прыгажосці, зольнай зачара-ваць паэтаў, мастакоў, кампазітараў, натхніць іх на стварэнне выдатных твораў. Фантастычнае багацце фар-баў, чароўнасць мелодый лясных спевакоў могуць за-даволіць самыя вытанчаныя густы ўсіх, хто любіць свой родны край.

Кожнае лета да нас, у Бе-ларусь, едучы з Поўначы, Урала, Сібіры, нават з поў-дня краіны тысячы людзей. Іх вабяць партызанскія сцежкі, подзвіг Беларускай парты-занкі, казачная прыгажосць нашых лясцоў і азёр. На Бра-слаўшчыне, Мядзельшчыне, Лепельшчыне, на Палессі — усюды можна сустрэць жа-даных гасцей.

Вы жывяце ў чароў-ным краі. — сказаў мне ле-тась стары мскавіч. — Пе-ракрываваўшы краіну ўздоўж і ўпоперак, я бачыў шмат харошых мясцін, але прыгажэйшых за беларускія лясцы не сустракаў. Вашы дубровы, дзе сонні, тысячы магутных дрэў, заўсёды вык-лікаюць у майёй душы пачуц-цё гонару: гэтыя волаты, асілікі выраслі на вашай цудоўнай зямлі! У іх ёсць нешта ад вашага народа, дый у народзе ёсць нешта ад гэтых выдатных дуброў...

Маё падарожжа ў свет та-ямнічага пачалося болей чым шасцідзесяць гадоў назад. Мне тады ішоў пяты.

Аднаго разу жывеньскай раніцай, калі сонца пачына-ла кранаць сваёй пазалотай стрэхі нашай хаты, а я со-ладка снаў у маленькім лож-ку пад акном, да мяне пады-шла маці:

— Уставай, Валодзечка, уставай, родненькі, татка ча-кае цябе.

Я падхапіўся, нібы мяне падкінула спружына, схаваная пад сеником, бо яшчэ вчэра рыхтаваў да свай-го першага самастойнага па-ходу ў поле. За вчэраў тат-

ка, наглядзіўшы мяне на га-лазе, сказаў маме:

— Няхай снідае мяне заўтра прынясе Валодзька.

Ад нечаканасці ў мяне аж дых перахапіла. Хацеў цешыцца запытаць у таткі, ды сло-вы заселі ў горле.

— А дзе будзеш араць? — спытала мама.

— Блізенька, адразу за бярозавым гаіком.

А той гаёк я ўжо ведаў. За гумном была невялікая лагчынка, дзе паміж старых бяроз (а іх было каля дзе-сятка) рос чарнічкік. Там я ласкаваўся ўжо не раз ягад-камі.

нуіся іх сыпаць у кузавок. Як было б добра, марыў я, пачаставаць суніцамі маю маленькую сястрычку На-дзейку і браціка Алесіка. Дарослыя не мелі часу ха-дзіць у ягады, а ў мяне хана-ла яго, але палохала невя-домасць. Аднаму ісці ў да-лёны лес боязна, а суседзі Петруські, нікога я запрашаў не раз, баўся.

— Зловіць ляснік дык загоніць у краніву...

Ён казаў праўду: таткі вы-падзі былі.

Лясы памешчыка Корфа з усіх бакоў аблягалі бялезе-ныя вёскі — Ленча, Казло-

шатраіло на лясніка, думаў і, дык не дагнаць яму. Горы, калі сустрапецца воўк ці мядзведзь. Такіх драпежні-каў я ніколі яшчэ не бачыў, але баўся іх, бо ведаў: су-стрэча з імі — справа небя-спечная.

І ўсё ж жадашне заглянуць у невядомое перамагло страх. Можа, таму, што вельмі ха-целася прынесці сястрычцы маліны. Сказаў маме, што пайду ў бярозавы гаёк за чарніцамі, а сам на кладзі перабраўся пераў рэчку і, прыгнуўшыся, нізкім па-шыбаваў у панскі лес.

Чужы лес сустрэў мяне ці-

чэвала поўсць на галаве. Трымалася вельмі, граць-эзна Здаецца, яна тут адчу-вала сябе гаспадыняй. Я ж уздрыгнуў ад кожнага шор-гату, ад выпадковага ляснога гуку, бачоўся сустрачы з лясніком. Вавёрка глядзела на мяне з даверам і нібы за-клікала смялей — трымацца. Яны скочыла на самую ніз-кую ад зямлі галінку, на-круцілася на ёй, піснула і зляцела на зямлю. Хутка-хутка пабегла туды, дзе сяр-од лесу відзелася шырокая прагалаіна. Я ўміг — за ва-вёркай. Калі прыбег на шы-лянку, яна сядзела на высо-кім нізі сярод малініцы. На-хіляла да сябе вецце і лас-валася ягадамі. Палынка, за-рослая малінікам, чырван-на пераліналася на сонцы.

Я хацеў абмеці вавёрку, каб не спудзіць, але яна, уба-чыўшы мяне, сама выскачы-ла з малініцы. На нейкі час я згубіў звярка. Калі ж я пачаў ягадамі наваўняць свой кузавок — пачуў яе го-лас. Яна сядзела, вогненна-рыжая, на зялёнай галінцы елкі — і, як мне здалася, радавалася, што прывяла мя-не сюды, у ягады.

Салодкая, сакавітая малі-на сыпалася і сыпалася ў ку-завок, а да мяне цягнуліся ўсё новыя цяжкія галінкі, дзе ягады, здавалася, былі яшчэ буйнейшыя і прываб-нейшыя.

Я назбіраў поўны кузавок, паставіў на пень, а сам па-чаў ласавацца духмянымі ягадамі.

Калі вылез з малініцы, стаў аглядаць бліжэйшыя яліны і сосны, каб яшчэ раз пабачыць вавёрку і добра за-помніць яе мілую пысачку. Я стаў і чакаў. Між тым, на палыцы падоўжыліся цені, вэчарала. Я спалохаўся, што тут мяне застане ноч. У які ж бок ісці дахаты?

Рантам засакала сарока. Яна нізка праляцела на-да мною і схавалася сярод дрэў, што стаялі на краі па-лянкі. Праз хвіліну вирнула-ся назад, зрабіла кругляя і яшчэ бліжэй падляцела да мяне. «Ідзі, хлопчык, за мной», — пачулася мне ў сарочым сакатанні. Я пабег за птушкай і хутка апынуўся пад тым самым дубам, дзе збіраў жалуды. А тут да краю было зусім недалёка. Хутка я быў дома.

Са свайго першага сама-стойнага падарожжа я вынес уражанне, што лес заселены добрымі, спагадлівымі звя-рамі і птушкамі. Уражанне пазней перарасло ў перакананне. І ніколі за ўсё жыццё, а я ж у лесе правёў многа гадоў, не меў выпадку рас-чаравання ў сваіх пераканан-нях.

Ні лясны звер, ні птушка не зробіць шкоды чалавеку, калі чалавек — цар прыро-ды — застаецца чалавекам.

Уладзімір МЯЖЭВІЧ

ПРА ШТО ГАМОНІЦЬ ЛЕС...

Я ўрадаваўся, што мне даручалася занесці татку снідак. Звычайна насіла сама мама. Цяпер я настолькі надрас, што татка палічыў мяне свайм памочнікам.

Гаршчочак з кулішом, за-сквараным салам, маці завя-зала ў сваю старую хустку, туды ж засунула бутэльку малака, лусту свежага дух-мянага хлеба. Напярэдадні мех жыта новага ўраджаю татка вазіў у млын, і мама з новай мукі сныла хлеб. Влі-лікі бохан духмянага хлеба ляжаў на сталі, прыкрыты белым святочным ручніком.

Мама хацела мяне правод-зіць аж да самага гаіка, але я заўварціўся, бо мне дужа хацелася з'явіцца да бацькі самастойна, аднаму.

— Ладна ўжо, ідзі сам, сыноч, ды глядзі — не разбі гаршчочак.

— Не разаб'ю! — весела адказаў я і пашыбаваў у по-ле.

Вяртаючыся з пустым гар-шчочкам, я завярнуў у чар-нічкік. Вычарніў сакавітым ягадамі зубы, рукі, Стаміўся і прысеў хвілічку адпачыць пад бярозай. Вечер шанацеў лісцотай, цвіркалі маладыя дразды, лётчалі каля мяне. На верхавіне дрэва сакатала сарока. У нізкіх насля даж-джу зелянела трава. Сонца пеціла кожны кустык, кожны лісток. Мой позірк затры-маўся на бураватым імху, што захапіў усю палынку паміж старымі бярозамі. У ім-ху сядзелі, нібы сышліся, каб пагаварыць на сонцы, чорнагаловыя, на тоўстых ножках, баравікі. Гэта была мая першая грыбная ўдача...

На тым баку Ленчы сінеў панскі лес. Ад старэйшых я наслухаўся, што там поўна маліны, а суніц расце такая процьма, што толькі не ля-

вічы, Якаўлевічы, Сотні хат, а ў кожнай жа печ і яе трэ-ба паліць. На паліва ў пана куплялі галлё, ламачы. Су-чок у лесе марна не гінуў. Усё падбяралася. Барон пра-даваў і будаўнічы лес, але новых хат на той час у на-шых вёсках не ставілі, больш раментавалі старыя. Каб за-рабіць на падруб, на дватры янкі, гаспадару прыхо-дзілася ўсю зіму працаваць на пана. Памешчык-фабры-кант Корф быў чалавекам лёўкім. Вялікімі партыямі пастаўляў чыгуныцы ішалы, іх уручную часалі ўсе нашы сяляне. На гэтай рабоце і можна было зарабіць грошай, каб куніць лесу на па-друб пад старую хату.

Хоць панскія лясы і палі ад нававольных вёсак адга-роджалі глыбокія канавы, парослыя хмызняком, і рэ-чка — усё жывое паўзла, плы-ло на той бок. Нывёла там знаходзіла сакавітую траву, дзеці — ягады, арахі, гры-бы, а дарослыя — лыка на лаці.

Абездчыкі, ляснікі захоп-лівалі жывёлу і гналі на панскі двор, лавілі дзядоў з лыкамі і вялі іх да ўпраў-ляючага, ну а з малымі рас-праўляліся сваёй уладай. Мяне ж страшэнна вабіў лёс. Зімой і ўлетку анаюўвалі сны. Кожны раз новыя, але заўсёды бачыў сябе ў лесе, Казачныя дрэвы расступалі-ся, і перада мной дыванамі слязіся палынкi з чырванню спелых суніц або вецце спе-лай маліны. Сніліся арашнікі, дзе мне снывалі малінаўкі, дразды і слаўкі.

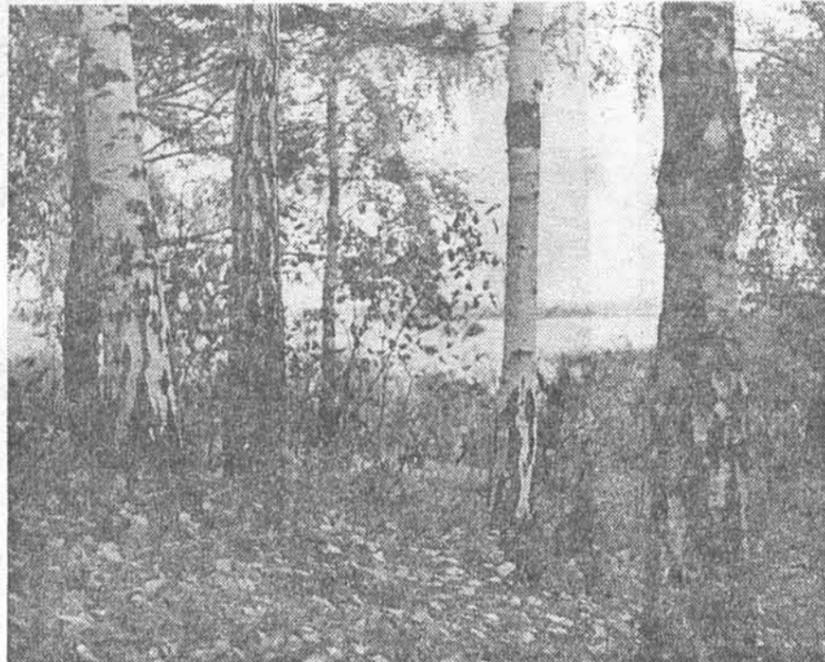
Маці часта казала, што но-гі ў мяне лёгкія, як у казы, — на кані не дагоніш. І са-праўды, сярод равеснікаў не было хлопчыка, які б мог мяне перагнаць. Калі нават

шмэй. Маўчалі строміяй меднаствольныя сосны, каш-латы разлістыя елкі. А на зялёнай палыцы сярэд арашніку стаў магутны дуб, абсыяны яшчэ зеленаватымі жалудамі. Пад гарачым лі-пенскім сонцам ён нібы драмаў. Мне яшчэ ні разу не даводзілася быць такога агромністага дрэва. Пад яго разложыстай кровай можна было размясціць, напэўна, не менш чатырох-пяці такіх хат, як наша. Ствол дрэва — як наша печ, а верхавіна, нібы маяк, узнімалася над сусед-німі соснамі і елкамі. Зачар-наў мяне дуб. Не мог адарваць ад яго вачэй. Пад кровай была прыемная пра-халода, бо сонца не магло сваімі праменнямі прабіць густой лісцоты, вакол зеля-нела трава. Гойсаючы на тра-ве босымі нагамі, я знаходзіў старыя жалуды. Збіраў іх у кузавок, пакуць не прыгадаў, што ў лес прыйшоў не на жалуды, а на ягады.

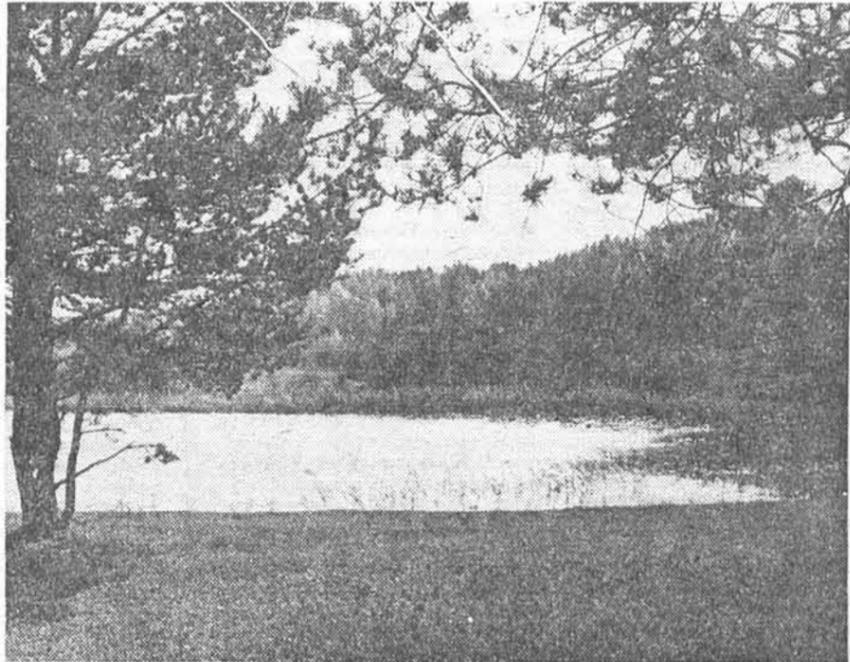
Азіраючыся, я пайшоў глыбей. На вочы трапіліся ўсё новыя і новыя дрэвы. Каля нашай хаты расла не-вялікая ліпка, а тут стаялі ліны, як стагі сена. Раямі віліся пчолы. На ліны высо-ку наглядзілі гонкія кліны.

Маладыя бярозкі вадзілі карагоды. Іх было так многа, і сонца пеціла кожную з іх. Аднекуль прылянеў сваволь-ны ветрык. Ён дурасліва пра-беге туды-сюды і знік.

Цяжка адарваць вочы ад казачнай прыгажосці. На залітай сонцам маладой са-сонцы прыхарошвалася ва-вёрка. Пераскокваючы з ад-нае на другую галінку, кіда-ла на мяне цікаўныя позіркi. Бачыла, што я, стаўшы дых, сачу за ёй, і нібы старалася спадабца мяне. Маленькай латкай мыла пыску, рас-

Ціхал вясень.

Лясное возера.

Фотаэцюды А. АНДРЬЯНАВА.

ТАК, МАВЫЦЬ, заўсёды калі прыязджаеш у горад, які напісціла наведальнік раней, які налюбіў і да якога адчуў вялікую навагу, хваляванне міжволі ахоплівае цябе...

Інчы тэлы сыноў з цяжка, ледзьве перакінуўся двума-трыма словамі з звычайным браціслаўскім таксістам, і ў машыне, убачыўшы знаёмыя вуліцы і будыні, прыгадаў леташнія сустрэчы і прыемныя вандрукі на старажытнаму гораду, а радаснае прадчуванне новых сустрэч з сябрамі ўжо знаёмае тваё сэрца. І потым кожны дзень ацэньваеш з пункту гледжання пачутага і убачанага, тых знаёмстваў, якія даюць магчымасць яшчэ леш пазнаць ненаўторны славацкі край.

І сапраўды, цікавых сустрэч за які месяц жыцця ў гасцінай Славакіі было шмат. Цяпер, ужо дома, узгадваючы ў памяці сустрэчы і размовы, з цеплынёй і ўдзячнасцю прыгадваеш знаёмыя твары: і маладога шахцёра са Шпанскай Даліны, і гаспадарлівага вінаградара з-над Браціславы, і былога салдата 1-га Чэхаславацкага армейскага корпусу генерала Людвіка Свободы, які самаадана змагаўся за вызваленне сваёй Радзімы...

Надоўга запамініліся і сустрэчы са славацкімі літаратарамі. Ужо на другі дзень свайго знаходжання ў Браціславе мы з Уладзімірам Паўлавым былі гасцямі Гелены Брындавай — відэмай дзіцячай пісьменніцы, перакладчыцы многіх праявістых і паэтычных твораў савецкіх аўтараў на славацкую мову. З сабой прынеслі яе кніжкі, толькі што выданыя ў Маскве. Гаспадыня не хавала радасці — з яе твару не сыходзіла праявістая ўсмішка, яна ўзрушана гартала старонкі, якія яшчэ нахілі друкарскімі фарбамі, разказвала пра тое, што ёй удалося зрабіць за гады літаратурнай дзейнасці. А потым раптам прынесла і наклапа на стол нейкі руканіс, якінула нас загадкавым позіракам:

— Гэта таксама мая праца... Вельмі для мяне дарагая: анталогія беларускай сучаснай паэзіі. Амаль гатовая... Засталося толькі перакласці вершы Рыгора Бардуліна. А ўсё ў зборніку — дваццаць сем аўтараў. Пытаецца, ці цяжка было перакладаць? Не буду ўтойваць — цяжкавата... Хацелася захаваць свосасаблівасць гучання першаў кожнага аўтара. Але нават з гэтай асалядай я гэта рабіла! Упершыню я адкрыла для сабе чароўны свет беларускай паэзіі...

Інфармацыя была зусім нечаканай. Увогуле я ўжо ведаў, што ў Браціславе выходзіць выбраныя Максіма Танка і рыхтуецца зборнік сучаснай беларускай паэзіі, ды, шчыра кажучы, не спадзяваўся убачыць самую перакладчыцу, гэты етос папер, гэтыя «жывыя» старонкі будучай кнігі. Пісьменніца ж задаволена ўсміхалася, назіраючы на нашы здзіўленыя твары. Гэтак жа рэсперэдна, проста, нібы працягваючы даўно пачатую размову, шчыра падзялялася сваім уражаннем аб паэзіі на Савецкаму Саюзу, аб Мінску, які наведана летася.

— Спадбалася мне ваша станца, чужыны горад... Така шырокая зялёная вуліца, прыгожыя сучасныя будыні. Уразіла мяне, што амаль усё гэта пабудавана на руінах разбуранага ворагам горада за параўнальна кароткі час! Ведаецца, мы, славакі, таксама любім будаваць.

Успомнілася мне тое, што давялося бачыць і ў самой Браціславе, і ў іншых гарадах і вёсках краіны — усюды новабудовы, велічныя гмахі гарадскіх будынкаў, светлыя фасады сельскіх асабнякоў. Калектыўныя гаспадаркі на вёсцы замозныя, добра жывуць людзі, кожны селянін лічыць гонарам пабудоваць прасторны прыгожы дом: каб было і сабе, і дзецям, і ўнукам.

Неўзабаве гаворка перайшла на маладую славацкую літаратуру. Прыемна было чуць, што апошнім часам у рэспубліцы з'явілася нямецкая таленавітая праявіца і паэтаў, творы якіх карыстаюцца шырокай папулярнасцю ў чытача: Петэр Андрушка, Іван Габаі, Вера Швенкава, Ян Шымановіч, Міхал Худа... Характэрна: пачалі ўсе

халагізмам.

І яшчэ пананцавала, яшчэ перад ад'ездам, на сустрэчу з адной цікавай прадстаўніцай маладой прозы — Верай Швенкавай: яна дэбютавала ў 1973 годзе кніжкай аповяданняў «Белая пані Зузіна». Зборнік быў таксама адзначаны прэміяй выдавецтва «Змена». Сустрэлі мы яе ў рэдакцыі часопіса «Славенскія погляды», які наведваў на запрашэнню галоўнага рэдактара Уладзіміра Райсела. Дарэчы, у час гэтай візіту я меў прыемную магчымасць перадаць паэту яго вершы на беларускай мове, якія былі надрукаваны ў нашым штотыднёвіку. Аўтар быў задаволены. Ён заўважыў у кабінет супрацоўнікаў часопіса, сярод якіх мы і убачылі Веру Швенкаву. Пасля ўзаемных роспытанняў пра спра-

гэтыя аўтары надта добра, першыя ж кніжкі многіх з іх былі адзначаны літаратурнымі прэміямі. І ўжо тады, у час гэтай гутаркі, узнікла каданне назімаўца асабіста з цікавым праявікам Іванам Габаем.

І вось зручны выпадак звёў нас з ім у Саюзе пісьменнікаў. А праз некалькі дзён ён разам з Міхалем Худам, польскім перакладчыкам Ежы Плесніаровічам завітаў да нас у невялікі, але ўтульны накойчык студэнцкага інтэрыэта (у ім нас пасялілі як удзельніцаў штогадовага семінара па вывучэнню славацкай мовы). Прынёс свае кніжкі. Вялікі гаваркі, з дужымі шырокімі плячыма, з дарадзістым тварам... Здавалася, ён толькі-толькі з полая пі сенажаці, аб чым сведчыць і гэты абветраны твар, і выгараля на сонцы чыршына, нават тое, як ён па-сялянску нетаропка і цвёрда ступае... Не вытрымаў, сказаў яму аб гэтым. Ён засмяяўся...

— А я і ёсць стонрацінтны селянін! Прынамсі, у душы... Калісьці і селю, і касцю. З Жытыяга вострава я, мо чулі? Гэта ў паўднёвай частцы Славакіі... І бацька мой, і дзед на зямлі гаспадарылі. Толькі вось мне выпалі лёс стаць гараджанінам. Што зробіш! Здраецца, засумую на вёсцы — аж моташна... Тады саджуся, як сёння, у сваю «Шкоду» і — там... Пасля нашага жартаўлівага дыялогу Іван раптам пасур'эзнеў, позірк блакітных вачэй пад крутым ізбам стаў задумлівым, нібы чалавек зазіраў некуды ў тайнікі сваёй душы. Памаўчаўшы, яшчэ сказаў колькі слоў пра свой шлях у літаратуру.

Першая кніжка аповяданняў «Доленяцы» (1972) была прыхільна сустрэта чытачамі, крытыкай, і Іван Габаі атрымаў прэмію Браціслаўскага выдавецтва «Змена». Але і за другі зборнік — «У ценю тутавога дрэва» (1973) — аўтару зноў была прысуджана прэмія, на гэты раз Саюза пісьменнікаў. Крытыка загаварыла аб першым песьняры паўднёвай Славакіі, той самай невялікай часткі прыгожай прыдунайскай нізіны, што знаходзіцца каля Камарна. І пазней ужо, чытаючы зборнікі Івана Габаі, я сам пераклаўся ў аб'ектыўнасці высокай ацэнкі закаханы ў край рупных хлебарабаў, край свайго дзіцства, ён замілавана іша пра іх, апынае іх працу, разказвае пра сённяшні дзень вёскі, яе мінулае. Але ў яго аповяданнях і намёку няма на нейкую настальгію па патрыярхальнаму ладу жыцця. Наадварот, пісьменнік скіроўвае сваю ўвагу на тых характэрныя змены, што адбыліся ў вёсцы за гады сацыялістычнай улады Апаняданне яго — з моцнай лірычнай пльынню, з глыбокім пі-

вы літаратурныя зноў зайшла канкрэтная гаворка аб творчасці маладзёжных. І Уладзімір Райсел, чалавек вельмі шчыры і аб'ектыўны ў ацэнках, сказаў надзвычай зычлівыя словы ў адрае сваёй супрацоўніцы:

— Вось у гэтым Верыным зборніку, — ён беражліва ўзяў у рукі невялікую кніжку ў сціплай вокладцы, — усёго сем аповяданняў... Толькі сем! Але пісьменніца намалявала ў іх вобраз сучаснай жанчыны з такой мастацкай праўдзівасцю і выразнасцю, што іншаму не ўдасца зрабіць у дзесяці кніжках...

І вось зноў (ужо ў які раз!) мы былі сведкамі надзвычай класіфічных, цёплых адносін старэйшых славацкіх пісьменнікаў да маладой змены... Падрывка, парада, сяброўская дапамога маладому літаратару — з першага аповядання, з першай нізкі вершаў. І плён адчуваўся! Здаецца, яшчэ зусім нядаўна пачынаў свой творчы шлях чужыны наведліст Петэр Ярані, а сёння яго кнігі перакладаюцца ўжо на мовы іншых краін...

Калі мы ўжо збіраліся пакінуць маленькі, але досыць працаздольны калектыў рэдакцыі, Уладзімір Райсел працягнуў мне часопіс «Славенскія погляды».

Пад рубрыкай «3 літаратуры сацыялістычных краін» я прачытаў адзін з абзацаў: «Імя беларускага пісьменніка Васіля Быкава, вядомага на славацкіх і чэшскіх перакладах, непаўрўна звязана з развіццём савецкай ваеннай прозы. Для Быкава перажытае ў час вайны — сапраўднае і настаяннае крыніца драматычных тэм...»

Гэтыя словы належалі Душану Слюбадніку, вядомаму ў Славакіі знаўцу савецкай літаратуры.

— Калі зможаце — перадайце часопіс Васілю Быкаву. Перадайце і наша хоць запозненае, але шчырае віншаванне з нагоды прысуджэння яму звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР.

Апошні дзень перад ад'ездам быў суматошны: уладкоўваліся нейкія асабістыя справы, заходзілі развітвацца сябры. Але пасля пасляховага візіту да супрацоўніка Саюза пісьменнікаў Славакіі доктара Уладзіміра Ябаква — дамовіліся накіраваць некаторых момантаў перакладу на беларускую мову зборніка сучаснага славацкага аповядання — яшчэ раз зазірнуў у цэнтральную кнігарню. І вельмі дарэчы — на сапраўднаму былі ўрадаваны і ўсхваляваны, калі ўгледзелі на паліцы знаёмае прозвішча: Іван Мележ... Раман «Людзі на балоце» на славацкай мове. І гэта нібы наблізіла нас да роднага краю.

Луген КАРШУКОВ.

у 125 разоў, рыс падаражаў больш чым у 130 разоў, чай — у 125 разоў. У 70 разоў павялічыў кошт праезду на гарадскім транспарце. У дамы чыліяў стукання годад.

— Эканамічныя саветнікі хунты цынічна заяўляюць, што за-

НАРОД ЧЫЛІ НЕ ЗЛАМАЦЬ!

Тыя, каму давялося ў апошні час пабываць у Сан'яга, разказваюць, што за два гады, якія прайшлі з 11 верасня 1973 года, з дна фанашыскага перавароту, чыліяская сталіца змянілася нават знешне: рэзка скараціўся лік аўтобусаў і прыватных легкавых машын, менш стала людзей на вуліцах. Літаральна ўсе адзначаюць: у горадзе з'явілася шмат жабракоў — старых, дзяцей, жанчын. Усюды бачыць іх зніжэння, стомленныя і голодныя твары.

Змрочныя влікі двухгадовага знаходжання на чале ўлады фанашыскага рэжыму Піначэта. Пра глыбокі эканамічны крызіс, які перажывае краіна, пра заняпад прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці наведваюць нават афіцыйны друк Чылі. Усё часцей і часцей на старонках мясцовых газет сустракаюцца аб'явы аб продажы з аукцыёна майстэрняў, фабрык і буйных прадпрыемстваў.

Цэлыя галіны прамысловасці фактычна спынілі існаванне. Закрыты многія вугальныя шахты, тысячы шахцёраў пакінулі на вуліцу без сродкаў да існавання. «На пінзэны час» спынена адна з буйнейшых тэкстыльных фабрык кампаніі «Тэкстыль Сідэ» у горадзе Кільота. Пераважная большасць прадпрыемстваў тэкстыльнай прамысловасці працуюць толькі ў палову магутнасці. Прадпрыемальнікі шырока практыкуюць масавыя звальненні, скарачаюць да двух-трох дзён рабочы тыдзень, адраўляюць сёлаю «ў водпуск» рабочых і служачых. Узровень бесірацоў у краіне — адзін з самых высокіх у свеце. Хунта вымушана прызнаць, што сёння каля 20 працэнтаў насельніцтва Чылі не мае работы. Эканамісты мяркуюць, што гэтая лічба запіжана і не адлюстроўвае станішча. 600 тысяч чалавек — такая, наводле самых сціплых падлікаў армія беспрацоўных у Чылі, якая бяскона папаўняецца.

Другім страшэнным пшчасцем для чыліяў з'яўляецца рост дарагоўлі. За перыяд з кастрычніка 1973 года па чэрвень 1975 цэна на хлеб вырасла ў 131 раз, на малако —

крышчэ прадпрыемстваў, масавыя звальненні і «калектыўныя водпускі» — гэта «неабходныя сацыяльныя выдаткі» намаганняў, накіраваных на тое, каб стрымаць інфляцыю. Аднак, як сведчаць факты, інфляцыя працягвае імкліва расці. У мінулым годзе яна складала 360 працэнтаў, а за першую палавіну гэтага года — 169 працэнтаў. Здаецца неверагодным, што за два гады хунта амаль сорак разоў дэвальвіравала нацыянальную грашовую адзінку — эскуда. Калі ў 1960 годзе эскуда ўпаўдзіўся ў абарачэнне ў Чылі, ён быў роўны аднаму амерыканскаму долару. Сёння долар ЗША абменьваецца на афіцыйнаму курсу за 6.000 эскуда. У верасні чыліяскія ўлады маюць намер увесці новую грашовую адзінку — песа, роўную 1.000 эскуда.

Баючыся адплат, рэжым Піначэта працягвае рэпрэсіі — масавыя абшны і арышты патрыятыў. Арыштаваны генеральны сакратар ЦК арганізацыі Сацыялістычнага моладзь Чылі Эскель Понсе і некаторыя іншыя падпольшчыкі. Шпікі хунты намаганяцца пазбавіць кіраўніцтва антыфанашыскага фронту, надавіць парэсткі вызваленчага руху.

Але дарэмныя іх намаганні. На змену скопленым падпольшчыкам устаюць дзесяткі, сотні новых патрыятыў. Камуністы, сацыялісты, члены іншых прагрэсіўных партый, прафсаюзаў і арганізацый, аб'яўленых хунтай па-за законам, выдуць вялікую работу па згуртаванню і каардынацыі дзеянняў народных мас супроць непаўнага рэжыму. Народ Чылі непавага зламаць. Ва ўмовах лютай дыктатуры працоўныя краіны працягваюць барацьбу.

...Верасень — першы месяц чыліяскай вясны, калі пасля доўгай дажджлівай і халоднай зімы абуджаецца прырода, калі на вуліцах Сан'яга з'яўляюцца яркія кветкі, калі цёплае сонца нямодра залівае сталіцу сваімі промянімі. Чыліяцы заўсёды з нецярпеннем чакаюць гэтыя часы, звязваючы з ім надзеі на перамены да лепшага.

А. КАЛЕСНІКАУ.
(ТАСС).

Міністэрства культуры БССР смуткуе з выпадку смерці галоўнага дырыжора Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР М. А. ФОЦІНА і выказвае спачуванне сям'і нябожчыка.

Калектыў Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР смуткуе з выпадку смерці галоўнага дырыжора тэатра М. А. ФОЦІНА і выказвае спачуванне сям'і нябожчыка.

Дарэгія чытачы!
ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ШТОТЫДНЁВІК
«ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА»!

Падпіска прымаецца без абмежавання ва ўсіх паштowych аддзяленнях і агенцтвах «Саюздруку», ураўнаважанымі на падпіску на прадпрыемствах, будоўлях, у арганізацыях, калгасах і навучальных установах.

Падпісная цана: на год — 4 руб. 20 кап., на паўгода — 2 руб. 10 кап., на 3 месяцы — 1 руб. 05 кап.

ЧЫТАЙЦЕ І ВЫПІСВАЙЦЕ
«ЛІТАРАТУРУ І МАСТАЦТВА»!

